

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Інститут післядипломної освіти
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра
АСЕАН У СИСТЕМІ КООРДИНАТ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ»

Виконала:
студентка VI курсу, групи 691мз
спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Козачок Анна Андріївна

Керівник:
к. політ. н., доцент (б.в.з.) кафедри
міжнародних відносин та
зовнішньої політики
Тихоненко Ірина Вікторівна

Рецензент: к. політ. н., доцент
кафедри політології та соціології
Ляпіна Людмила Анатоліївна

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	I-XI
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1 Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження.....	10
1.2. Теоретико-методологічні основи дослідження.....	25
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ» В ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ	39
2.1. Геополітичні фактори та механізми діяльності АСЕАН як імплементація основ «нового регіоналізму» у Південно-Східній Азії....	39
2.2. Міждержавне співробітництво в межах АСЕАН: економічний та соціокультурний виміри інтеграційної єдності держав регіону.....	56
РОЗДІЛ 3. АСЕАН У МІЖРЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНЯХ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ»	77
3.1. Форуми АСЕАН як формат вертикалі «нового регіоналізму».....	77
3.2. Досвід АСЕАН у міжрегіональній інтеграційній взаємодії.....	86
3.3. Діяльність ТНК в АСЕАН як прояв детермінізму міжрегіонального та глобального рівнів «нового регіоналізму».....	95
ВИСНОВКИ	107
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	113
ДОДАТКИ	130

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЕС – Атомна електростанція

АРФ – Азійський регіональний форум

АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії

АТЕС – Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво

АТР – Азіатсько-Тихоокеанський регіон

БІМСТЕК – Організація економічного співробітництва Бангладеш, Індії, М'янми, Шрі-Ланки та Таїланду

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ВРЕП – Всебічне регіональне економічне партнерство

ЗВТ – зона вільної торгівлі

ЗМІ – Засоби масової інформації

ЄАЕС – Євразійський економічний союз

ЄЕС – Європейська Економічна Спільнота

ЄС – Європейський Союз

КНР – Китайська Народна Республіка

МНУО – Міжнародна неурядова організація

НАФТА – Північноамериканська зона вільної торгівлі

ППІ – Прямі іноземні інвестиції

ПСА – Південно-Східна Азія

РЗО ООН – Регістр ООН зі звичайних озброєнь

СААРК – Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії

САС – Східно-Азійський саміт

США – Сполучені Штати Америки

ТНК – Транснаціональна компанія

AANZFTA – ЗВТ АСЕАН – Нова Зеландія, Австралія

АЕС – Економічне співтовариство АСЕАН

АФТА, АФТА – Зона вільної торгівлі АСЕАН

AIA – Американська міжнародна страхова компанія

AJFTA – ЗВТ АСЕАН – Японія

AKFTA – ЗВТ АСЕАН – Республіка Корея

APSC – Комітет підтримки азіатських ув'язнених

ARISE-Plus – Enhanced ASEAN Regional Integration Support from EU –
Розширена програма підтримки регіональної інтеграції АСЕАН з боку ЄС

ASCC – Рада соціально-культурного співтовариства АСЕАН

CAFTA – ЗВТ АСЕАН-КНР

E-READI – Enhanced Regional EU-ASEAN Dialogue Instrument – Розширений
діалоговий інструмент взаємодії між ЄС та АСЕАН

EPA – Агентство охорони навколишнього середовища

SEAFET – Договір про дружбу та економічне співробітництво в ПСА

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна система міжнародних відносин характеризується низкою процесів, серед яких розвитку набуває регіоналізм, зокрема, динамічні зміни у форматі теорії «нового регіоналізму».

Політика регіоналізму, що проводиться урядами країн Азії, має схожі риси з європейською політикою, проте її специфіка формує особливу форму регіоналізму, яку слід розглядати як азійський. У свою чергу, азійський регіоналізм має низку відмінних рис від європейського, проте, у моделі «нового регіоналізму» є досить розвиненим. Прикладом регіональної системи міжнародних відносин, де існує інтеграційне об'єднання в межах якого імплементуються засади «нового регіоналізму» виступає Південно-Східна Азія (ПСА), а саме, Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

У ХХІ ст. АСЕАН прагне підтвердити і переглянути свої стратегії співпраці за трьома основними напрямками. По-перше, десять держав-членів АСЕАН розвивають внутрішньо-регіональну інтеграційну взаємодію в економічному, політичному та соціально-культурному вимірах. По-друге, АСЕАН рухається до перебудови своєї організації і стилю співробітництва, зокрема, шляхом прийняття Хартії, щоб надати Асоціації особливу юридичну ідентичність і режим роботи, заснований на визначених правилах. По-третє, АСЕАН також прагне стати центром співробітництва в ширшому регіоні Східної Азії, продовжуючи розвивати Регіональний форум АСЕАН, групу АСЕАН+3 (об'єднує десять країн АСЕАН та КНР, Японію і Південну Корею).

Проявом моделі «нового регіоналізму» на прикладі АСЕАН виступає розвиток трансрегіонального співробітництва з сусідніми регіональними інтеграційними об'єднаннями. Відбувається інституціоналізація співпраці між двома та більше регіональними інтеграційними групами АСЕАН – Південноазійська асоціація регіонального співробітництва (СААРК), АСЕАН – Ініціатива держав Бенгальської затоки з багатогалузевого технічно-

економічного співробітництва (БІМСТЕК), АСЕАН – Європейський Союз (ЄС).

Актуальність дослідження підкреслює і той факт, що наприкінці 2020 р. держави-члени АСЕАН підписали найбільшу угоду про вільну торгівлю, підтвердивши розгалужений механізм економічного співробітництва, а наразі відбувається поступове утворення соціо-культурної спільноти АСЕАН, що виводить об'єднання на новий рівень інтеграції. У свою чергу, АСЕАН розвиває транскордонний вимір «нового регіоналізму» залучаючи до співробітництва недержавних акторів міжнародних відносин – транснаціональні корпорації (ТНК), що стало запорукою ефективного подолання економічної кризи спричиненої пандемією COVID-19.

Об'єктом дослідження є процес «нового регіоналізму» у сучасних міжнародних відносинах.

Предметом дослідження є діяльність АСЕАН у системі координат «нового регіоналізму».

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з кінця 1990-х рр. до 2022 р. *Нижня межа* – кінець 1990-х рр.– формування Інвестиційної зони АСЕАН (прояв внутрішньо-інтеграційної взаємодії) та створення форуму АСЕАН+3 як елемента прояву «нового регіоналізму» у міжрегіональному форматі. *Верхня межа* – 2022 р. – пояснюється сучасністю, розширенням транскордонного співробітництва у економічному, соціо-культурному вимірах з метою подолання наслідків пандемії COVID-19. Для аналізу передумов формування основ «нового регіоналізму» в АСЕАН, автор подекуди виходить за визначені хронологічні межі.

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територією 10 держав-членів АСЕАН (Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сінгапур, Тайланд, Бруней-Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджа). З метою дослідження особливостей транскордонного та міжрегіонального рівня співробітництва, притаманних «новому регіоналізму» на прикладі АСЕАН, автор розширює зазначені територіальні межі, залучаючи такі держави як Китай, Японія,

Республіка Корея, США, регіональні об'єднання у межах Південної Азії – СААРК, БІМСТЕК та Європи – ЄС.

Мета роботи полягає в комплексному аналізі напрямів та форм діяльності АСЕАН у системі координат «нового регіоналізму».

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- охарактеризувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- розглянути теоретико-методологічні основи дослідження;
- визначити передумови, геополітичні фактори розвитку регіоналізму в ПСА та механізми діяльності АСЕАН у імплементації «нового регіоналізму»;
- охарактеризувати міждержавне співробітництво в межах АСЕАН в економічному та соціокультурному вимірах;
- з'ясувати рівень ефективності діяльності форумів АСЕАН як формат вертикалі «нового регіоналізму»;
- продемонструвати досвід АСЕАН у міжрегіональній інтеграційній взаємодії;
- висвітлити діяльність ТНК на теренах АСЕАН як прояв детермінізму міжрегіонального та глобального рівнів «нового регіоналізму».

Наукова новизна дослідження визначається актуальністю проблематики і тим, що запропонована тема є недостатньо вивченою у вітчизняній міжнародно-політичній науці та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження:

– здійснено спробу систематизації та аналізу процесів «нового регіоналізму» на прикладі АСЕАН у системі координат внутрішньо-регіонального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

– з'ясовано механізми та описано імплементацію співробітництва в межах АСЕАН у форматі залучення недержавних акторів міжнародно-політичної взаємодії – транснаціональних корпорацій як специфічної форми співпраці, притаманній «новому регіоналізму»

– поглиблено розгляд особливостей та здобутків внутрішньо-регіонального співробітництва в ПСА між державами-членами АСЕАН у економічній та соціокультурній сферах як прояв процесу регіоналізму.

Методологія та методи дослідження становить сукупність філософських та наукових підходів до розуміння проблеми, що було обумовлено метою та завданнями дослідження.

Під час даного дослідження були використані такі принципи: об'єктивності, системності, термінологічний принцип. Принцип системності дозволив розглянути модель «нового регіоналізму» на прикладі діяльності АСЕАН у форматі взаємопов'язаних вимірів – внутрішньо-інтеграційної взаємодії, співробітництва з сусідніми регіональними інтеграційними об'єднаннями та підсистемами та транс регіональної взаємодії.

Важливими стали наступні підходи: комплексний, аксіологічний та інституційний. Відзначимо, що інституційний підхід дозволив виокремити особливості розвитку та функціонування АСЕАН та підтвердити реалізацію моделі «нового регіоналізму».

Автором було використано компаративний метод з метою порівняння рівня ефективності співробітництва між державами-членами АСЕАН у різних сферах та вимірах співробітництва. Проблемно-хронологічний метод дозволив проаналізувати еволюційні зміни у діяльності АСЕАН на шляху до імплементації моделі «нового регіоналізму».

Для одержання загального уявлення про діяльність АСЕАН та аналізу джерельної бази було застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

Практичне значення роботи полягає в тому, що магістерську роботу написано в наукових і навчальних цілях. Матеріали дипломної роботи можуть бути використані при написанні дисертаційних робіт, навчальних посібників і підручників, а також під час викладання загальних і спеціальних курсів, таких як дисциплін «Зовнішня політика країн АТР», «Міжнародні відносини та

світова політика», «Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки цього дослідження були представлені на розгляд у вигляді виступів на наукових конференціях, зокрема, на XXIV Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2021: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (8-12 листопада 2021 р., м. Миколаїв), III Міжнародній науково-практичній конференції «Actual problems of practice and science» (5-7 грудня 2021 р., Стокгольм, Швеція).

Публікації. За темою дослідження було опубліковано двоє тез (у збірниках вищевказаних конференцій) та статтю у співавторстві з науковим керівником.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 133 сторінки, з них основного тексту – 112 сторінок. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (158 найменувань українською, російською, англійською мовами) та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Використану в роботі літературу доцільно класифікувати за країнознавчим критерієм зважаючи на розгляд тематики дослідження з огляду на особливості регіональних інтеграційних процесів та особливостей імплементації «нового регіоналізму» у межах АСЕАН: вітчизняна наукова школа, фахівці міжнародники з держав-членів АСЕАН та азійського регіону, західна, та російська наукові школи.

Українська наукова школа у форматі теоретичних напрацювань щодо аналізу процесів регіоналізму, інтеграційної взаємодії у системі міжнародних відносин представлена насамперед напрацюваннями О. А. Ткаченка¹ та Т. В. Щербини², які досліджують тенденції інтеграції у сучасних міжнародних відносинах, акцентуючи на інтеграційних процесах в межах Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР).

Чільне місце під час проведення дослідження посіли наукові розвідки С. О. Шергіна³ та Н. Д. Городньої⁴, які висвітлюють стан, динамічні процеси, зокрема, основні формати регіоналізму на теренах «великої Східної Азії», характеризують найперспективніші проекти та тенденції регіональної

¹ Ткаченко О. А. Економічні особливості міжнародної економічної інтеграції // Причорноморські економічні студії. 2016. № 11. С. 113-116. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/11-2016/26.pdf>

² Щербина Т. В. Теорії регіональної економічної інтеграції в контексті розвитку міжнародних відносин // Проблеми і перспективи розвитку банківської справи України. 2014. № 38. С. 306-314.

³ Шергін С. О. Дилема східноазійського регіоналізму // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. № 11. Част. II. С. 36-40; Шергін С. О. Теоретичні засади та специфіка східноазійського регіоналізму // Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): Збірник наукових праць. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України, 2015. С. 9-18.

⁴ Городня Н. Д. Регіоналізм у «великій Східній Азії» у XXI ст. // Історичні і політологічні дослідження. 2018. № 1(62). С. 164-178.

інтеграції протягом останнього часу, що підтверджує транскордонність інтеграційної взаємодії на теренах АТР у форматі «нового регіоналізму» за участю АСЕАН.

Особливе наукове значення під час написання роботи становило дисертаційне дослідження Є. І. Барщевського⁵ у якому акцентується увага на специфічних особливостях розвитку інтеграційних процесів на теренах Південно-Східної Азії, що імплементуються у діяльності АСЕАН. Зокрема, підтверджується високий рівень ефективності внутрішньо-інтеграційної взаємодії між державами-членами АСЕАН у економічній та соціо-культурній сферах, з огляду на формування єдиної спільноти у форматі регіонального інтеграційного об'єднання.

Вагомими є роботи Я. В. Верменич⁶, В. З. Запужляк⁷, Ж. С. Ушакової⁸, які розглядають АСЕАН крізь призму основ теорії «нового регіоналізму». М. Г. Нікітіна⁹ у своїй статті розглядає регіональні проблеми соціально-економічного розвитку в контексті сучасних світових тенденцій, зокрема інтеграції та глобалізації, показує відмінності між «старим» та «новим» регіоналізмом.

С. Авер'янов¹⁰ приходять до висновку, що простежується внутрішня еволюція АСЕАН за рахунок розширення кількісного складу країн-учасниць та інтенсифікації контактів на формальному та неформальному рівнях, а також

⁵ Барщевський Є. І. Еволюція АСЕАН в контексті глобалізаційних викликів XXI століття: дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2015. 205 с.

⁶ Верменич Я. В. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці // Регіональна історія України: збірник наукових статей. 2014. № 8. С. 19-54.

⁷ Запужляк В. З. Глобальна регіоналізація у формуванні // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2018. № 5(133). С. 159-164.

⁸ Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики. Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. 2009. № 19. С. 321-334.

⁹ Нікітіна М. Г. «Новый регионализм» и преодоление периферийности. Український географічний журнал. 2011. № 3. С. 48-52.

¹⁰ Авер'янов С. Феномен «шляху АСЕАН» та його роль у функціонуванні Асоціації Південно-Східної Азії // *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. № 4(3). С. 70-77; *Формування Спільноти Безпеки АСЕАН: теоретичний та практичний аспекти*. Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. 2016. № 110(7). С. 414-418.

розвиток зовнішніх зв'язків із іншими впливовими акторами на міжнародній арені. У контексті відкритого або «нового регіоналізму» феномен почав набувати рис інклюзивності та застосовуватись на більш регулярній основі, ніж це було раніше.

Праці фахівців-міжнародників з держав АСЕАН та азійського регіону.

Центр стратегічних та міжнародних досліджень Джакарти, куди входять відомі індонезійські політологи, міжнародники, висвітлює питання співпраці держав АСЕАН крізь призму «нового регіоналізму». У монографії «Інклюзивна регіоналістика»¹¹ провідний науковець цього центру Юсіф Вананді вивчає питання перспективи розвитку АСЕАН у сфері безпеки зважаючи на міжрегіональну взаємодію у АТР, а також специфічність безпекового простору регіону ПСА у відносинах з КНР та США. Наголошується на певних недоліках у впровадженні спільного механізму прийняття зовнішньополітичних рішень між державами-членами АСЕАН.

Крім того, автором дипломної роботи, використано праці фахівців-міжнародників з Сінгапуру. Гох Чок Тонг у своїй статті вказав на роль КНР у розвитку АСЕАН крізь призму «нового регіоналізму»¹². На особливу увагу заслуговують роботи публіциста, професора, декана Школи державної політики ім. Лі Куан Ю при Національному університеті Сінгапуру Кішора Махбубані у яких він розглядає економічні та соціально-політичні особливості інтеграційних процесів у Південно-Східній Азії на прикладі АСЕАН, зокрема, акцентуючи увагу на розширення сфер взаємодії не лише в межах організації, а й у взаємодії із сусідніми регіональними підсистемами, що впливає на порядок денний у межах Азійсько-Тихоокеанського регіону¹³.

¹¹ Soesatro H. The inclusive regionalist: a festschrift dedicated to Jusuf Wanandi. Jakarta: Centre for Strategic and International Studies, 2007. 519 p.

¹² Tong G.Ch. China-ASEAN FTA Changes ASEAN's Perspective on China // East Asia Policy. 2013. № 2. P. 47-54.

¹³ Mahbubani K. The Great Convergence: Asia, the West, and the Logic of One World. London: Hardcover, 2014. 328 p.

У роботах китайських дослідників, серед яких хотілося б виділити Хе Фана та Янг Панпана¹⁴, Сю Крісті¹⁵, Жанг Сяомін¹⁶, Танг Сі Сенг¹⁷ знайшла відображення роль КНР у торговельних відносинах з АСЕАН, зокрема зважаючи на існуючий формат співробітництва – АСЕАН+3.

Дослідники у сфері міжнародних відносин Японії та Республіки Корея у своїх роботах розкривають причини багатосторонності АСЕАН. Їхня аргументація включає використання багатосторонніх угод для боротьби з військовими альянсами. Серед багатьох авторів хотілося б відзначити роботи Т. Юзави¹⁸, Ши Чунляя¹⁹, С. Пе²⁰, Кай Хе²¹, Т. Ківімакі²², І. Ямазави і Т. Кіношиті²³, Д. Юн²⁴, Х. Йошімацу²⁵. Зазначені дослідники розглядають такий вимір інтеграційної складової АСЕАН у системі «нового регіоналізму» як форуми АСЕАН+3 та міжрегіональну взаємодію, акцентуючи увагу на економічній та соціокультурній сфері співробітництва між державами в межах

¹⁴ Fan H., Yang P. China's role in Asia's free trade agreements // *Asia and Pacific Studies*. 2015. Vol. 2(2). P. 416-424.

¹⁵ Hsu Kristy ASEAN centrality: A quest for leadership role in East Asian economic integration. London: Emerald Group Publishing, 2015. 464 p.

¹⁶ Xiaoming Zh. The Rise of China and Community Building in East Asia // *Asian Perspective*. 2006. Vol. 30(3). P. 129-148.

¹⁷ Seng T. S. The US Push for a Northeast Asia Forum: Three Ramifications for East Asian Regionalism // S. Rajaratnam School of International Studies. 2008. URL: <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/cms/1067-the-us-push-for-a-northeast-as/#.YexMdl4zbIV>

¹⁸ Yuzawa T. The Evolution of Preventive Diplomacy in the ASEAN Regional Forum: Problems and Prospects // *Asian Survey*. 2006. Vol. 46, Issue 5. P. 785-804.

¹⁹ Chunlai S. Preventive Diplomacy in the Asia-Pacific Region // *Canberra Papers on Strategic and Defence*. 1999. № 131. P. 183-190.

²⁰ Peou S. Realism and constructivism in Southeast Asian security studies today: a review essay // *The Pacific Review*. 2002. Vol. 15(1). P. 119-138.

²¹ Kai H. Does ASEAN Matter? International Relations Theories, Institutional Realism, and ASEAN // *Asian Security*. 2006. Vol. 2(3). P. 189-214.

²² Kivimäki T. Power, interest or culture – is there a paradigm that explains ASEAN's political role best? // *The Pacific Review*. 2008. Vol. 21(4). P. 431-450.

²³ Yamazawa I., Kinoshita T. Japan and East Asia: How Do We Meet the Globalization Challenge Together? // In book: *A New East Asia – Toward a Regional Community*. Singapor: National University of Singapore, 2007. P. 68-100.

²⁴ Yoon D. R. The G20 and the role of Asia in the future // In book: *Asian responses to the global financial crisis: the impact of regionalism and the role of the G20*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012. P. 85-104.

²⁵ Yoshimatsu H. ASEAN and evolving power relations in East Asia: strategies and constraints // *Contemporary Politics*. 2012. Vol. 18(4). P. 400-415.

об'єднання. Важливим виступає формат економічного та інвестиційного співробітництва між ТНК держав-членів АСЕАН та учасниками АСЕАН+3, насамперед Японії та Республіки Корея.

Із закінченням періоду «холодної війни» починається новий етап формування азійського регіоналізму. В. Аггарвал та Мін Гіо Куу²⁶ акцентують увагу на тому, що останнім часом спостерігається ерозія традиційного розуміння до інтеграції в Азії, в підґрунті якого лежить «прихильність до двосторонніх і багатосторонніх альянсів». Виявляється зростаючий інтерес до внутрішньо-регіональних та позарегіональних торгівельних угод, спільних фінансових установ та спільного діалогу в галузі безпеки.

Західна наукова школа представлена роботами шведських вчених Б. Хетне та Ф. Содербаума²⁷, які становлять теоретичну основу дослідження. Основоположною є стаття, яка і поклала початок існуванню теорії «нового регіоналізму» у міжнародних відносинах²⁸. Автори окреслюють різко змінений контекст і зміст оновленої тенденції до регіоналізму в міжнародній системі зважаючи на відмінності між процесами регіоналізму у так званому «незахідному» світі.

У свою чергу, британський науковець Дж. Лаверінг²⁹ присвятив одну зі своїх робіт виявленню недоліків підходу «нового регіоналізму». Ще один британський вчений Дж. Харрісон³⁰ у своїй роботі, присвяченій аналізу «нового регіоналізму», піддає теорію критиці за те, що остання нівелює роль національних держав на тлі зростання впливу регіонів і є надмірно політизованою.

²⁶ Aggarwal V. K., Min Gio Koo The Evolution of Regionalism in East Asia // Journal of East Asian Studies. 2007b. №. 7/3. P. 233-262.

²⁷ Hettne B. Theorising the rise of regionness // New Political Economy. 2000. Vol 5. № 3. P. 457-472. Söderbaum F. Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field. KFG Working Paper. October 2015. № 64. 28 p.

²⁸ Hettne B., Söderbaum F. The New Regionalism Approach // Politeia. 1998. Vol 17. № 3. P. 6-21.

²⁹ Lovering J. Theory led by policy? The inadaquacies of «the new regionalism» in economic geography illustrated from the case of Wales. 1998. 26 p.

³⁰ Harrison J. Re-reading the new regionalism – a sympathetic critique. Space and Polity. 2006. № 10(1). P. 21-46.

Німецький фахівець-міжнародник М. Хібш³¹ стверджує, що діалогове партнерство АСЕАН – ЄС є одним із перших прикладів трансрегіональних відносин між інтеграційними блоками. Досвід ЄС у сфері економічної інтеграції (принаймні на її початкових етапах) аж до кінця минулого століття служив АСЕАН відправною точкою для розвитку самої асоціації. Взаємодія лінією ЄС – АСЕАН оцінювалася обома сторонами як стратегічно важлива. На початку ХХІ ст. ЄС впевнено утримував позиції другого торгового партнера АСЕАН (після КНР) та найбільшого інвестора.

Дослідник з Монреальського університету (Канада) – А. Ачарія³² розглядає особливості азійського регіоналізму. Виокремлює як мінімум три етапи становлення азійського регіоналізму, і ними передбачалась наявність паралельних процесів, таких як вплив ззовні з боку великих держав на процес формування регіоналізму та внутрішньої азійської динаміки. Дослідник виділяє три наступні етапи: 1 етап – 1947-1967 рр. – формування «пан азійського» регіоналізму; 2 етап – 1967-1990 рр. – формування АТЕС і посилення ролі АСЕАН; 3 етап, який триває з 1990 р. – виникнення інфраструктури «нового азійського регіоналізму».

Серед західних дослідників особливо слід виділити роботи Дж. Андерсона³³, А. Алатаса³⁴, Дж. Бергштранда³⁵, М. Кіма³⁶, М. Пангесту³⁷,

³¹ Hiebsch M. Are region-to-region relations between the EU and ASEAN possible? // GRIN Verlag, 2014. 13 p.

³² Acharya A. Asian Regional Institutions and the Possibilities for Socializing the Behavior of States // ADB Working Paper Series. 2011. № 82. 40 p.; Culture, Security, Multilateralism: The «ASEAN Way» and Regional Order // Contemporary Security Policy. 1998. Vol. 19. № 1. P. 55-84.

³³ Anderson J., Marcouiller D. Insecurity and The Pattern of Trade: An Empirical Investigation // Review of Economics and Statistics. 2002. P. 342-352.

³⁴ Alatas A. ASEAN in a Globalizing World // Asia-Pacific Review. 2001. Vol. 8(2). P. 1-9.

³⁵ Bergstrand J. H., Larch M., Yotov Y. V. Economic Integration Agreements, Border Effects, and Distance Elasticities in the Gravity Equation // European Economic Review. 2015. № 78. P. 311-312.

³⁶ Kim M.-H. Integration Theory and ASEAN Integration // Pacific Focus. 2014. Vol. 29. № 3. P. 374-376.

³⁷ Pangestu M., Ing L. Y. ASEAN: Regional Integration and Reforms // Asian Economic Papers. 2016. № 15. P. 44-60.

С. Фукада³⁸. У своїх дослідження вищевказані науковці звертають увагу на фактори, що сприяють формуванню соціокультурного співтовариства АСЕАН та конкретні тенденції динамічного розвитку країн АСЕАН як прояв інтеграційної єдності. Слід згадати класичні фундаментальні праці зарубіжних авторів: Б. Баласса³⁹ та М. Пламера⁴⁰.

Необхідно відзначити, що *російська наукова школа* представлена досить потужними напрацюваннями з обраної проблематики. Основоположною для даного дослідження є стаття В. А. Щипкова⁴¹ в якій автор стверджує, що концепція «нового регіоналізму» трактує регіоналізм у широкому, міждисциплінарному сенсі – як ідеологію, певний погляд на світ, згідно з яким основним суб'єктом глобального історичного розвитку стає регіон, який змінює класичні держави. А з розвитком ідей нового регіоналізму регіон набуває нової властивості – історичну суб'єктність, що робить його новим активним гравцем у сучасних світових процесах.

Російська наукова школа включає в себе роботи, які можна розподілити за аспектом дослідження: Л. В. Арунова⁴², В. В. Бойцов⁴³, А. А. Абалкіна⁴⁴, Д. І. Ушкалова, М. Ю. Головнін⁴⁵ вивчають економічний розвиток АСЕАН.

³⁸ Fukada S. Corporate Social Responsibility in Asia: Bridging the Gap Between Expectation and Practice // A Report from the Leader of the CBCC Dialogue Delegation on CSR to Southeast Asia. 2005. 50 p.

³⁹ Balassa B. The Theory of Economic Integration. Homewood, Ill.: R.D. Irwin, 1961. 324 p.

⁴⁰ Plummer M. ASEAN-EU economic relationship: integration and lessons for the ASEAN economic community // Journal of Asian Economics. 2006. № 17(3). P. 427-447.

⁴¹ Щипков В. А. Некоторые аспекты концепции Б. Хеттне «новый регионализм» // Историческая и социально-образовательная мысль. 2015. С. 88-90.; Щипков В. А. Регионализм как идеология глобализма: монография. Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) М-ва иностр. дел Рос. Федерации, каф. философии им. А.Ф. Шишкина. Москва: МГИМО-Университет, 2017. 188 с.

⁴² Арунова Л. В. Этапы интеграции стран АСЕАН в единое экономическое сообщество // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2010. № 15. С. 90-105.

⁴³ Бойцов В. В. Хозяйственное развитие стран Юго-Восточной Азии и проблема их дифференциации // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2014. № 25. С. 15-27.

⁴⁴ Абалкина А. А. Азиатские страны в поисках оптимальной интеграционной модели // Проблемы Дальнего Востока. 2007. № 2. С. 74-83.

⁴⁵ Ушкалова Д. И., Головнин М. Ю. Теоретические подходы к исследованию международной экономической интеграции: научный доклад. Москва: Институт экономики РАН, 2011. 44 с.

Російські науковці приходять до висновку, що розвитку успішної економічної інтеграції протягом перших десятиліть існування АСЕАН перешкоджали такі фактори, як порівняно низький рівень економічного розвитку країн, переважна спрямованість торгових зв'язків на колишні метрополії, низький рівень економічної взаємодоповнюваності та однотипність товарної структури експорту, що призводило до конкуренції між постачальниками однакової продукції. Проте країни АСЕАН згодом зуміли подолати об'єктивні труднощі на шляху до економічної інтеграції, а деякі з них навіть вдалося перетворити на переваги.

Соціо-політичні аспекти розвитку АСЕАН представлені у роботах Є. В. Колуднової⁴⁶, Є. Б. Михайленка⁴⁷, А. Н. Федоровського⁴⁸, І. П. Шопіної⁴⁹, Є. В. Кобелева⁵⁰, Г. М. Локшина⁵¹, Н. П. Малетіна⁵². АСЕАН покликана сформуванати рамковий механізм регіонального співробітництва щодо реалізації стимулювання соціального прогресу та культурного розвитку регіону на основі спільних дій. Науковці стверджують, що регіоналізм сприймається як міжнародно-політичний феномен, який описує становлення великих регіональних проектів, наприклад стратегії просторового розвитку ЄС до «Європи регіонів». У цьому ключі, залежно від масштабності проектів, іноді виділяють мікрорегіоналізм, мезорегіоналізм (АСЕАН), макрорегіоналізм (ЄС, НАФТА) та мегарегіоналізм (АТЕС).

⁴⁶ Колдунова Е. В. АСЕАН: Проблемы регионализма и перспективы интеграционных процессов // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2008. № 11. С. 28-37.

⁴⁷ Михайленко Е. Б. «Старый» и «новый» регионализм: теоретический дискурс: курс лекций: [учеб. пособие] / Е. Б. Михайленко; [науч. ред. М. М. Лебедева]; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. Федерал. ун-т. Екатеринбург: Изд во Урал. ун-та, 2014. 116 с.

⁴⁸ Федоровский А. Н. Возможности и проблемы регионального сотрудничества в Восточной Азии // Мировая экономика и международные отношения. 2010. № 1. С. 82-91.

⁴⁹ Шопина И. П. Выигрыши «больших» и «малых» стран от интеграции в рамках АСЕАН // Пространственная экономика. 2008. № 3. С. 86-95.

⁵⁰ Сообщество АСЕАН в современном мире: монография / Г. М. Локшин, Е. В. Кобелев, В. М. Мазырин. Москва: ИД «ФОРУМ», 2019. 296 с.

⁵¹ Локшин Г. М. Путем АСЕАН // Международная жизнь. 2010. № 10. С. 125.

⁵² Астафьева Е. М., Малетин Н. П. Юго-Восточная Азия и Южнотихоокеанский регион: актуальные проблемы развития – 2019 // Юго-восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2020. № 1 (46). С. 494-514.

Отже, опрацьованої літератури виявилось достатньо для розкриття поставлених у дипломній роботі завдань, проте, з огляду на динамічність розвитку регіону та процесів інтеграції в АСЕАН, зважаючи на реалізацію теорії «нового регіоналізму», зазначені наукові розвідки не розкривають повністю проблематику дослідження. Слід зазначити, що представники вітчизняної школи недостатньо досліджують інтеграційні процеси в Південно-Східній Азії, на прикладі АСЕАН, в той час як зарубіжні науковці більше розглядають АСЕАН крізь призму системи координат «нового регіоналізму».

Джерельна база дослідження. Під час проведення дослідження було залучено низку джерел, що сприяло підвищенню рівня об'єктивності аналізу особливостей реалізації «нового регіоналізму» на прикладі діяльності АСЕАН. Джерельна база роботи представлена здебільшого опублікованими офіційними документами й матеріалами, нормативними документами.

Джерельну базу дослідження поділено на такі групи:

Документи глав держав та урядів – включає в себе двосторонні договори між державами АСЕАН і окремо іншими державами, Конституції країн-учасниць АСЕАН (Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни)⁵³, двосторонні угоди, які

⁵³ Brunei Darussalam's Constitution of 1959 with Amendments through 2006 // *Constitute*. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Brunei_2006.pdf?lang=en; The Constitution of the Socialist Republic of Vietnam // *Constitutionnet.org*. 2013. URL: https://constitutionnet.org/sites/default/files/tranlation_of_vietnams_new_constitution_enuk_2.pdf; Indonesia's Constitution of 1945, Reinstated in 1959, with Amendments through 2002 // *Constitute*. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Indonesia_2002.pdf?lang=en; Lao People's Democratic Republic's Constitution of 1991 with Amendments through 2015 // *Constitute*. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Laos_2015.pdf?lang=en; Constitution of Cambodia // *Concourt*. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/cambodia/cambod-e.htm; Federal Constitution of Malaysia // *International Labour Organization: official web-site*. URL: http://ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=44034&p_country=MYS&p_count=199; Myanmar's Constitution of 2008 // *Constitute*. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Myanmar_2008.pdf?lang=en; Constitution of the Republic of Singapore // *Singapore Statutes Online*. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CONS1963>; Constitution of the Kingdom of Thailand // *Constitute*. URL: [https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-05/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+\(B.E.+2560+\(2017\)\).pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-05/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+(B.E.+2560+(2017)).pdf);

сприяли формуванню та розвитку інтеграції і регіоналізму в АСЕАН як вже організації.

Чільне місце посідають двосторонні угоди у форматі розвитку зони вільної торгівлі (ЗВТ), які підтверджують розвиток економічної взаємодії між державами-членами АСЕАН. З п'яти угод про вільну торгівлю в рамках інтеграційної моделі АСЕАН+1 тільки одна підписана з Австралією та Новою Зеландією носить комплексний характер та охоплює товари, послуги, переміщення фізичних осіб, інвестиції, конкурентну політику та захист прав інтелектуальної власності. Інші угоди (за винятком угоди з Японією) мають норми щодо товарів, послуг та інвестицій з докладним описом зобов'язань договірних сторін.

Усі угоди включають розділи з торгівлі товарами, у яких визначено ліквідацію мит. Так, їх поступове усунення у торгівлі з КНР встановлено щодо 90% товарів взаємної торгівлі до 2010 р. для КНР та шести економічно більш розвинених країн АСЕАН та для країн Індокитаю до 2015 р.⁵⁴; з Австралією та Новою Зеландією – до 2010 р. для цих держав Океанії, до 2013 р. для більш розвинених країн АСЕАН та до 2025 р. – для менш розвинених⁵⁵; з Республікою Корея – до 2010 р., на чутливі та високочутливі товари було знижено до 0-5% до 2016 р.⁵⁶; з Японією – з дати набуття чинності угодою у

Constitutions of the Republic of the Philippines // Virtual Law Library. URL: https://www.chanrobles.com/philsupremelaw.htm#.Ye2P_ntBzIU

⁵⁴ Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on comprehensive economic cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China // ASEAN: official web-site. 2013. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ACFTA/3-%20Agreement%20ACFTA%20TIG%20Agreement%20%28Body%20Agreement%29>

⁵⁵ Agreement Establishing the ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area, Chaam, Thailand // ASEAN: official web-site. 2009. 27 February. URL: <http://www.asean.org/storage/images/2013/economic/afta/AANZFTA/Agreement%20Establishing%20the%20AANZFTA>

⁵⁶ Agreement on Trade in Goods under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Among the Governments of the Member Countries of the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of Korea // ASEAN: official web-site. 2006. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/06/AKTIG-Agreement-August-2006>

2009 р.⁵⁷; з Індією – щодо 80% товарів взаємної торгівлі до 2013-2016 рр. (для Філіппін – до 2018 р.)⁵⁸.

Друга група – *офіційні документи міжнародних організацій* насамперед представлені установчими документами АСЕАН, а також відповідними Планами дій та розвитку організації, що підтверджує її багатофункціональність.

Зокрема, Бангкокська декларація⁵⁹ про створення АСЕАН 1967 р.; Хартію АСЕАН⁶⁰ (Джакарта), в якій проголошувалося створення більш ефективного механізму співпраці та координації дій країн-учасниць. Хартія АСЕАН, яка набула чинності у 2008 р. – це один із документів про регіональне співробітництво, в якому декларується зміна природи АСЕАН з орієнтованої на співробітництво між країнами у суспільно орієнтовану структуру. У цьому плані доцільно звернути увагу на ініціативи Індонезії, що просуває демократичні ідеали як базові цінності АСЕАН.

Відзначимо документальне оформлення Тристороннього діалогу з безпеки між США, Японією і Австралією; формування та функціонування АСЕАН+3⁶¹.

Угода про створення зони вільної торгівлі⁶² за своєю суттю є преференційною торговельною та інвестиційною угодою, в рамках якої

⁵⁷ Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States of the Association of Southeast Asian Nations and Japan // ASEAN: official page. URL: <http://www.asean.org/storage/images/archive/agreements/AJCEP/Agreement>

⁵⁸ Agreement on Trade in Goods Under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of India // ASEAN: official page. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ASEAN%20India%20TIG%20-%20CTC%20scan%20>

⁵⁹ The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration) // ASEAN: official page. 1967. URL: <https://agreement.asean.org/media/download/20140117154159.pdf>

⁶⁰ The ASEAN Charter // Jakarta: ASEAN Secretariat, January 2008. URL: <https://asean.org/storage/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

⁶¹ Joint Media Statement, the 12th ASEAN Economic Ministers (AEM) Plus Three Consultations, 15 August 2009, Bangkok // ASEAN: official page. URL: <http://archive.asean.org/JMS-12thAEM-Plus-Three.pdf>

⁶² ASEAN – China Free Trade Area // ASEAN: official page. URL: <http://www.aseancn.org/Item/1097.aspx>

підписуються ширші економічні угоди між країнами. Мета таких угод – спрощення процедур міжнародної торгівлі та передачі факторів виробництва через кордони.

Підписання інвестиційних угод АСЕАН має давню традицію. Першим прикладом є Угода про інвестиційні гарантії АСЕАН⁶³, прийнята в 1987 р. У цьому документі основна увага була приділена питанням захисту та врегулювання суперечок між інвесторами та державою.

До цієї групи джерел також належить Угода про формування Інвестиційної зони АСЕАН (АІА), яку було підписано 7 жовтня 1998 р.⁶⁴. Головні обов'язки країн-партнерів передбачають реалізацію на справедливій, преференційній основі заходів, які зафіксовані в угоді. Мета заходів: забезпечення прозорості, порівнянності розробки та інтерпретації законів і адміністративних правил з метою формування стабільного інвестиційного режиму в рамках АСЕАН.

Ці угоди є основою інвестиційної діяльності у державах-членах АСЕАН. Від їхнього змісту залежить глибина та характер інвестиційної активності сторін угоди, особливості взаємовідносин, відповідальності та, відповідно, ефект від такої взаємодії.

Наступна інвестиційна Угода АСЕАН⁶⁵ (набула чинності 29 березня 2012 р.) та націлена на підтримку вільного, відкритого, інтегрованого інвестиційного режиму в АСЕАН. Угода намагається створити режим, що базується на найкращій міжнародній практиці. При цьому вона дає всеосяжні та чіткі визначення відповідно до існуючих міжнародних угод, підвищуючи привабливість АСЕАН як єдиного інвестиційного спрямування.

⁶³ ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments // Investment Policy Hub. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/3774/asean-investment-agreement-1987->

⁶⁴ Framework Agreement on the ASEAN Investment Area // ASEAN: official page. URL: <http://agreement.asean.org/media/download/20140119040024.pdf>

⁶⁵ ASEAN Comprehensive Investment Agreement (ACIA) // Ministry of International Trade and Industry. URL: <https://www.miti.gov.my/index.php/pages/view/6770?mid=652>

Вагому роль при проведенні дослідження відіграв аналіз План АСЕАН на 2025 р.⁶⁶, прийнятий лідерами АСЕАН на 27-му саміті АСЕАН 22 листопада 2015 р. у Куала-Лумпурі (Малайзія), містить загальні напрямки стратегічних заходів для АЕС на період з 2016 р. по 2025 р.. Поряд з Планом спільноти АСЕАН на 2025 р. і Планом АСЕАН 2025 р. для APSC і Планом 2025 р. для ASCC, План 2025 р. АЕС є частиною АСЕАН 2025 р.: «Разом вперед». Він прийшов на зміну проекту АЕС Blueprint (2008-2015), прийнятому в 2007 р.

План ASEAN Blueprint 2025 р. спрямований на досягнення бачення створення АЕС до 2025 р., який був би високо інтегрованим і згуртованим; конкурентоспроможним, інноваційним і динамічним; з поліпшеним зв'язком і галузевим співробітництвом; і більш стійким, інклюзивним і орієнтованим на людей та інтегрованим в світову економіку⁶⁷.

Виступи, промови політичних діячів представлені наступним чином. Найбільша підгрупа – це промови та заяви Генерального секретаря АСЕАН протягом 2017-2020 рр., які оприлюднені на офіційному сайті АСЕАН: 1) виступ Дато Лім Джок Хоя Генерального секретаря АСЕАН (2018-2022 рр.) під час церемонії передачі посади Генерального секретаря АСЕАН (Джакарта, 5 січня 2018 р.)⁶⁸; 2) вітальне слово генерального секретаря АСЕАН Дато Лім Джок Хоя на форумі нагородження Суріна Піцувана (3 грудня 2018 р., Джакарта)⁶⁹; 3) Основна промова Генерального секретаря АСЕАН Дато Лім Джок Хоя на церемонії відкриття Форуму молодих лідерів АСЕАН-Австралія

⁶⁶ Master Plan on ASEAN Connectivity 2025 // ASEAN: official page. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/08/8_compressed.pdf

⁶⁷ ASEAN Economic Community Blueprint 2025 // ASEAN: official page. URL: <https://aseandse.org/wp-content/uploads/2021/02/AEC-Blueprint-2025-FINAL.pdf>

⁶⁸ Remarks by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN (2018 – 2022) Handover Ceremony for the Transfer of Office of the Secretary-General of ASEAN // ASEAN: official page. 2018. 5 of January. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/14.17.ASEAN-SG-Dato-Lim-Remarks-for-the-Handover-Ceremony-5-Jan-2018_FINAL-II.pdf

⁶⁹ Welcome Remarks by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN at Dr. Surin Pitsuwan's Tribute Forum // ASEAN: official page. 2018. 3 of December. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/13.18.SG-Welcome-Remarks-Dr.-Surin-Tribute_final.pdf

(29 листопада 2019 р., Джакарта)⁷⁰; 4) вітальне слово Генерального секретаря АСЕАН Дато Лім Джок Хоя з нагоди онлайн-святкування 53-го Дня АСЕАН⁷¹.

Кожна з держав-членів АСЕАН намагається виступати з ініціативами щодо розвитку взаємодії та поглиблення інтеграційних процесів, зокрема це простежується у промові С. Дханабалан, колишнього міністр закордонних справ Сінгапуру наголошує на важливості зустрічей на майданчику АСЕАН⁷².

Заява прем'єр-міністра В'єтнаму Нгуєн Сюань Фук, який приймав церемонію в якості голови АСЕАН щодо подолання наслідків COVID-19 та створення зони вільної торгівлі «Всебічне регіональне економічне партнерство»⁷³.

Заступник начальника управління туризму Філіппін Рамон Джіменес: неодноразово заявляла, що: «Країни АСЕАН тісно співпрацюють один з одним і надають допомогу один одному в розвитку туризму з метою підвищити привабливість регіону. Усі 10 держав-членів АСЕАН докладають спільних великих зусиль для створення єдиного туристичного ринку в рамках Співтовариства АСЕАН»⁷⁴.

Статистичні та довідкові видання. Аналізу транскордонного та міжрегіонального співробітництва АСЕАН сприяв Інвестиційний звіт АСЕАН

⁷⁰ Keynote speech by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN at The Opening Ceremony of The ASEAN-Australia Young Leaders Forum (AAYLF) // ASEAN: official page. 2019. 29 November. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/05.19.Delivered_FINAL_Keynote_Opening-Ceremony-of-AAYLF.pdf

⁷¹ Welcome Remarks by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN On the Occasion of the 53rd ASEAN Day Online Celebration // ASEAN: official page. 2020. 8 of August. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/01.20.-Secretary-General-Dato-Lim-Jock-Hoi-Welcome-Remarks-for-ASEAN-Day-53.pdf>

⁷² Speech of S. Dhanabalan at the fifth meeting of the ASEAN Task Force // National Archives of Singapore. 2018. URL: <http://www.nas.gov.sg/archivesonline/data/pdfdoc/SD19830518.pdf>. 1.10.2018

⁷³ Speech by Nguyen Xuan Phuc, Prime Minister of Vietnam // REUTERS: official page. URL: <https://www.reuters.com/article/asean-trade-summit-rcep-signing-idUSKBN27V03K>

⁷⁴ Remarks at the ASEAN of Mr. Ramon R. Jimenez // Joint Media Statement of the Eighteenth Meeting of ASEAN Tourism Ministers. URL: <https://asean.org/joint-media-statement-of-the-eighteenth-meeting-of-asean-tourism-ministers/>

за 2020-2021 рр.⁷⁵, що демонструє взаємодію між державами-членами АСЕАН та нетрадиційними суб'єктами світової політики – транснаціональними корпораціями (ТНК), дозволяє простежити обсяг економічної взаємодії АСЕАН та перспективні сфери таких контактів як на внутрішньому рівні інтеграції в АСЕАН, так і міжрегіональній та глобальній взаємодії. Зокрема, вагомими відповідно до звіту є потреби в інвестиціях в інфраструктуру 5G в АСЕАН значні, зокрема, це проявляється у міжрегіональній взаємодії – телекомунікаційні ТНК з Азії (КНР, Республіка Корея, Японія) та Європи є основними гравцями 5G в регіоні, в першу чергу через контрактні домовленості. Відзначимо, що такий вимір «нового регіоналізму» як транскордонність на прикладі АСЕАН досліджено за відповідними статистичними звітами та показниками транснаціональної корпорації, що надає фінансові послуги Standard Chartered PLC⁷⁶.

Вагомим став звіт Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) щодо місця АСЕАН у міжнародній економічній взаємодії та торгівлі⁷⁷. Також статистичні дані щодо розвитку АСЕАН містяться у відповідних базах даних та індексах щодо глобальних торговельних показників у світі та тенденцій економічного розвитку⁷⁸.

⁷⁵ ASEAN Investment Report 2020-2021. Investing in Industry 4.0 // Invest in ASEAN.org. 2021. URL: <http://investasean.asean.org/files/upload/ASEAN%20Investment%20Report%202020-2021.pdf>

⁷⁶ Borderless Business: Europe-ASEAN Corridor Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: https://av.sc.com/corp-en/content/docs/ASEAN-Trade-Corridor-Series_EU.pdf; Borderless Business: US-ASEAN Corridor Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: <https://av.sc.com/corp-en/content/docs/Borderless-Business-ASEAN-US-Corridor.pdf>; Borderless Business China-ASEAN Corridor. Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: <https://av.sc.com/cn/content/docs/cn-asean-trade-corridor-series-en.pdf>

⁷⁷ UNCTAD Statistics Database // United Nations Conference on Trade and Development: official page. URL: <http://unctadstat.unctad.org>

⁷⁸ The Global Innovation Index 2016. Winning with Global Innovation // World Intellectual Property Organization. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf; Services Trade Restrictiveness Index Simulator // OECD Official site. URL: <https://sim.oecd.org/?lang=En&ds=STRI&d1c=fsbnk&d2c=idn&cs=fsbnk>

До *п'ятої групи* увійшли публікації ЗМІ, які розміщені на офіційних веб-сайтах компаній суспільного радіомовлення (наприклад BBC⁷⁹, South China Morning Post⁸⁰), публікації ЗМІ держав-членів АСЕАН, зокрема, в'єтнамської газети «Viet Nam News»⁸¹, філіппінського видання «Thanh Nien News»⁸², камбоджійської щоденної газети «The Cambodia Daily»⁸³ висвітлюють найактуальніші новини, які стосуються діяльності АСЕАН на сучасному етапі. Остання група джерел є надзвичайно важливою, адже саме через ЗМІ автору вдається знаходити найновіші дані з обраної проблематики.

Таким чином, перераховані матеріали формують достатню джерельну базу для вирішення завдань, які були сформовані автором. Зазначимо, що діяльність АСЕАН є досить розгалуженою, а зважаючи на реалізацію постулатів «нового регіоналізму» є багатовимірною, тому зазначена джерельна база дозволила підтвердити модернізаційні зміни у інтеграційних процесах у Південно-Східній Азії.

1.2. Теоретико-методологічні основи дослідження

Під час написання дипломної роботи автором було проаналізовано відповідні концепції та наукові категорії, що лежать в основі міжнародно-політичної науки, що дозволило сформулювати ґрунтовну базу для теоретичної основи обраної проблематики дослідження.

⁷⁹ Asean economic growth “to outdo EU” // BBC News: official page. 2015. 20 of April. URL: <https://www.bbc.com/news/business-32387376>

⁸⁰ South China Sea: a time for adjustments as US, China and ASEAN fine-tune their strategies // South China Morning Post: official web-site. URL: <https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3164192/south-china-sea-time-adjustments-us-china-and-asean-fine-tune-their>

⁸¹ ASEAN-UN partnership grows stronger than ever: UN Chief // Viet Nam News. URL: <https://vietnamnews.vn/politics-laws/806652/asean-un-partnership-grows-stronger-than-ever-un-chief.html>

⁸² ASEAN opts for new road map as economic union targets missed // Thanh Nien News. 2015. URL: <http://www.thanhniennews.com/region/asean-opts-for-new-road-map-as-economic-union-targets-missed-54079.html>

⁸³ Prospects for Cambodia’s chairing of ASEAN in 2022 // The Cambodia Dailya. 2022. 19 of January. URL: <https://english.cambodiadaily.com/opinion/prospects-for-cambodias-chairing-of-asean-in-2022-176524/>

Автор переважно спирався на теоретичні ідеї та підходи, вироблені в рамках неоліберальної парадигми в науці про міжнародні відносини, рефлексивістських теорій (конструктивізму та критицизму), а також використав сучасні напрацювання концепції «нового регіоналізму».

З кінця 1980-х рр. серед дослідників, які вивчають АТР стала особливо популярною теорія конструктивізму, яка дещо похитнула авторитет реалізму та неоліберального інституціоналізму. Конструктивістами підтримується ліберальне розуміння співробітництва як головного міжнародного процесу. У той же час, на їхню думку, причина зміни міжнародних відносин полягає в трансформації ідентичностей, тобто заміні колишніх домінуючих ідей новими. Конструктивістами враховується важливість культури та ідеології. Лідери країн виступають основними суб'єктами у міжнародній політиці, проте культурні норми формують у них політичні уподобання різного характеру⁸⁴.

Конструктивісти акцентують увагу на культурних та соціальних аспектах у міжнародно-політичній взаємодії, що, у свою чергу, притаманно теорії «нового регіоналізму». Проте, у дослідженні діяльності АСЕАН конструктивістський підхід все ж таки не забезпечує повноцінного та комплексного аналізу ефективності інтеграційної взаємодії зважаючи на те, що відсутні у межах парадигми елементи щодо пояснення недотримання державами-членами АСЕАН норм і правил поведінки які були ними згенеровані⁸⁵. Спочатку конструктивісти похитнули авторитет реалізму та неореалізму у вивченні теорії міжнародних відносин. Зараз же у них з'явилися критики та опоненти – представники «англійської школи», неоліберали.

Довговічність АСЕАН пояснюється «англійською школою» з точки зору значимості цієї організації як символу прихильності країн ПСА принципам національного суверенітету та нормам Вестфальської системи міжнародних

⁸⁴ Rüländ J. ASEAN and the Asian crisis: theoretical implications and practical consequences for Southeast Asian regionalism // *The Pacific Review*. 2000. P. 438.

⁸⁵ Davies M. ASEAN and human rights norms: constructivism, rational choice, and the action-identity gap // *International Relations of the Asia-Pacific*. 2013. URL: <http://irap.oxfordjournals.org/content/early/2013/03/19/irap.lct002.full.pdf+htm>

відносин у цілому. Примітно, певні конструктивісти вважають «англійську школу» своїм ідеологічним попередником і приходять до висновку, що довговічність АСЕАН зумовлена тим, що остання є втіленням колективної ідентичності країн ПСА. Між положеннями конструктивізму та «англійської школи» об'єктивно існує значний збіг.

Однак висновок конструктивістів про те, що регіональна ідентичність країн ПСА є головною причиною життєздатності АСЕАН, є мало переконливим. Причинно-наслідкові зв'язки, наведені прихильниками «англійської школи», у цьому аспекті є більш релевантними⁸⁶.

Ймовірно, більшість дослідників і надалі будуть аналізувати АСЕАН або з підходу неореалізму, або конструктивізму. Відповідно, вчені звертатимуть увагу на різні аспекти діяльності цієї організації залежно від обраної методології, а також по-різному будуть оцінювати ефективність АСЕАН. При аналізі міжнародних відносин у будь-якому регіоні слід не забувати про відносний характер усіх парадигм. Теоретичний плюралізм, який спостерігається в дослідженнях даного регіону, причому як щодо дослідження без пекових питань, так і економічних аспектів регіоналізації, є найбільш продуктивним науковим підходом, що сприяє постійному обміну думками та більш повному розумінню регіональних процесів.

Проте, основою нашого дослідження виступає теорія «нового регіоналізму», розроблена одним із сучасних класиків теорії регіоналізму професором Гетеборгського університету Б. Хеттне. Незважаючи на переважно політологічний підхід, що розглядає найчастіше роль макрорегіонів у конструюванні нового світового порядку після закінчення холодної війни, роботи Б. Хеттне цікаві і з точки зору загального філософського теоретизування проблеми території в сучасному світі. У роботах Б. Хеттне регіоналізм постає як складне явище, яке проходить на різних рівнях – від політичного до соціокультурного, на макро- і мікрорівні. Автор

⁸⁶ Narine S. The English School and ASEAN // The Pacific Review. 2006. P. 200.

описує регіоналізм («новий регіоналізм») як дослідницький напрямок, що виник у 1980-х рр. у рамках осмислення проблем глобалізації. При цьому він відокремлює його від «старого регіоналізму» – теорій, що описували проблеми європейської регіональної інтеграції у повоєнний час⁸⁷.

Крім того, теорія Б. Хетне ґрунтується на понятті «регіонності» («regionness»). Цей атрибут позначає ступінь регіоналізації окремого регіону, яка може зростати чи скорочуватися. «Регіонність» означає стадії переходу регіону зі стану пасивної території (спільності) у стан активного (політичного) суб'єкта. Б. Хетне виділяє п'ять стадій «регіонності» (п'ять стадій регіоналізму) – регіональний простір, регіональний комплекс (регіональна соціальна система), регіональне співтовариство, регіональна спільність, регіональна держава.

По-перше, теорія Б. Хетне намагається вийти за рамки «вестфальського» світогляду, згідно з яким глобальний простір складається із суверенних держав. З погляду регіоналізму світ складається з регіонів, особливих територіальних угруповань, що є головними суб'єктами світового та історичного розвитку. У процесі регіоналізації регіон стає активним суб'єктом, виникає регіональна ідентичність, відбувається регіональна інституціоналізація, зароджується регіональна громадянська спільнота, яка виходить за рамки старих державних кордонів. Відбувається впорядкування ідей, процесів та організацій, пов'язаних із місцевим (локальним) регіоналізмом. Виникають особливі регіональні механізми підтримки ринкового балансу та соціальної стабільності та благополуччя у регіоні⁸⁸.

По-друге, Б. Хетне підкреслює, що суспільство не існує у відриві від території. Логіка теорії нового регіоналізму розглядає суспільство з функціональної точки зору як один з важливих атрибутів території. Саме регіон стає головним суб'єктом розвитку, отримує історичну легітимність та повноваження визначати майбутнє регіонального співтовариства. Збереження

⁸⁷ Hettne B. Theorising the rise of regionness. P. 459-460.

⁸⁸ Hettne B., Söderbaum F. The New Regionalism Approach. P. 9-10.

демократичних процедур і демократичний принцип регіоналізму не скасовує цю домінанту.

По-третє, регіони розглядаються як великі уявні спільноти. Регіон – це насамперед ідея регіону, «уявна» сутність – як говорить Хеттне, розумова конструкція, суб'єктивне визначення. У зв'язку з цим видається, що регіоналізм має позаісторичний характер, або точніше – знаходиться поза історичним процесом класичних держав. Регіоналізм не вимагає для свого розвитку наявності державності, історичних традицій і в цьому сенсі має велику відкритість і універсальний характер⁸⁹.

Основними науковими категоріями обраного дослідження є такі поняття: «регіон», «регіоналізація», «регіоналізм» (ДОДАТОК Б).

Поняття «регіон» може бути використане для позначення будь-якої ділянки земної поверхні, якій притаманний набір специфічних властивостей. Регіон не є лише економічною чи географічною категорією, тобто не можна ототожнювати поняття «регіон» та «територія». Необхідною причиною формування регіону певної території є наявність специфіки економічного, етнографічного, конфесійного, соціально-культурного складу, особливий характер політичної організації суспільства та владних еліт. Регіон складається на основні і внаслідок взаємодії низки факторів: території, природних умов, спільності історії та культури, демографічних і соціальних показників, економічної, політичної і правової систем⁹⁰.

З поняттям «регіоналізму» тісно пов'язане поняття «регіоналізації». На відміну від регіоналізму, який поряд з глобалізмом, розглядається як нормативна концепція, регіоналізація є сукупністю емпіричних процесів, що впливають, як правило, з тенденцій економічної інтеграції і, що призводять до формування моделей співробітництва в рамках транснаціонального

⁸⁹ Щипков В. А. Некоторые аспекты концепции Б. Хеттне «новый регионализм». С. 89.

⁹⁰ Межевич Н. М. Определение категории «регион» в современном научном дискурсе // Псковский регионологический журнал. 2006. № 2. С. 3-4.

географічного простору. Внутрішньо-регіональні процеси і зовнішній вплив можуть бути рушійними силами регіоналізації⁹¹.

У сучасних теоретичних дослідженнях виділяють два основні типи регіоналізації. Перший тип регіоналізації пов'язується з виникненням та активним піднесенням регіональних країн, і з їх прагненням організувати регіональне середовище у своїх інтересах, тобто побудувати шляхом угод чи неформальних практик такі відносини з меншими регіональними державами, які відповідали б політичним та економічним завданням регіональної держави. Другим типом регіоналізації цієї типології передбачено виникнення регіональних інтеграційних угруповань, які у випадку свого успішного розвитку, утворюють якийсь відокремлений регіональний економічний простір у межах світової економіки.

У найзагальнішому вигляді створення та діяльність АСЕАН належить до процесів регіоналізації другого типу, причому у більш широкому плані, що виходить за межі виключно економічних аспектів. Специфічні історичні та політичні умови еволюції південно-східноазійського регіону у другій половині ХХ ст. зумовили виникнення, інституційне оформлення та розвиток унікальної у своєму роді регіональної організації, яка може вважатися одним з найуспішніших прикладів створення регіонального інтеграційного угруповання на теренах незахідного світу.

Таким чином, феномен «нового регіоналізму» характеризується двома взаємопов'язаними особливостями: не обмежується межами національної держави; зіштовхує між собою регіони у конкурентній боротьбі, а не надає їм нові ролі у системі міжнародного поділу праці. АСЕАН є прикладом «відкритого» регіоналізму, який дозволяє учасникам інтеграційного проекту бути членами та інших регіональних проектів. До того ж відносини будуються на рівноправності, оскільки виключають домінування будь-якої країни.

⁹¹ Колдунова Е. В. АСЕАН: Проблемы регионализма и перспективы интеграционных процессов. С. 28-29.

«Новий» регіоналізм спрямований в основному на досягнення короткострокових цілей, отже, зміна економічної та політичної ситуації у світі гіпотетично може різко змінити баланс сил на міжнародній арені.

Методологічна основа дослідження. Під час написання дипломної роботи автор звертав увагу на методологію дослідження міжнародних відносин як на систему певних принципів та інструментів організації теоретико-практичної діяльності. Насамперед, слід зазначити про загально-філософські принципи. Йдеться про найбільш загальні – так звані загальні – принципи, закони та категорії.

Слід зазначити, що методологічна основа дипломної роботи базується на принципах об'єктивності та діалектичного розуміння історичного процесу. Методологічну основу роботи складає сукупність філософських та наукових підходів до розуміння. При цьому слід відзначити, що істотну роль у дослідженні відіграє принцип історизму.

Під час цього дослідження були використані такі принципи: об'єктивності, конкретності, термінологічний та системний принципи, також автор керувався компаративним, комплексним, конкретно-історичним, аналітичним підходами.

Принцип об'єктивності стверджує про те, що інформація отримана під час дослідження повинна бути незалежною та підкріплюватися об'єктивними доказами⁹². Тобто дослідження в сфері розвитку АСЕАН, повинні базуватися на фактах, а не тільки на думках автора. Апелювання до джерельної бази дослідження, відповідних документів сприяло більш об'єктивному аналізу інтеграційних процесів та співробітництва в межах АСЕАН.

Реалізація принципу всебічності вивчення процесів та явищ формує успіх дослідження на основі принципу об'єктивності. Будь-який феномен відбувається поряд з іншими явищами та його ізольований, односторонній розгляд неминуче призводить до хибного висновку. У контексті дослідження

⁹² Івакін О. А. Об'єктивність як неодмінний принцип пізнання // Актуальні проблеми держави і права: офіційний сайт журналу. URL: <http://www.apdp.in.ua/v29/20.pdf>

АСЕАН у системі координат «нового регіоналізму» автор об'єктивно з'ясував, що АСЕАН є провідною регіональною асоціацією в Східній Азії і найбільш помітним регіональним угрупованням у Третньому Світі, що зазначається в актуальності дослідження.

Основою принципу конкретності є процес «сходження від абстрактного до конкретного». Цей принцип означає сходження від певних речей та явищ, які в своїй природі є неповними, частковими, фрагментарними до більш повних та цілісних⁹³. За допомогою цього принципу можна конкретизувати певне явище, та дослідити його більш детально в площині заданої тематики. У рамках дослідження, автор використовує даний принцип для формування конкретного бачення АСЕАН, як провідної організації ПСА крізь призму теорії «нового регіоналізму».

Термінологічний принцип передбачає дослідження термінів та понять які ними позначаються. Також цей принцип допомагає при уточненні змісту та обсязі понять. Даним принципом автор керувався при визначенні понять «регіон», «регіоналізація», «регіоналізм», «ідентичність», «нетрадиційні актори міжнародних відносин», автору вдалося окреслити зміст та обсяг цих понять, а також їхній взаємозв'язок⁹⁴.

Системний принцип дозволяє розглянути об'єкт вивчення як систему: виявити певну множину її елементів, встановити класифікацію та впорядкування зв'язків між цими елементами. Системний підхід виявляє структуру (що виражає відносну життєвість) та організацію (кількісну характеристику та спрямованість) системи; основні засади управління нею. У даному дослідженні системний принцип використовується для аналізу динамічного розвитку країн АСЕАН як прояву інтеграційної єдності.

Комплексний підхід дає змогу розглянути об'єкт даного дослідження як певну сукупність елементів окремого явища або процесу, ці елементи, в силу

⁹³ Бахтина И. Л. Методология и методы научного познания: учебное пособие / И. Л. Бахтина, А.А.Лобут, Л.Н. Мартюшов. Екатеринбург, 2016. С. 86.

⁹⁴ Помелова Ю. П. Словарь терминов по теории международных отношений: учебно-методическое пособие. Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2019. С. 10.

своєї природи доповнюють, збагачують і забезпечують цілісне та якісне існування або функціонування певного процесу чи явища⁹⁵.

Встановлення взаємозв'язків явища, що досліджується, облік всіх зовнішніх впливів, усунення всіх чинників, які спотворюють картину досліджуваної проблеми – одне з найважливіших вимог комплексного підходу. Використання в ході дослідження різноманітних методів в їх різних поєднаннях – це друга значна вимога комплексного підходу. Досвід демонструє, що не можна успішно дослідити ту або іншу проблему за допомогою лише універсального методу. Під час даного дослідження, автор звернувся до комплексного підходу з метою ширшого вивчення досліджуваної проблеми, шляхом аналізу було з'ясовано, що важливою тенденцією сучасного світового економічного розвитку є формування інтеграційних об'єднань з переважанням зон вільної торгівлі, що притаманно АСЕАН. Останні не пов'язують країни, що беруть участь, взаємними зобов'язаннями з торговельної політики щодо третіх країн і створюються в основному на двосторонній основі. Інтеграційна політика АСЕАН націлена на лібералізацію торгівлі товарами з усіма партнерами, а також торгівлі послугами та рух інвестицій за винятком угоди з Японією⁹⁶.

Компаративний підхід також використовувався в даному дослідженні. Його суть полягає у зіставленні певного явища з подібними до нього в плані зовнішньої схожості та внутрішнього змісту⁹⁷. Використовуючи даний підхід, автор дослідив стан торгового та інвестиційного співробітництва між АСЕАН та країнами-партнерами по зонах вільної торгівлі, та зробив висновок про ефект створення торгівлі для держав асоціації з КНР та Індією, що виражається у швидших темпах приросту взаємної торгівлі та збільшення її частки у

⁹⁵ Там само. С. 78-79.

⁹⁶ Бакуліна М. Системный и комплексный подходы: сходство и различие // Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В. П. Астафьева. 2011. С. 168-169.

⁹⁷ Хонін. В. М. Методологічні принципи теорії міжнародних відносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ. 2016. С. 106.

сукупному товарообігу. Найбільший економічний ефект для АСЕАН дає зона вільної торгівлі з КНР.

Конкретно-історичний підхід до досліджуваної проблеми. Це науковий принцип, показує необхідність обліку у процесі вивчення процесів всіх конкретних умов, у яких вони розвиваються: місця, часу, конкретної обстановки, що склалася. Кожне явище унікальне за своєю природою. Історичний підхід дозволив розглянути інтеграційні процеси в ПСА та Європі на основі наступності та послідовності їх етапів, а компаративний (порівняльний) підхід необхідний при аналізі особливостей та специфіки європейської та азіатської інтеграції⁹⁸.

У якості базового підходу дослідження в дипломній роботі використано системний підхід, що активно розроблявся фахівцями в галузі міжнародних відносин з кінця 1970-х рр. Системний підхід дозволив розглянути все різноманіття практичних проявів міждержавних взаємодій у рамках АСЕАН як єдиний і цілісний феномен, сприяючи виявленню істотних кореляцій між ними та загальних закономірностей розвитку⁹⁹.

Методи дослідження були обрані автором з урахуванням об'єкта і предмета, а також мети і завдань наукового пошуку, з метою їх всебічного розкриття. Методологічною основою дипломної роботи є методи загальні (аналіз, синтез), міждисциплінарні (статистичні), а також спеціальні історичні методи (проблемно-хронологічний та історико-порівняльний). Наприклад, автор ретельно описав та прослідкував етапи інтеграції та розвитку економічних та соціокультурних процесів АСЕАН, як економічного об'єднання¹⁰⁰.

⁹⁸ Ачкасов В. А. Мировая политика и международные отношения. Учебник: Допущено УМО по классическому университетскому образованию РФ. Москва: Аспект Пресс, 2011. С. 156-157.

⁹⁹ Прокофьев А. Теория международных отношений. Учебник для академического бакалавриата. Москва: Litres, 2021. С. 190-192.

¹⁰⁰ Теория международных отношений: учебник для академического бакалавриата / П. А. Цыганков [и др.] ; под редакцией П. А. Цыганкова. Москва: Издательство Юрайт, 2019. С. 202-203.

У процесі проведення дослідження широко використовувався описовий метод¹⁰¹, який дав змогу розкрити найважливіші аспекти даного питання, тобто зіставити окремі факти в єдине ціле, створивши основу для подальшого аналізу. Також були використані метод логічної побудови дослідження, структурно-функціональний аналіз, за допомогою якого проблема була розглянута з різних сторін.

У ході дослідження автор застосував комплексний аналіз¹⁰², що включає такі характерні для політичної науки методи, як історичний, інституційний, функціональний, системний методи, причому саме другий стає основним. Також було прийнято до уваги, що в рамках «нового регіоналізму» основним методом досліджень, що дозволяє виявити відмінності в моделях регіонального співробітництва, є порівняльний¹⁰³.

При застосуванні цього методу автор використовував як статистичний, так і конфігуративний підходи він концентрувався на порівнянні міжурядових інститутів, макрополітичних та макроекономічних змінних з урахуванням специфіки історичного, географічного та соціально-економічного контекстів політичного життя країн Східної Азії.

Системний метод¹⁰⁴ дозволив розглянути інтеграційне об'єднання як регіональну підсистему міждержавних відносин в межах регіону ПСА, зокрема як систему взаємодій в економічній та соціо-культурній сферах.

На основі комплексного аналізу та системного методу автор прийшов до висновку, що АСЕАН відіграла ключову роль у формуванні регіональної архітектури на просторі АТР.

¹⁰¹ Descriptive Approaches In International Relations // Bartleby. URL: <https://www.bartleby.com/essay/Descriptive-Approaches-In-International-Relations-FC6JS5RL3PR>

¹⁰² Bennett A. Case Study Methods in the International Relations Subfield // SAGE Publications. 2007. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010414006296346>

¹⁰³ Stafford A. Comparative Analysis Within Political Science // E-International Relations. 2013. URL: <https://www.e-ir.info/2013/11/14/the-value-of-comparative-analysis-within-political-science/>

¹⁰⁴ Системный подход: анализ и прогнозирование международных отношений (опыт прикладных исследований). Сб. науч. трудов. Под ред. И.Г. Тюлина. Москва: Изд. МГИМО. 1991. С. 88-89.

Діяльність АСЕАН розглянуто як окрему підсистему у функціонуванні загальної системи міжнародних відносин. У контексті моделі «нового регіоналізму» системний метод було втілено у аналізі внутрішньо-інтеграційної взаємодії, міжрегіональної (формування ліній взаємодії АСЕАН – СААРК, АСЕАН – БІМСТЕК, АСЕАН – ЄС) та транскордонної (залучення нетрадиційних акторів міжнародних відносин – ТНК та глобальних держав США та КНР). Саме АСЕАН, як і раніше, є системотворчою організацією для таких регіональних об'єднань як АРФ, АСЕАН+3 (**ДОДАТОК В**), АТЕС. АСЕАН зіграла значну роль у процесі становлення регіонального управління, проте практичні результати регіональної інтеграції залишаються дуже скромними внаслідок суперечностей великих держав, що зберігаються: у Східній Азії – Японії та КНР, в АТР – КНР і США. Результативність ініціатив АСЕАН багато в чому зумовлена позицією цих країн. У той же час, створення багатосторонніх інституцій в АТР стало можливим лише на основі принципів АСЕАН. Загалом можна констатувати, що у забезпеченні регіональної стабільності АСЕАН досягла більших успіхів, ніж у регіональній інтеграції. Успішні колективні зусилля АСЕАН у сфері безпеки були ключовим фактором підтримки миру та стабільності у Східній та ПСА¹⁰⁵.

Тобто, це демонструє той факт, що «новий регіоналізм», включає не лише інтеграційний досвід у різних регіонах світу, але й такі форми регіональної взаємодії, як між- та трансрегіональне співробітництво, неформальні регіональні форуми, транснаціональні партнерства за участю держави та недержавних акторів. Також вагомий внесок у висвітлення певних аспектів роботи зробив метод хронології та періодизації¹⁰⁶. Для оцінки ролі та

¹⁰⁵ Мартынова Е. С. Роль АСЕАН в формировании политического диалога на пространстве АТР. Москва: Высшая школа экономики. 2015. С. 11. URL: http://old.polit.msu.ru/pub/1/Martynova_diss.pdf

¹⁰⁶ Quirk J. Historical Methods // The Oxford Handbook of International Relations. URL: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199219322.001.0001/oxfordhb-9780199219322>

ефективності АСЕАН було застосовано інституційний та функціональний методи.

Робота з документальними джерелами – матеріалами та офіційними документами, текстами міждержавних угод, розміщених на сайті АСЕАН здійснювалася за допомогою нормативного методу. Метод класифікації та типології використовувався при аналізі джерел та літератури для виділення окремих груп і видів. За допомогою статистичного методу автору дипломної роботи вдалося підтвердити факти конкретними показниками¹⁰⁷. Зокрема, було проаналізовано статистичні показники щодо торгівельного балансу між державами АСЕАН, та інвестиційну діяльність останніх.

Основу методології дослідження становить усвідомлення інтеграційних об'єднань як багатофакторний інструмент торгової політики, що стимулює проведення торгової лібералізації як у рамках інтеграційного об'єднання в цілому, так і міжнародної торгівлі зокрема. У рамках цього дослідження використано: 1) метод порівняльного аналізу для визначення особливостей членства АСЕАН в угодах АСЕАН+1; 2) метод статистичного аналізу та політичного прогнозування, що дозволив охарактеризувати норми угод, підписаних у рамках моделі АСЕАН+1; 3) логічний концептуальний аналіз, який виявляє цілісну картину інтеграційної політики АСЕАН.

Метод періодизації дозволив виокремити певні хвилі (періоди) у розвитку інтеграційної взаємодії в межах АСЕАН.

Автором було використаний метод зовнішньополітичного прогнозування – прогнозування міжнародних відносин¹⁰⁸. Воно передбачає прогнози у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики, у яких пріоритет віддається оцінкам розвитку та взаємовідносин держав та вивченню загальних тенденцій світового розвитку. З зовнішньополітичних прогнозів,

¹⁰⁷ Дегтерев Д. Количественные методы в международных исследованиях // Международные процессы. 2015. Т. 13. № 2 (41). С. 37-38.

¹⁰⁸ Schneider G. Forecasting in International Relations // JSTOR. 2011. URL: <https://www.jstor.org/stable/26275395>

зазвичай, здійснюються спроби виявити нові можливі чинники розвитку світу, певного регіону (у нашому випадку АТР), країни.

Політико-практична роль прогнозування міжнародних відносин орієнтує на вирішення комплексу проблем, пов'язаних з виникненням глобалізації, яка є з конструктивної точки зору більш тісною і ширшою взаємодією держав та міжнародних організацій в оцінці стану та пошуках вирішення проблем, які постійно загострюються та торкаються інтересів не лише окремих держав, а й людства.

Відзначимо використання методики політичного прогнозування, які містять у собі певні принципи, що дозволяють спрогнозувати політичний розвиток як держав, так і міждержавного співробітництва, зокрема, інтеграційної взаємодії¹⁰⁹. Метод прогнозування при аналізі перспектив розвитку АСЕАН, надав змогу визначати, які труднощі, чекають АСЕАН у найближчому майбутньому, а саме: 1) розвиток торговельного та економічного потенціалу держав-членів АСЕАН, які мають певний розрив на сучасному етапі (країни Індокитаю, М'янма); 2) територіально-прикордонні суперечки всередині АСЕАН (між Малайзією та Сінгапуром, Малайзією та Філіппінами, Малайзією та Індонезією); 3) регіональна інтеграція в рамках АСЕАН вступає в протиріччя з такими глобальними форумами як СОТ або АТЕС¹¹⁰.

Отже, автором було описано та проаналізовано принципи, підходи та методи наукового пізнання та міжнародно-політичної науки, які дозволили не лише проаналізувати особливості «нового регіоналізму» у системі міжнародних відносин, а й розглянути практичну імплементацію процесу на прикладі діяльності АСЕАН.

¹⁰⁹ Липоватая М.С. Способы прогнозирования международных отношений // Журнал «Коммуникология». 2016. № 4. С. 158.

¹¹⁰ Барщевський Є. І. Еволюція АСЕАН в контексті глобалізаційних викликів ХХІ століття: дис... канд. політ. наук: 23.00.04. С. 76-77.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ» НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

2.1. Геополітичні фактори та механізми діяльності АСЕАН як імплементація основ «нового регіоналізму» у Південно-Східній Азії

На інституційному рівні держави, що географічно розташовані в межах окремих регіонів об'єднуються у регіональні міжнародні організації. Прикладом такої організації у класичному розуміння виступає і АСЕАН (ДОДАТОК А).

Е. Харрелл називає три основні причини, що змінили традиційні підходи до вивчення регіонів і передумов, що сприяють інтеграційним процесам у них¹.

Перша причина полягає у тому, що характер подій у регіоні може бути таким, що традиційні підходи не є вичерпними до розгляду регіональних процесів через призму влади та інтересів країн. Так, традиційний інструментарій може не підійти для аналізу регіонів, в яких держава вичерпала свій потенціал, а міждержавні норми та інститути не працюють, існують конфлікти механізми взаємодії.

Друга причина – традиційні теорії міжнародних відносин ґрунтуються на Вестфальській моделі, де ключова роль належить національній державі. Історією формування регіональних спільнот продемонстровано певну універсальність теоретичних поглядів, що базуються на Вестфальській моделі міжнародних відносин, але, з іншого боку, регіональні спільноти володіють важливими відмінними рисами, не тільки через різні культурні традиції, але в силу кардинально відмінних історичних траєкторій розвитку, іншої моделі регіональної взаємодії, геополітичних та економічних умов.

¹ Hurrell A. The Regional Dimension in International Relations Theory / ed. by M. Farrell, B. Hettne, L. Van Langenhove // Global Politics of Regionalism: Theory and Practice. London, 2005. P. 35-36.

І третя причина – регіональна самобутність може стати основою для формування нового регіону. Культурному чиннику тут належить головна роль і останній розуміється як погляди, що сформувалися у суспільстві та процеси соціалізації. АСЕАН є яскравим прикладом реалізації такого принципу регіоналізації, яка на відміну від регіональних організацій Європи формує свій унікальний стиль регіоналізації на основі особливого виду дипломатичної культури та певного набору норм².

Можна назвати кілька важливих параметрів азійського регіоналізму:

- 1) переважання традиціоналістського підходу у відносинах між державами;
- 2) вибудовування внутрішньо-регіональних та позарегіональних торгових угод, фінансових установ за принципами «азійського мережевого стилю, що рухається ринком» (market-driven network style);
- 3) непрацездатність правових норм, глибокі ідеологічні та культурні відмінності в Азії, страх формальних наднаціональних інститутів, загроза втрати суверенітету (новий колоніалізм), а також транзитний стан режимів гальмують формування комплексу регіональної безпеки;
- 4) відсутність військових організацій компенсується двосторонніми угодами між членами Східно-Азіатського регіону та присутністю наддержави у регіоні – США, а також великої регіональної держави – Японії. Роль КНР у регіоні характеризується як економічне проникнення із встановленням культурної та економічної гегемонії³.

З урахуванням тих умов, які сформувалися в Східній Азії після Другої світової війни, тенденції до регіоналізму зародилися в тому єдиному місці, де вони могли зародитися, оскільки країни ПСА були віддалені від центру глобальної біполярної конфронтації і виявилися якщо неанклавом нейтралізму, то фактично простором, що вирізнявся досить слабким залученням до міжнародного суперництва. На здійснення інтеграційного

² Hurrell A. Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics // Review of International Studies. October. 1995. Vol. 21. P. 333.

³ Городня Н. Д. Регіоналізм у «Великій Східній Азії» у XXI ст. С. 169-170.

проекту вирішилася група країн, затиснута між зоною радянсько-китайських та радянсько-американських протиріч на півночі та ареалом в'єтнамсько-американських протиріч на сході⁴.

У ПСА інтеграційний імпульс виник із шістнадцятирічним відставанням – лише після завершення політичної деколонізації, точкою в якій можна вважати відхід США з В'єтнаму 1973 р.. Побоювання внутрішніх потрясінь (особливо після подій 1965 р. в Індонезії) відтінила привабливість ідей регіональної стабільності, процвітання та порядку.

У ПСА спостерігається пульсуючий алгоритм поширення інтеграції. Спочатку, наприкінці 1960-х рр., виник осередок субрегіональної інтеграції АСЕАН. Він консолідувався між серединою 1970-х та серединою 1980-х рр. З другої половини 1980-х рр. стали обговорюватися проекти поширення інтеграційних тенденцій на північну частину Східної Азії і навіть на неазійські країни АТР⁵.

«Ядро» АСЕАН – це 5 країн-засновників: Таїланд, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, що підписали договір про утворення організації 8 серпня 1967 р. в місті Бангкок («Бангкокська декларація»). Усі ці країни, окрім Таїланду (колишній Сіам), були колоніями європейських держав та отримали незалежність тільки після закінчення Другої Світової війни. Як і кожні новоутворенні держави, країни ПСА з недовірою ставилися до будь-яких інтеграційних утворень, адже на початковому етапі (1950-1960-х рр.) національний інтерес полягав у збереженні територіальної цілісності й захисті державного суверенітету⁶.

Як наслідок цього, пропозиції щодо створення інтрарегіональних об'єднань негативно сприймалися керівництвом держав ПСА в 1950-х рр.. Коли прем'єр-міністр Малайзії Тенку Абдул Рахман запропонував у 1959 р.

⁴ Там само. С. 171.

⁵ Абалкіна А. А. Азиатские страны в поисках оптимальной интеграционной модели. С. 79-80.

⁶ Ключник Р. М. АСЕАН та міжнародна співпраця в Азійсько-Тихоокеанському регіоні // Гілея: науковий вісник. 2015. № 95. С. 424.

створити регіональну організацію SEAFET, що була покликана інтенсифікувати економічну співпрацю в ПСА, Індонезія дуже агресивно сприйняла цю пропозицію, трактуючи її як загрозу власному суверенітету.

Склалося дві групи пропозицій. Перша будувалась навколо запропонованого Малайзією «Східноазійського економічного кокоосу» (1990 р.) – інтеграційної групи азіатських країн та територій без участі «білих країн» – США, Австралії та Нової Зеландії. Друга група ініціатив передбачала створення більшої ЗВТ в масштабах всього АТР. У такій зоні на роль неформального лідера автоматично претендували США. Австралія підтримувала таке розуміння інтеграційних перспектив. Японія безперервно лавірувала: їй було гарантовано місце і в інтеграційному проекті, але, погодившись на нього, вона могла мимоволі протиставити себе США, з якими була на той час пов'язана тисячами абсолютно нерозривних економічних зв'язків, закріплених військово-політичним союзом⁷.

В умовах «нового регіоналізму» 1990-х рр., який залучив у процес регіоналізації країни, що знаходяться на різних рівнях індустріалізації, виник феномен «фактичної інтеграції», що йде в АТР на локальному (локальні економічні зони) та субрегіональному (АСЕАН) рівнях, що було не зовсім характерно для інших регіонів світу. Відповідно до даного підходу «фактична інтеграція» в АТР розвивалася на локальному та субрегіональному рівнях до кінця 1980-х рр., коли було започатковано формування регіонального Форуму АТЕС. При цьому в АТР спостерігався явний пріоритет субрегіональної інтеграції над регіональною, оскільки на субрегіональному рівні менший вплив негативних факторів, не такий значний розрив у рівнях економічного розвитку⁸.

Країни АСЕАН, зі своєї сторони, не могли дозволити собі економічні протиріччя з Японією та США, оскільки сильно залежали від них технологічно

⁷ Yamazawa I., Kinoshita T., Kwan C.H. Japan and East Asia: How Do We Meet the Globalization Challenge Together? // In book: A New East Asia – Toward a Regional Community. P. 71-72.

⁸ Запужляк В. З. Глобальна регіоналізація у формуванні. С. 159-160. URL: http://ird.gov.ua/sep/doi/sep2018.05.164_u.

та фінансово. Конфлікт із найбільшими економічними партнерами був не вигідний, і, бажаючи його уникнути і одночасно скористатися перевагами від подальшого торговельно-економічного та технологічного співробітництва з ними, малі та середні країни регіону віддали перевагу дати згоду на входження у 1989 р. у проект АТЕС, заснований на формулі «широкого регіоналізму». США офіційно погодилися розвивати інтеграцію в АТР на суто економічній основі, як того вимагали країни АСЕАН⁹.

Проте, в столицях країн АСЕАН були сумніви щодо життєздатності ідеї «широкого регіоналізму» в АТР. І після 1989 р. зміцнення «вузького» (базового) інтеграційного ядра залишилося пріоритетом зовнішньої політики малих та середніх країн. Після розпаду СРСР і початку економічних реформ у В'єтнамі, Лаосі та Камбоджі розпочалася обережна робота із залучення всіх цих держав до лав АСЕАН¹⁰.

Вона завершилася 1999 р. із входженням до цієї організації Камбоджі. Можна сказати, що період «консолідації» інтеграційного ядра в регіоні зайняв загалом понад 20 років. Характерно, що «ущільнення» інтеграційного ядра АСЕАН проходило паралельно процесу «розпушення» зони «широкого регіоналізму» АТР, оскільки створення АТЕС зумовило уповільнення інтеграційних тенденцій у регіоні в цілому. «Цикл стиснення» не забарився – він почався в 1998 р..

Країни АСЕАН зневірилися у ефективності інтеграції в рамках АТЕС. Це був аналог того, що в європейській історії прийнято називатись «кризами інтеграції». Вихідний скептицизм АСЕАН, що зберігався, щодо зближення з неазійськими країнами регіону різко зріс після азіатської фінансової кризи 1997-1998 рр. Західні партнери, з погляду країн АСЕАН, поводитися під час кризи як мінімум не солідарно. Східноазійські лідери дотримувалися ідеї про

⁹ Российский Дальний Восток и Северо-Восточная Азия. Проблемы экономического сотрудничества. С. 95-96.

¹⁰ Aggarwal V. K., Koo M. G. The Evolution of Regionalism in East Asia. P. 252-253.

невипадковість та спрямовування світових фінансових криз, організованих проти економічних конкурентів¹¹.

Виник повторний імпульс щодо обмеження інтеграційного кола, включивши до нього крім АСЕАН лише КНР, Південну Корею та Японію. Формат взаємодії, що вийшов, став називатися механізмом консультацій «АСЕАН + 3» (1997 р.). У 2003 р. лідерами організації схвалено концепцію спільноти АСЕАН, яка передбачає як триєдине завдання створення до 2020 р. в рамках Асоціації співтовариства безпеки, економічної спільноти та соціально-культурної спільноти. Інтеграція почала повертатися в «суто азіатське» русло¹².

Продовженням цієї тенденції став саміт групи «АСЕАН+3» у Куала-Лумпурі у грудні 2005 р.. На цій зустрічі було ухвалено рішення про заснування Східноазійського співтовариства, до участі в якому з неазійських країн були допущені лише Австралія та Нова Зеландія, що щільно вбудувалися за минулі десятиліття в економічні зв'язки з прилеглими країнами Азії. Для участі в саміті були запрошені і представники Індії, як південноазійської країни, серед пріоритетів якої не входила участь у регіональних інтеграційних угрупованнях. Очевидно, рішення долучити Делі до процесу інтеграції було проявом протипаги китайському фактору¹³.

ПСА наочно показала і переконливо довела, що більша частина ділової активності світу у ХХІ ст. буде концентруватися у Східноазійському регіоні. Іншими словами, це вже не ймовірний прогноз щодо тимчасових і просторових змін, а суттєвий і цілеспрямований вплив на світовий порядок, що формується.

Регіональна інтеграція у Східній Азії стимулювала створення тут великого економічного простору. У даний час східноазійські держави стоять перед складним вибором, коли необхідно вирішувати: створювати свою

¹¹ Soesatro H. The inclusive regionalist: a festschrift dedicated to Jusuf Wanandi. P. 389-391.

¹² Bergstrand J. H., Larch M., Yotov Y. V. Economic Integration Agreements, Border Effects, and Distance Elasticities in the Gravity Equation. P. 311.

¹³ Fan H., Yang P. China's role in Asia's free trade agreements. P. 419-420.

власну регіональну систему політичної безпеки або продовжити делегувати США право визначати параметри суверенітету місцевих незалежних країн. Вибір регіональної системи безпеки можливий лише за умови, коли держави ПСА, які не мають субрегіональних міжрегіональних структур, що постійно діють, повинні будуть активніше взаємодіяти з країнами ПСА, переймаючи їх інтеграційний досвід¹⁴.

Така еволюція інтеграційного процесу у ПСА у форматі АСЕАН підтверджує багатфакторність регіоналізму і його подальшої імплементації у моделі «нового регіоналізму».

Варто відзначити, що інтеграція на мікрорівні проходить через економічну взаємодію індивідів, фірм, установ і т.п., тобто окремих господарюючих суб'єктів у формі здійснення спільних проектів, створення спільних підприємств, проведення науково-пошукових робіт, ТНК та ін.

Інтеграція на макрорівні проходить в формі міждержавної співпраці, підписання угод, укладання союзів, створення інтеграційних угруповань держав. Мегарівень передбачає співпрацю, розширення, злиття міжнародних об'єднань і організацій.

Торговельні відносини і їх лібералізація є важливими елементами у розвитку інтеграції¹⁵.

З геополітичної точки зору можна виділити географічні, економічні особливості розвитку держав регіону, що їх об'єднує і сприяє інтеграції.

Держави ПСА – країни з невеликими та середніми за розмірами територіями, що економічно відсталі і мають невизначене уявлення про навколишній світ. У той же час це регіон, що має важливе стратегічне положення і має багаті запаси корисних копалин. У цілому нині наявність цих

¹⁴ Шергін С. О. Дилема східноазійського регіоналізму. С. 37-38.

¹⁵ Ткаченко О. А. Економічні особливості міжнародної економічної інтеграції. С. 114. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/11-2016/26.pdf>

подібних характеристик створювало об'єктивні сприятливі передумови зародження та розвитку регіональної інтеграції у цьому регіоні¹⁶.

Країни ПСА економічно стають все важливішими як один для одного, так і для всього світу. Перед економічно розвиненою ПСА постає тепер завдання зміцнення та розширення регіонального співробітництва. У той самий час ПСА має відігравати суттєву і конструктивну роль світовому економічному партнерстві і займати визначальні позиції у розвитку світової економіки. У країнах ПСА економіка зростає та ускладнюється, і, відповідно, ступінь економічної інтеграції між ними зростає¹⁷.

Економічна інтеграція має більший ефект від створення торгівлі, коли вклад ресурсів більш диверсифікований серед країн-членів, коли структура виробництва доповнює одна одну. Одні країни АСЕАН мають більше порівняльних переваг у сільськогосподарському виробництві та сировині, а інші – у виготовленні фабричних товарів. Таким чином, інтеграція розширює можливості торгівлі та посилює товарний обмін усередині АСЕАН. З розширенням найрозвинутіші країни і менш розвинуті доповнюють одне одного у торгівлі та інвестиціях у внутрішньо-торговельному обміні.

Сьогодні АСЕАН бере участь у світовій торгівлі як регіональна група, що представляє велику кількість країн зі значною чисельністю населення, що зрештою сприяє зміцненню позицій кожної окремої країни. У той же час, поки для економік АСЕАН важливе значення має торгівля з країнами поза Асоціацією. Загалом Асоціація є інструментом зростання конкурентоспроможності країн на міжнародних ринках та залучення іноземних інвестицій. Однак, у країн АСЕАН досить різні зовнішньоекономічні інтереси, що визначається різним рівнем економічного розвитку, несумісним природно-господарським потенціалом і навіть історико-соціальними факторами.

¹⁶ Ле Ань Куан Специфика интеграционных процессов в Юго-Восточной Азии // Молодой ученый. 2010. № 6(17). С. 150.

¹⁷ Там само. С. 151.

За останні роки у ПСА набирають чинності багато позитивних тенденцій: знижується роль військово-силового фактору в безпеці, військово-політична обстановка стає все більш стабільною та передбачуваною. ПСА – геостратегічний регіон, у якому точиться боротьба за вплив між Китаєм та США¹⁸.

Союз країн в межах АСЕАН вважається важливим гравцем у будівництві Індо-Тихоокеанського регіону з моменту закінчення «холодної війни». Цей союз розглядається як важлива геополітична сила, яка дозволяє контролювати торгівлю та передачу енергії, тим більше що вона розташована в центрі транзитних перетинів Індійського та Тихого океанів. Коли потенційні повноваження держав-членів оцінюються індивідуально, стає очевидним, що вони не мають здатності встановлювати баланс у міжнародній системі або бути ефективними в механізмах прийняття рішень, але об'єднання держав-членів під дахом АСЕАН є важливим стратегічним центром.

АСЕАН, з одного боку, коливається між мілітаризацією структури регіону, з одного боку, а з іншого прагне отримати вигоду з економічних проектів та двосторонньої торгівлі КНР та США, шукає нового політичного курсу, щоб уникнути сірої зони в регіоні.

АСЕАН досягла у своїй діяльності прогресу у економічному та політичному розвитку взаємодії між державами. Зокрема, у Асоціації не передбачається домінування однієї держави над іншою у прийнятті зовнішньополітичних рішень та висуванні ініціатив щодо перспектив розвитку об'єднання. Цілком імовірно, що формування регіональної ідентичності у ПСА як стратегічна мета інтеграційних процесів також стане цілком досяжним¹⁹.

Аналіз процесу східноазійської інтеграції, що розвивається, показує, що починає проявлятися нова тенденція розвитку регіону, орієнтована на утворення тут єдиного економічного блоку, в основі становлення якого лежать

¹⁸ Шопина И. АСЕАН как механизм интеграции // Экономист. 2006. № 9. С. 67-68.

¹⁹ Там само. С. 69-70.

антиамериканські настрої. Названий процес у перспективі веде до фундаментальних геополітичних змін, коли простір Східної Азії розвиватиметься випереджаючими темпами²⁰.

У Східній Азії слід зазначати не про один історико-політичний тип інтеграції, а як мінімум про три такі типи, або, при більш помірній постановці питання, про три чіткі стадії всередині цього типу, поділені видовими кордонами. Всі вони пов'язані провідною роллю АСЕАН та загальною культурою обговорення питань та ведення справ. У цьому яскрава своєрідність східноазійської інтеграції та її відмінність від інтеграції в зарубіжній Європі, де вихідні фактори консолідації практично у незмінному вигляді були пронесені через всю історію її розвитку, а еволюція здебільшого стосувалася географічного розширення та покращення якості взаємодії²¹.

Тому, чергування циклів розширення та стиснення можна описати як суперництво у східно-азійському регіоналізмі двох тенденцій – азійської та тихоокеанської. Перша представляє ідею повільнішого, виборчого та обмеженого зближення переважно на азіатській основі. Друга – широка інтеграція з теоретично необмеженою участю неазіатських країн. Економічне співробітництво у ПСА рухалося групою середніх та малих країн. Жодна спроба «розтягти» АСЕАН, порушити її єдність не виявилася успішною. Парадоксально, що регіональні лідери – Японія і Китай змушені не просто прислухатися до думки АСЕАН, а приймати Асоціацію як єдину (за досвідом) прийнятну основу для обговорень з метою вироблення дієвих рішень. Більше того, з ініціативи АСЕАН та фактично під її егідою здійснюється інтеграційне будівництво у всьому східноазійському регіоні. Саме малі та середні країни регіону виявилися і джерелом інтеграційних імпульсів, і вирішальним фактором формування інтеграційної політики.

²⁰ Верменич Я. В. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці. С. 22-23.

²¹ Шергін С. О. Теоретичні засади та специфіка східноазійського регіоналізму. Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки). С. 12-13.

У свою чергу, шведські науковці Б. Хетне та Ф. Содербаум²² висувають теорію «нового регіоналізму» у міжнародних відносинах, відповідно до якої нові світові регіони характеризуються процесами, що розвиваються «знизу», як результат внутрішніх трансформацій у регіонах²³. Тому, «новий регіоналізм» – це багаторівневий процес, пов'язаний із здобуттям регіональним простором однорідності у чотирьох сферах (безпека, культура, економіка, політика) і відбувається на трьох рівнях: внутрішньо-регіональному, міжрегіональному та глобальному. Регіоналізація на мікрорівні відбувається через економічну взаємодію окремих суб'єктів господарювання (індивідів, фірм, установ) у формі здійснення спільних проєктів, науково-пошукових робіт, створення спільних підприємств, зокрема, і ТНК. На макрорівні регіоналізація відбувається у формі співробітництва, підписання угод, союзів, створення інтеграційних угруповань країн. Співпраця, розширення та злиття об'єднань і організацій відбувається на мегарівні²⁴.

«Новий регіоналізм» розвивається у таких вимірах – глобальному, міжрегіональному і внутрішньо-регіональному, а також включає внутрішньо-регіональну інтеграцію, міжрегіональну взаємодію та залучення глобальних процесів, а також економічний, соціокультурний, безпековий рівні.

Тому, варто розглянути детально механізми притаманні АСЕАН для реалізації основ «нового регіоналізму».

По-перше, внутрішньо-регіональна взаємодія та розвиток інтеграційних процесів у регіоні ПСА та в межах діяльності АСЕАН як об'єднання з певною структурою та регламентом прийняття рішень.

²² Söderbaum F. Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field // KFG Working Paper. 2015. № 64. P. 16.

²³ Hettne B., Söderbaum F. The New Regionalism Approach // Politeia. 1998. Vol 17. № 3. P. 6-7.

²⁴ Ткаченко О. А. Економічні особливості міжнародної економічної інтеграції. С. 114. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/11-2016/26.pdf>

АСЕАН включає в себе десять країн ПСА (5 країн-засновників (Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сінгапур, Таїланд) + Бруней (1986 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос і М'янма (1997 р.), Камбоджа (1999 р.).

Згідно Статуту в рамках АСЕАН повинно здійснюватись економічне, соціальне та культурне співробітництво країн для укріплення миру у ПСА.

Головними органами організації є наступні:

- Конференція голів держав та урядів (збирається раз на 3 роки);
- Нарада Міністрів (на рівні міністрів закордонних справ);
- Постійний комітет;
- Нарада міністрів економіки та праці;
- Постійні спеціальні комітети з питань промисловості, економіки, торгівлі, туризму тощо;
- Секретаріат на чолі із Генеральним Секретарем, який переобирається кожні 2 роки²⁵.

Вищим органом АСЕАН є Конференція глав держав та урядів. Щороку відбувається Зустріч міністрів закордонних справ, яка виступає як центральний орган у діяльності інтеграційного об'єднання.

Виконавчий орган АСЕАН – це постійний комітет, до складу якого входить міністр закордонних справ країни, яка головує в Асоціації у цей період та послів інших держав. Генеральний секретар, який обирається через кожних 3 роки очолює Секретаріат АСЕАН. Крім того, працюють національні секретаріати. Закордонні зв'язки організації підтримують 11 комітетів, які складаються з очільників дипломатичних представництв і знаходяться в Брюсселі, Берліні, Веллінгтоні, Вашингтоні, Лондоні, Оттаві, Женеві, Канберрі, Сеулі, Токіо, Парижі²⁶.

Протягом свого існування АСЕАН змогла виробити власне «азійську» лінію співпраці, що втілилась у моделі «м'якої інтеграції», практичним

²⁵ The ASEAN Charter // ASEAN: official page. URL: <https://asean.org/storage/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

²⁶ Сообщество АСЕАН в современном мире: монография. С. 161-162.

механізмом якої постав «шлях АСЕАН». Власне саме цьому механізму належить важлива роль у процесі становлення та розвитку АСЕАН, а з початком глобалізацій них впливів він постав підґрунтям вдалого прогресу регіоналізму у ПСА. Починаючи з 1999 р., після приєднання Камбоджі до Асоціації, «шлях АСЕАН» став основою для успішної взаємодії десятиох країн регіону ПСА (відмінних як за рівнем економічного розвитку, так і за існуючими соціально-політичними моделями), що опинились в одній міжнародній ситуації²⁷.

Протягом першого етапу розвитку АСЕАН у 1967-1991 рр. було налагоджено діалог політичних еліт країн-учасниць, відбулося її організаційне становлення. За часів «холодної війни» проблеми політичної стабілізації регіону у рамках АСЕАН мали пріоритет над економічною інтеграцією. Основними здобутками Асоціації у цей період були налагодження міждержавного діалогу між країнами-учасницями та стабілізація регіональної ситуації у сфері безпеки. Після підписання у 1976 р. засадничих документів АСЕАН – Балійської декларації та Договору про дружбу і співробітництво – було сформовано концепцію «азійського» політичного діалогу у – «шлях АСЕАН».

Найбільшим політико-дипломатичним досягненням АСЕАН у 1978-1991 рр. стало успішне посередництво у врегулюванні «камбоджійської проблеми». Не зважаючи на задекларовані цілі розвитку економічного співробітництва, переважна більшість проектів у цій сфері не була реалізована. На другому етапі – у 1992-2002 рр. – відбулося розширення АСЕАН за рахунок країн Індокитаю, внаслідок чого було завершено процес об'єднання держав ПСА у рамках Асоціації.

На перший план у порядку денному АСЕАН вийшли питання економічного співробітництва, відміни експортно-імпортних тарифів та створення у регіоні режиму вільної торгівлі. У 1997-1998 рр. окремі члени

²⁷ Шопина И. П. Выигрыши «больших» и «малых» стран от интеграции в рамках АСЕАН. С. 90.

АСЕАН були вражені Азійською фінансовою кризою, наслідки якої змогли подолати на початку 2000-х рр.

Сучасний розвиток організації характеризується пришвидшенням інтеграційної динаміки шляхом створення політичної, економічної та культурної спільноти АСЕАН протягом 2017-2022 рр. Основним здобутком АСЕАН протягом 2017-2022 рр. є посилення її впливу у Східній Азії й АТР завдяки центральній ролі у формуванні «асеаноцентричних» моделей інтеграції – «АСЕАН+3» і САС, та зміцненню позицій на глобальній міжнародній арені через поглиблення зв'язків і з МВФ, Світовим банком, ШОС, «Великою сімкою» та «Великою двадцяткою».

Протягом 2017-2022 рр. АСЕАН змогла виробити власне «азійську» лінію співпраці, що втілилась у моделі «м'якої інтеграції», практичним механізмом якої постав «шлях АСЕАН». Активність АСЕАН у ініціюванні та розвитку багатосторонніх моделей інтеграції у форматі «АСЕАН+» зумовлена зовнішньополітичною стратегією «хеджування» («мінімізації ризиків і максимізації вигід») «малих» країн учасниць Асоціації відносно «великих» регіональних гравців (КНР, Японія, США, Індія, Росія).

«Шлях АСЕАН» став логічною реакцією країн-засновників Асоціації на біполярну систему, що структурувала міжнародні відносини у часи її заснування. Основою Договору про дружбу і співробітництво 1976 р. – засадничого документу АСЕАН²⁸, який продовжував лінію Бандунгських угод 1955 р., постав принцип мирного політичного співробітництва та врегулювання протиріч між державами регіону. У практиці це ґрунтувалось на таких нормах:

1) взаємоповага до незалежності, суверенітету, рівності, територіальної цілісності та національної ідентичності всіх націй регіону;

²⁸ Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia, Indonesia, 24 February 1976 // ASEAN Security. URL: <https://asean-aipr.org/wp-content/uploads/2018/07/Treaty-of-Amity-and-Cooperation-in-Southeast-Asia-1976-TAC.pdf>

2) право кожної країни на існування без зовнішнього втручання та підривної діяльності;

3) невтручання у внутрішні справи один одного;

4) врегулювання розбіжностей і суперечок мирними засобами;

5) відмова від загрози силою та її застосування²⁹.

Основною складовою «шляху АСЕАН» є принцип невтручання у внутрішні справи членів Асоціації, виходячи з примату недоторканності національного суверенітету держав ПСА. З огляду на принцип невтручання у внутрішні справи, країни АСЕАН виробили чотири основні вимоги:

1) утримання від критики дій держав-учасниць АСЕАН щодо їх власних народів;

2) критика тих дій держав, що порушують принцип невтручання;

3) відмова від визнання та підтримки будь-яких повстанських груп, що своєю метою мають дестабілізацію або повалення уряду сусідньої країни;

4) політична підтримка та матеріальна допомога країнам-членам Асоціації в їх діях проти підривної діяльності³⁰.

Тому модель інтеграції країн-членів Асоціації характеризується «м'яким» характером, основними рисами якої є:

1) принцип консенсусу, компромісу та консультацій у процесі прийняття спільних рішень АСЕАН;

2) акцент не великій самостійності учасників;

3) роль Асоціації постає консультаційною, рішення якої мають не обов'язковий, а рекомендаційний характер;

4) відсутність наднаціонального органу, що втілюється у полі центричності системи ПСА, де є однаково важливою роль кожної країни-учасниці АСЕАН;

5) збереження державного суверенітету кожної з країн АСЕАН³¹.

²⁹ Авер'янов С. Феномен «шляху АСЕАН» та його роль у функціонуванні Асоціації Південно-Східної Азії. С. 72-73.

³⁰ Локшин Г.М. Путем АСЕАН. С. 190.

³¹ Alatas A. ASEAN in a Globalizing World. P. 3-4.

По-друге, створення механізмів реалізації міжрегіонального співробітництва та поглиблення тенденцій «знизу» як проявів «нового регіоналізму»

Сьогодні АСЕАН спрямувала свою діяльність на поглиблення процесу регіональної інтеграції та прийом нових держава-членів. Сінгапурською декларацією заплановано: створити АФТА; встановити загальний пільговий митний тариф на певні види продукції; створити регіон нейтралітету та миру, а також зони, які будуть вільні від ядерного озброєння; поглибити співробітництво з такими країнами, як Австралія, Канада, країнами ЄС, Республіка Корея, Японія, Нова Зеландія та США; поглибити співробітництво в нових для АСЕАН сферах (безпека, фінанси, сільське господарство, транспорт, телекомунікації, туризм, навколишнє середовище); зміцнити інститути АСЕАН.

По-третє, відкритість інтеграційної взаємодії в межах АСЕАН до глобальних процесів та міжнародних економічних відносин із залученням недержавних акторів світової політики.

Ще одним механізмом імплементації «нового регіоналізму» в АСЕАН є взаємодія з нетрадиційними акторами міжнародних відносин, зокрема, ТНК.

Тому, важливою рисою формування регіону як окремого, самостійного суб'єкта міжнародних відносин є досягнення ним певної стадії «регіонності» відповідно до теорії Б. Хетне, проявом чого є посилення процесів взаємозалежності, що породжують складну взаємодію між багатьма типами акторів. Насамперед, це широкий спектр «недержавних», транснаціональних суб'єктів: ринки, приватний бізнес і фірми, ТНК, транснаціональні бізнес-мережі, неурядові організації, соціальні рухи, які сприяють формуванню транснаціональної регіональної економіки та регіонального громадянського суспільства³². У свою чергу, проникнення ТНК у регіон, стає детермінантою

³² Hettne B. Theorising the rise of regionness // Goteborgs Universitetsbibliotek. URL: <https://gup.ub.gu.se/file/119539>

до взаємозалежності тенденцій глобальної та регіональної взаємодії, яка притаманна процесам «нового регіоналізму».

Прикладом такого рівня взаємодії є АСЕАН, інтеграційне об'єднання, держави-члени якого є одними із лідерів у світі щодо залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ за участю ТНК). У свою чергу, варто зазначити, що ТНК має певну типологію – інтернаціональні корпорації, багатонаціональні (мультинаціональні) та глобальні корпорації, які відрізняються типами взаємин, організаційною структурою, механізмами діяльності³³. Корпорація, щоб бути визнана транснаціональною, повинна працювати безпосередньо на зовнішньому ринку шляхом створення там дочірніх компаній або придбання активів, розташованих за межами країни походження. ПІІ є основою діяльності корпорації і надають їм рис транснаціональних. Слід зазначити, що інвестиційну експансію здійснюють не лише великі компанії, а й малі та середні підприємства. Компанія, яка має дві дочірні компанії або філії, вважається корпорацією, тож через розширення інвестицій у групі країн АСЕАН навіть невеликі компанії стають корпораціями³⁴.

Варто наголосити, що в межах АСЕАН, як прояв «нового регіоналізму», розвинута мережа внутрішньо-регіональної інвестиційної взаємодії між компаніями, а також взаємодії у економічній сфері між ТНК – багатонаціональними компаніями, що діють на глобальному рівні. У статті буде розглянуто діяльність ТНК у АСЕАН, апелюючи до країни/регіону, що має головний офіс міжнародної корпорації, яка відкриває дочірні компанії або спільно співпрацює з компаніями, які функціонують на теренах держав-членів АСЕАН. Особливістю регіоналізму в АСЕАН у контексті діяльності ТНК є спільні проекти глобальних корпорацій на теренах ПСА.

У наш час зростає роль ТНК у здійсненні міжнародного обміну прямими іноземними інвестиціями, їх вагомий внесок як у підвищення соціально-

³³ Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Амеліна І. В., Попова Т.Л., Владимиров С. В. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. С. 218.

³⁴ Jankowiak A. H. Transnational Corporations and Business Networks in ASEAN: Building Partnership in the Asia – Pacific Region. P. 235.

економічного рівня своїх країн базування, так і у зміцнення та розширення торговельно-економічних зв'язків між державами ПСА. ТНК є економічною силою в сучасній глобальній економіці. ТНК є важливими гравцями, і їхня роль проявляється в потоках капіталу, передачі технологій та торгівлі товарами. Значення корпорацій як глобальних гравців зростає завдяки їхньому економічному потенціалу, а також тому, що вони здійснюють прямі іноземні інвестиції та створюють бізнес мережі, тим самим сприяючи потоку найсучасніших технологій від розвинених країн до країн, що розвиваються. ТНК відіграють значну роль у формуванні світової економіки поряд з окремими національними економіками, як розвинутими, з яких в основному походять ТНК, так і країнами, що розвиваються, куди вони переміщують свої дочірні компанії³⁵.

Отже, механізмами притаманними АСЕАН для імплементації основ «нового регіоналізму» є: внутрішньо-регіональна взаємодія та розвиток інтеграційних процесів у регіоні ПСА та в межах діяльності АСЕАН як об'єднання з певною структурою та регламентом прийняття рішень; створення механізмів реалізації міжрегіонального співробітництва та поглиблення тенденцій «знизу» як проявів «нового регіоналізму»; відкритість інтеграційної взаємодії в межах АСЕАН до глобальних процесів та міжнародних економічних відносин із залученням недержавних акторів світової політики.

2.2. Міждержавне співробітництво в межах АСЕАН: економічний та соціокультурний виміри інтеграційної єдності держав регіону

Економічна та інвестиційна співпраця є досить важливою для АСЕАН. Адже, головною метою співпраці АСЕАН заявлено пошук колективної відповіді на різноманітні виклики глобалізації. Країни не приховують свого наміру домогтися більшої ролі у світовому управлінні і мають намір брати активну участь у визначенні глобального та регіонального порядку денного, у

³⁵ Цыганков П. А. Негосударственные участники мировой политики // Обозреватель – Observer: научно-аналитический журнал. 2013. № 9. С. 6-7.

тому числі у реформуванні міжнародної фінансової системи з метою надання їй всеосяжного та справедливого характеру. Інтеграція покликана вирішити завдання стимулювання тіснішої економічної взаємозалежності держав-членів АСЕАН. Це завдання вирішується за допомогою регіоналізації, яка є комерційною та інвестиційною активністю неурядових учасників взаємодії, завдяки якій і планується досягнення тісної економічної взаємозалежності держав.

У жовтні 1998 р. країни-учасниці АСЕАН підписали в Макаті, (Філіппіни) Рамкову угоду про інвестиційну зону АСЕАН («Угода АІА»), яка спрямована на створення конкурентоспроможної та динамічної інвестиційної зони АСЕАН³⁶. Міністри економіки АСЕАН створюють Раду інвестиційної зони АСЕАН, до складу якої входять міністри, відповідальні за інвестиції і Генеральний секретар АСЕАН. Керівники інвестиційних агентств АСЕАН беруть участь у засіданнях Ради АІА. Цілями цієї Угоди є: 1) створити конкурентоспроможний інвестиційний простір АСЕАН з більш ліберальним і прозорим інвестиційним середовищем між державами-членами з метою – суттєво збільшити потік інвестицій в АСЕАН як з країн, які входять до Асоціації, так і з інших держав; 2) спільно просувати АСЕАН як найбільш привабливу інвестиційну сферу; 3) зміцнення та підвищення конкурентоспроможності секторів економіки АСЕАН; 4) поступово зменшувати або скасувати інвестиційні правила та умови, які можуть перешкоджати потокам інвестицій та діяльності інвестиційних проектів в АСЕАН; 5) забезпечити, щоб реалізація вищезазначених цілей сприяла вільному потоку інвестицій до 2020 р..

«Угода АІА» може бути охарактеризована наступним чином: а) існує скоординована програма інвестиційного співробітництва АСЕАН, яка призведе до збільшення інвестицій з джерел АСЕАН та інших країн; б) національний режим поширюється на інвесторів АСЕАН до 2010 р. та на всіх

³⁶ Framework Agreement on the ASEAN Investment Area. URL: <http://agreement.asean.org/media/download/20140119040024.pdf>

інвесторів до 2020 р. за винятками, передбаченими цією Угодою; в) є більш вільний потік капіталу, кваліфікованої робочої сили, фахівців і технологій між державами-членами³⁷.

У випадку, коли країна-учасниця Угоди надає преференційний режим, або в майбутньому зможе надати одній з держав-учасниць, то останній змушений негайно поширюватись на інших учасників АСЕАН. Сторони можуть вживати надзвичайних заходів захисту, коли погіршується економічна ситуація при одночасному виникненні порушення національного платіжного балансу або небезпеки виникнення фінансових труднощів ззовні.

Три програми покладено в основу формування інвестиційної зони:

1. Програма співробітництва, в основі якої лежить розвиток робочої сили, зокрема, підвищення рівня кваліфікації, шляхом стимуляції капіталовкладень тощо.

2. Як наслідок проведення розширеної інвестиційної політики підприємців для збільшення капіталовкладень. Це передбачає створення спільних міжурядових інвестиційних місій учасників АСЕАН щодо стимулювання інвестицій, інформаційних баз даних.

3. Програма щодо зменшення обмежень інвестування в азійському регіоні, лібералізації правил інвестування і політики поширення національного режиму, зокрема, допуску і діяльності іноземних компаній.

АСЕАН – це економічна інтеграція, цілями якої є вільний рух товарів, послуг, інвестицій та кваліфікованих працівників, а також вільний рух капіталу. Найбільшим досягненням АСЕАН є використання скасування тарифів для реалізації зони вільної торгівлі з високим рівнем лібералізації торгівлі. Незважаючи на те, що економічна інтеграція АСЕАН має різні проблеми, в цілому її можна оцінити як успішну через її гнучку лібералізацію. Економічна інтеграція АСЕАН є успішним прикладом економічної інтеграції

³⁷ Alatas A. ASEAN in a Globalizing World. P. 2.

країн, що розвиваються; інші країни, що розвиваються, можуть винести уроки з досвіду АСЕАН.

Рішення про створення Економічної спільноти АСЕАН (АЕК) було прийнято у 2003 р. на ІХ саміті АСЕАН та закріплено у Декларації АСЕАН Конкорд-ІІ³⁸. У 2007 р. воно ще раз було закріплено у Хартії АСЕАН, однак вже зі зменшенням терміну побудови АЕК з 2020 до 2025 р. Також на XIII саміті країн-учасниць Асоціації було підписано План створення Економічної спільноти АСЕАН. Згідно з Хартією АСЕАН 2007 р. створення АЕК має перетворити регіон ПСА на «стабільний, високо конкурентний та економічно інтегрований єдиний ринок та виробничу базу, у якій буде забезпечено вільне пересування товарів, послуг і капіталів»³⁹. Це, в свою чергу, зробить регіон ПСА сильним та динамічним сегментом світової економічної структури з більш вільним рухом бізнесменів, професіоналів, талановитих людей та робочої сили.

Глобальною метою такої спільноти, що своїми основними рисами нагадує структуру ЄЕС⁴⁰, є завершення процесу економічної інтеграції у сфері торгівлі (ЗВТ АСЕАН), інвестицій (Інвестиційної сфери АСЕАН), послуг (Рамкової угоди АСЕАН щодо послуг), фінансів, енергетики, зв'язку та ін. Також у Хартії АСЕАН були визначені конкретні завдання щодо взаємодії між учасниками Асоціації в рамках будівництва АЕК:

1) прискорити реалізацію досягнутих домовленостей щодо ЗВТ АСЕАН, Інвестиційної сфери та Рамкової угоди щодо послуг;

2) активізувати взаємне співробітництво в 11 пріоритетних галузях: повітряний транспорт, агропромисловий комплекс, автомобілебудування, електроніка, риболовля, деревообробна, гумова, текстильна та швейна

³⁸ Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II) // ASEAN: official web-site. URL: <http://www.aseansec.org/15159.htm>

³⁹ The ASEAN Charter // Jakarta: ASEAN Secretariat, January 2008. URL: <https://asean.org/storage/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

⁴⁰ ASEAN economic growth “to outdo EU”. URL: <https://www.bbc.com/news/business-32387376>

промисловість, охорона здоров'я, туризм та електронна торгівля (з 2008 р. додано ще один сектор – логістика);

3) спростити процедури подорожей бізнесменів, кваліфікованих робочих та студентів;

4) удосконалити механізм розгляду ділових суперечок та забезпечити реалізацію обов'язкових рішень⁴¹.

У 2002 р. між АСЕАН та КНР було підписано Рамкову угоду з комплексного економічного співробітництва, яка отримала своє продовження в Договорі про створення ЗВТ АСЕАН-КНР 2004 р. (САФТА)⁴². Метою створення САФТА проголошувалось: 1) укріплення економічного, торгового та інвестиційного співробітництва; 2) проведення лібералізації в торгівлі товарами та послугами; 3) формування прозорого та ліберального інвестиційного клімату; 4) залучення країн Східного Індокитаю до інтеграційних процесів. З 2007 р. у рамках САФТА в силу вступила Угода з торгівлі послугами⁴³, а у 2009 р. Угода з лібералізації інвестицій в країнах-учасниках. Остаточо сформовано ЗВТ КНР-АСЕАН було 1 січня 2010 р. Остання стала найбільшою ЗВТ з огляду на кількість населення та третьою за розмірами ВВП⁴⁴.

15 листопада 2020 р. КНР, Австралія, Нова Зеландія, Південна Корея, Японія та 10 держав ПСА підписали договір про Всебічне регіональне економічне партнерство. Документ, який діяв в обмеженому форматі з 2010 р., має розширити співпрацю країн у технологічній, фінансовій та інтелектуальній сферах. Аналітики вважають, що основним позитивним моментом від цієї угоди стане участь Китаю, який уже наситив імпорт країни АСЕАН. Проте її результатом може бути не так повальне збільшення

⁴¹ Там само.

⁴² ASEAN – China Free Trade Area. URL: <http://www.aseancn.org/Item/1097.aspx>

⁴³ Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on comprehensive economic cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ACFTA/3-%20Agreement%20ACFTA%20TIG%20Agreement%20%28Body%20Agreement%29>

⁴⁴ Tong G.Ch. China-ASEAN FTA Changes ASEAN's Perspective on China. P. 50-51.

торговельного дефіциту всіх учасників угоди з Китаєм, як зв'язування цього регіону з іншими, у тому числі з Центральною Азією⁴⁵.

Угода щодо створення ЗВТ між АСЕАН та Республікою Кореєю⁴⁶ (АКФТА) почала діяти з червня 2007 р. (для Таїланду – з 2009 р., після підписання протоколу приєднання). Згідно з домовленостями сторін митні збори були ліквідовані щодо 90% товарів взаємної торгівлі. На інші товари у 2012 р. збори були знижені до 20%, а рівня 0-5% тарифи досягнуть у 2016 р. Додатково з 2009 р. між АСЕАН та Республікою Кореєю вступили в дію угоди з торгівлі послугами та інвестицій.

У 2009 р. відбулось підписання угоди з Австралією та Новою Зеландією щодо створення ЗВТ з АСЕАН (ААНЗФТА)⁴⁷, яка вступила в дію 2010 р. для Австралії, Нової Зеландії та семи країн АСЕАН (Бруней, В'єтнам, Малайзія, Сінгапур, Таїланд та Філіппіни). Ця угода охоплює товари, послуги, інвестиції та мобільність фізичних осіб. Того ж року вступив у дію договір щодо ЗВТ між АСЕАН та Японією (АЈФТА)⁴⁸, яку було підписано ще у 2003 р. З моменту вступу у дію цієї угоди між країнами-учасницями було ліквідовано митні збори на 91% товарів взаємної торгівлі.

Крайньою угодою про ЗВТ став договір між АСЕАН та Індією (АІФТА)⁴⁹ про створення такої зони з червня 2010 р. До цієї ЗВТ окрім Індії увійшли п'ять

⁴⁵ Зачем Китаю торговое соглашение с АСЕАН и в чем его важность для Центральной Азии? // Eurasian Rail Alliance Index (ERAИ). 2020. 25 ноября. URL: <https://index1520.com/news/zachem-kitayu-torgovoe-soglashenie-s-asean-i-v-chem-ego-vazhnost-dlya-tsentralnoy-azii/>

⁴⁶ Agreement on Trade in Goods under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Among the Governments of the Member Countries of the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of Korea. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/06/AKTIG-Agreement-August-2006>

⁴⁷ Agreement Establishing the ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area, Chaam, Thailand. URL: <http://www.asean.org/storage/images/2013/economic/afta/AANZFTA/Agreement%20Establishing%20the%20AANZFTA>

⁴⁸ Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States of the Association of Southeast Asian Nations and Japan. URL: <http://www.asean.org/storage/images/archive/agreements/AJCEP/Agreement>

⁴⁹ Agreement on Trade in Goods Under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of India. URL: <http://www.asean.org/wp->

країн-учасниць Асоціації (Сінгапур, Таїланд, Малайзія, В'єтнам, Бруней). Вказана угода передбачає ліквідацію митних зборів на 80% позицій взаємного товарообігу протягом 2013-2016 рр. (для Філіппін – до 2018 р.).

Власне до 2012 р. всі угоди АСЕАН з найбільш розвинутими країнами АТР вступили в силу, і наразі на більшість товарів у торгівлі між цими державами вже ліквідовані митні збори. З одного боку, це свідчить про динаміку та розуміння вигод кооперації у формі ЗВТ між учасниками домовленостей. З іншого – про важливу роль АСЕАН не тільки в ПСА та Східній Азії, а й в АТР в цілому.

Важливим для реалізації будівництва АЕК, зокрема у сфері максимального спрощення процедури руху товарів, послуг і капіталу, стало підписання у грудні 2005 р. в Куала-Лумпурі угоди між членами АСЕАН щодо втілення «Системи одного вікна» у митному регулюванні. Ця система реалізується шляхом впровадження єдиної методики збору, обробки та аналізу митної інформації і є націленою на прискорення та поглиблення процесу економічної інтеграції у регіоні⁵⁰.

Також для збільшення ефективності прийнятих рішень в рамках АЕК у 2008 р. було вироблено новий принцип прийняття рішень в АСЕАН з економічних питань. Зважаючи на різні темпи розвитку та економічної відсталості «нових членів» АСЕАН – 4 (В'єтнам, Лаос, Камбоджа та М'янма) у порівнянні з країнами-засновницями Асоціації, було встановлено можливість індивідуальної інтеграції країн АСЕАН з іншими партнерами. Звісно, якщо це їм дозволяє їх власний економічний розвиток. Інші ж країни організації завжди можуть приєднатись до цього процесу. Тобто, при прийнятті економічних угод країни АСЕАН поступово відходять від принципу консенсусу, оскільки є сфери, вигідні для одних членів й, одночасно

content/uploads/images/2013/economic/afta/ASEAN%20India%20TIG%20-%20СТС%20scan%20

⁵⁰ Сообщество АСЕАН в современном мире: монография / Г.М. Локшин, Е.В. Кобелев, В.М. Мазырин. С. 134-135.

неможливі для виконання чи збиткові для інших⁵¹. Консенсус між членами АСЕАН з таких питань є навряд чи можливим. У такому випадку, згідно з Хартією АСЕАН, принцип консенсусу вже не діє, а втілюється схема «10 мінус Х» або «2 плюс Х», що дозволяє одним країнам не приймати ті зобов'язання які вони не в змозі виконати, а іншим – діяти не очікуючи згоди всіх⁵².

Розвиток співпраці в енергетиці спостерігається з початку 1980-х рр. у рамках спеціальної програми (запровадженої у 1981 р.). Її основні завдання: будівництво АЕС, гідроелектростанцій, використання геотермальних джерел для виробництва електроенергії, а також вугілля⁵³. Протягом 1990-х рр. завдяки підвищенню рівнів економічного розвитку держав-членів з'явилася можливість підвищити співпрацю в сфері енергетики. Це – живі тварини, м'ясопродукти, риба, молочна продукція, інші продукти тваринного походження, дерева і рослини, фрукти і горіхи, овочі. Намічено створити єдину трансрегіональну енергосистему, що складається з газопроводів та електромереж. З погоджених 14 проектів 3 реалізовані (7 нових газопроводів, які мають протяжність 4200 км із загальним обсягом інвестицій в 7 млрд. дол.) – побудовані газопроводи Таїланд-Лаос, Таїланд-Малайзія, Малайзія-Сінгапур⁵⁴. У планах є проведення реконструкції, приватизації та лібералізації енергосектору, в тому числі поставок електроенергії. Програму створення електричних мереж реалізують за підтримки Японії та ЄС, яким належить основний обсяг капіталовкладень.

АЕС слід класифікувати як FTA-plus. Економічна інтеграція, яка, крім товарів, забезпечує вільний потік послуг, інвестицій, капіталу і людей, являє собою загальний ринок. АЕС не є звичайним ринком, оскільки існують

⁵¹ Барщевський С. І. Еволюція АСЕАН в контексті глобалізаційних викликів XXI століття: дис... канд. політ. наук: 23.00.04. С. 87-88.

⁵² Арунова Л. В. Этапы интеграции стран АСЕАН в единое экономическое сообщество. С. 99-100.

⁵³ Российский Дальний Восток и Северо-Восточная Азия. Проблемы экономического сотрудничества. С. 110-112.

⁵⁴ Шопина И. П. Выигрыши «больших» и «малых» стран от интеграции в рамках АСЕАН. С. 86.

обмеження на лібералізацію послуг, інвестицій та руху капіталу; рух людей орієнтований винятково на кваліфікованих робітників⁵⁵. АЕС – це інтеграція, яка дотримується національного суверенітету, і її основна ідея інтеграції принципово інша. АСЕАН отримує підтримку від ЄС в тому, як продовжити інтеграцію, але не вважає ЄС моделлю для інтеграції⁵⁶.

Неможливо сформувати митний союз, тому що Сінгапур майже повністю скасував тарифи, в той час як інші країни мають високі тарифи на розумні товари, такі як автомобілі. Оскільки економічна нерівність надзвичайно велике і вільне переміщення факторів виробництва не реалізовано, валютний союз АСЕАН також неможливий. Само собою зрозуміло, що АЕС не прагне до митного союзу або валютного союзу. Економічна інтеграція, яку має АЕС, аналогічна ЕРА. ЕРА дозволяє лібералізувати такі речі, як товари, послуги, інвестиції, рух комерційних відвідувачів і сприяння торгівлі, але не встановлює загальних тарифів за межами регіону і не прагне до єдиної валюти⁵⁷.

АЕС прагне інтегруватися в світову економіку і активно укладає угоди про вільну торгівлю за межами регіону АСЕАН. Це відкритий регіоналізм, який сприяє не тільки інтеграції в регіоні АСЕАН, а й інтеграції за межами регіону АСЕАН. Економічну інтеграцію АСЕАН не слід оцінювати як провал тільки через низький торговий коефіцієнт в регіоні.

Реорганізація виробничих систем в регіоні АСЕАН проводиться з другої половини 1990-х рр.. Потрібен час, щоб виправити економічну нерівність і різницю у вартості виробництва. Заробітна плата продовжує зростати через збільшення доходів і брак робочої сили, в той час як споживчий ринок швидко

⁵⁵ Anderson J., & Marcouiller D. Insecurity and The Pattern of Trade: An Empirical Investigation // Review of Economics and Statistics. 2002. P. 343-344.

⁵⁶ Потапов М.А. Состояние и перспективы экономического развития Восточной Азии // МЭиМО. 2014. № 1. С. 43-44.

⁵⁷ Королев А.С. Помощь Китая Юго-Восточной Азии: основные направления и особенности. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2017. № 37. С. 45.

розширюється, в основному в міських районах. Конкуренція буде жорсткою через інтеграції ринку, і дуже важливо підвищити ефективність виробництва⁵⁸.

Коефіцієнт торгівлі всередині АСЕАН зріс з 17% в 1990 р. приблизно до 25% в середині 2000-х, але в 2018 р. експорт всередині АСЕАН становив 24,2%, а імпорт – 21,7 %, показуючи поступове зниження⁵⁹.

Вартість торгівлі всередині АСЕАН збільшилася в 2,5 рази з 260,9 млрд. дол. США в 2004 р., через рік після прийняття рішення про створення АЕС, до 647,5 млрд. дол. США в 2018 р. Причиною того, що торговий коефіцієнт всередині АСЕАН не збільшився, було розширення торгівлі з КНР. Торговля з КНР збільшилася в 4,4 рази з 89,2 млрд. в 2004 р. до 391,5 млрд. в 2018 р.. Швидке розширення торгівлі з КНР і перетворення КНР в найбільшого торгового партнера відбувається не тільки в АСЕАН, а й в основних азіатських країнах⁶⁰.

Стимулом для активізації регіонального економічного співробітництва країн АСЕАН у ці роки став масштабний удар світової фінансової кризи 2008 р. Після 2008 р. решта світу пережила серйозну економічну рецесію, тоді як регіональне зростання ПСА просто сповільнилося, але особливо не скоротилося. Задля подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи та протидії їй подальшого розвитку країни АСЕАН протягом 2008-2011 рр. почали розробляти Антикризову стратегію. Згідно Стратегії вихід з кризи був можливий через поглиблення процесу економічної інтеграції як в межах АСЕАН, так і в межах «АСЕАН+3» та САС⁶¹.

Результатом впровадження такої спільної економічної політики країн АСЕАН стало те, що починаючи з 1 січня 2010 р. почала діяти ЗВТ АСЕАН. Найбільш розвинені країни групи АСЕАН-6 до цього строку скасували 99,6 %

⁵⁸ Там само. С. 39.

⁵⁹ International Trade Center Database // International Trade Center Database: official page. URL: <http://www.intracen.org>

⁶⁰ UNCTAD Statistics Database // International Trade Center Database: official page. URL: <http://unctadstat.unctad.org>

⁶¹ Yoshimatsu H. ASEAN and evolving power relations in East Asia: strategies and constraints. P. 403-404.

тарифів, а інші чотири – Камбоджа, Лаос, М'янма та В'єтнам знизили митні збори на 98,86% товарних позицій до рівня 0-5%. Загалом, за висновками XX саміту АСЕАН 2012 р., впродовж 2008-2011 рр. задача побудови Економічної спільноти АСЕАН була виконана на 67,9%⁶².

Однак, не зважаючи на декларовані амбітні плани, процес економічної інтеграції йде достатньо повільно, і деякі експерти стверджують, що АСЕАН ще знадобиться мінімум півстоліття аби досягти рівня економічної інтеграції ЄС. Причиною ж такої тривалої затримки будівництва АЕК стали поодинокі дії країн-членів АСЕАН у підписанні двосторонніх угод, особливо з зовнішньо-регіональними державами. Переслідуючи таку логіку економічної інтеграції, найбільш розвинуті члени АСЕАН – Сінгапур, Таїланд та Філіппіни, не очікуючи інших членів Асоціації, почали самостійно підписувати двосторонні угоди про створення ЗВТ (станом на 2011 р. їх налічувалось 60, а на підписі були ще 117)⁶³.

Така стратегія «нового регіоналізму» призводить до перетинання вже існуючих торговельних угод, що своїм наслідком має викривлення конкурентного простору. Причиною такої неконтрольованої поведінки країн-членів АСЕАН є не розробленість єдиних рамок та принципів зовнішньоторговельного співробітництва, які б ставили певні обмеження та обов'язки щодо створення двосторонніх ЗВТ. У цьому постає і небезпека для самої АСЕАН, особливо зважаючи на угоди її членів з такими могутніми зовнішньо регіональними партнерами як США, Мексика, Канада та ЄС. Цей фактор може надовго загальмувати сам процес регіональної інтеграції у регіоні Східної Азії. Зважаючи на відсутність власного економічного лідера АСЕАН ризик є розпастися на систему двосторонніх зв'язків членів Асоціації з більшими партнерами у межах всього АТР⁶⁴.

⁶² Шопина И. П. Выигрыши «больших» и «малых» стран от интеграции в рамках АСЕАН. С. 90-91.

⁶³ Pangestu M., Ing L. Y. ASEAN: Regional Integration and Reforms. P. 51-53.

⁶⁴ Bergstrand J. H., Larch M., Yotov Y. V. Economic Integration Agreements, Border Effects, and Distance Elasticities in the Gravity Equation. P. 311.

Як і багато інтеграційних угруповань АСЕАН має механізм вирішення спорів. Завдяки єдиній процедурі вирішення спорів забезпечується найбільш високий стандарт захисту інтересів та прав підприємців країн-членів Асоціації на відміну від національних правил. За даними на 2015 р. країнами-учасницями жодного разу не використовувалися переваги механізму вирішення спорів, тому досить важко говорити про його практичну ефективність.

За даними інвестиційного звіту АСЕАН за 2020-2021 рр.⁶⁵ потреби в інвестиціях в інфраструктуру 5G в країнах-учасницях організації досить значні. Щорічні капітальні витрати в період з 2020 по 2025 рр. становлять близько 14 млрд дол. на оновлення телекомунікаційних засобів, мереж та обладнання до вимог 5G. Через контрактні домовленості китайські, корейські, японські та європейські телекомунікаційні ТНК та Європи є основними гравцями 5G в регіоні (“Ericsson” (Швеція), (Китай), “Nokia” (Фінляндія), “NTT” (Японія) і “ZTE” (Китай)), в першу чергу, через контрактні домовленості. Деякі з них беруть участь у кількох контрактах на розробку 5G в одній і тій же країні перебування та в кількох країнах регіону (наприклад, “Axiata” (Малайзія), “Singtel” (Сінгапур), “True Corporation” (Таїланд) і “Viettel” (В’єтнам)).

Тому, можна стверджувати, що основою торговельно-економічного співробітництва в межах АСЕАН є Угода про формування Інвестиційної зони АСЕАН, яку було підписано 7 жовтня 1998 р., яка підтверджує важливість підтримки економічного зростання та розвитку в усіх державах-членах шляхом спільних зусиль щодо лібералізації торгівлі та сприяння торгівлі, а також інвестиційним потокам всередині АСЕАН. Передбачене повне відкриття всіх економічних галузей для інвесторів з країн-партнерів та поширення національного режиму щодо інвесторів з Асоціації в усіх промислових галузях, а також щодо заходів, які мають негативний вплив на

⁶⁵ ASEAN Investment Report 2020-2021. Investing in Industry 4.0. URL: <http://investasean.asean.org/files/upload/ASEAN%20Investment%20Report%202020-2021.pdf>

допуск, створення, набуття капіталовкладень. У торгівельній сфері країнами АСЕАН проголошено мету сприяння динамічному економічному розвитку на основі поглиблення економічної інтеграції, інтенсифікації та диверсифікації взаємної співпраці, підтримки макроекономічної стабільності, у тому числі завдяки створенню зони вільної торгівлі, інвестиційної зони, інтенсифікації субрегіонального співробітництва в рамках вже створених та формування нових зон економічного зростання.

Поряд з економічною взаємодією, всередині ПСА розвивається соціокультурне співробітництво між державами-членами АСЕАН, що дозволяє розширити межі реалізації проявів «нового регіоналізму» у регіоні.

Сучасна концепція розвитку ПСА після Другої світової війни стала результатом спільних зусиль групи урядів регіону з метою розробки регіональної ідентичності на основі політичних і стратегічних міркувань. Регіоналізм та регіональна ідентичність розглядалися цими урядами як важливий шлях просування націоналізму та національних інтересів. Це, по суті, являло собою зсув від колоніальних, орієнталістських і геополітичних поглядів на регіон ПСА до більш корінної та суттєвої соціально-політичної ідеї ПСА, що виникла в результаті еволюції АСЕАН⁶⁶.

Після закінчення Другої світової війни, починаючи з 1950-х рр. стратегії економічного розвитку практично всіх капіталістичних держав ПСА акцентували увагу на індустріалізації міст, тоді як розвиток сільського господарства загалом розглядався як допоміжний для промислового зростання. Ці стратегії мали неоднозначний успіх. Дійсно, торговельна структура регіону загалом продовжувала виробляти та експортувати сировину та імпортувати промислові товари. Лише Сінгапур досяг високого рівня індустріалізації, ставши при цьому одним із великих світових центрів промисловості та торгівлі.

⁶⁶ International Trade Center Database. URL: <http://www.intracen.org>

Існує велика різниця в темпах розвитку всередині регіону, особливо між країнами-членами та країнами, які не є членами АСЕАН. Ті, що належать до цієї групи – Бруней, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд – загалом зазнали значного економічного розвитку з середини 1960-х рр.; винятком були Філіппіни, економіка яких зростала набагато повільніше. У країнах, які не є членами АСЕАН, у Камбоджі, Лаосі, М'янмі та В'єтнамі, розвиток був надзвичайно повільним або взагалі не існував, і вони стали одними з найбідніших країн світу⁶⁷.

Відмінності між економіками та всередині країн АСЕАН дійсно величезні. Наприклад, у 2012 р. ВВП на душу населення Сінгапуру (за ринковими цінами) був майже в 60 разів більше, ніж у М'янмі, тоді як Індонезія мала населення більш ніж у 611 разів більше. У 2020 р. загальний ВВП усіх держав АСЕАН склав приблизно 3,08 трильйона доларів США, що є значним збільшенням порівняно з попередніми роками. Фактично, ВВП регіону АСЕАН стрімко зростає протягом кількох років, що відображає процвітаючу економіку регіону⁶⁸.

Підвищений стратегічний інтерес Японії до ПСА вітається всіма ключовими державами ПСА та США, це означає, що зростаюча стратегічна роль Японії та ПСА взаємно посилюється.

У той же час, незважаючи на величезні внутрішні та зовнішні виклики, КНР та Індія продовжують виконувати роль двох гігантських полюсів економічного динамізму в Азії та світі. Китаю знадобилося менше 70 років, щоб вийти з ізоляції і стати однією з найбільших економічних держав світу⁶⁹.

⁶⁷ Services Trade Restrictiveness Index Simulator // OECD: official page. URL: <https://sim.oecd.org/?lang=En&ds=STRI&d1c=fsbnk&d2c=idn&cs=fsbnk>

⁶⁸ The Global Innovation Index 2016. Winning with Global Innovation. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf; Gross domestic product of the ASEAN countries from 2016 to 2026 // Statista. 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/796245/gdp-of-the-asean-countries/>

⁶⁹ Kim M.-H. Integration Theory and ASEAN Integration. P. 379-380.

«Економічне диво» Сінгапуру багато в чому можна пояснити баченням однієї людини – Лі Куан Ю, першого прем'єр-міністра Сінгапуру (1959-1990 рр.)⁷⁰.

Акцент Лі Куан Ю робив на зростанні, прагненні зробити Сінгапур привабливим для інвестицій, а також ставив акцент на залученні робочої сили світового класу; створення сучасної інфраструктури та чудового повітряного та морського сполучення; низький і прозорий режим оподаткування; чиста та ефективна бюрократія; потужна нормативно-правова база; і розвиток чистого та зеленого міста забезпечили вражаючий економічний успіх Сінгапуру⁷¹. Сінгапур використовує природні ресурси Таїланду з метою сільськогосподарського розвитку, оскільки не володіє достатньою кількістю власних земельних ресурсів. У заміні Сінгапур став для Таїланду помітним експортером транспортних засобів, а останнім часом і телекомунікаційного обладнання⁷².

Розвиток інноваційного середовища є важливим елементом державної політики Малайзії, Таїланду та Індонезії. Уряди, бізнес, університети, наукові та неурядові організації мають бути залучені до вироблення та реалізації економічної політики та національної стратегії на рівних засадах.

У свою чергу, вагомим проявом єдності держав та специфіки реалізації основ «нового регіоналізму» є соціокультурний вимір діяльності АСЕАН.

Соціально-культурна спільнота АСЕАН (ASCC) покликана стати третім стовпом мети АСЕАН у досягненні більш інтегрованого співтовариства. Пропозиція про соціально-культурне співтовариство є відображенням поглядів АСЕАН на те, що прагнення до більш тісної співпраці в області економіки і безпеки також має супроводжуватися підвищеною увагою до розвитку загального почуття ідентичності серед країн-членів і народів. ПСА

⁷⁰ Fukada S. Corporate Social Responsibility in Asia: Bridging the Gap Between Expectation and Practice. P. 38-39.

⁷¹ Абалкіна А. А. Азиатские страны в поисках оптимальной интеграционной модели. С. 74.

⁷² Там само. С. 75.

не може бути міцним безпечним і економічним співтовариством, не будучи соціокультурною спільнотою⁷³.

АСЕАН визначила цілі ASCC в плані дій, в даний час розробляється загальний і більш докладний план. План дій свідчить, що ASCC відображає соціальний порядок денний АСЕАН, спрямований на викорінення бідності і людський розвиток. Він нерозривно пов'язаний з економікою і стовпами безпеки Співтовариства АСЕАН. Соціальна нерівність може загрожувати економічному розвитку і, в свою чергу, підривати політичні режими. Економічна нестабільність може бути висновком бідності, безробіття, голоду та захворювань⁷⁴.

Соціальна нестабільність може виникати через забруднення навколишнього середовища або несправедливість розподілу між зацікавленими сторонами використання екологічних активів. Нездатність вирішити ці важливі і постійні соціальні проблеми може привести до подальших економічно-політичних потрясінь⁷⁵.

Члени АСЕАН сильно розрізняються за рівнем соціально-культурних характеристик і економічного розвитку. Наприклад, у сфері освіти загальний рівень грамотності коливається від 67,7 до 95,1 %. Між шістьма старшими членами і чотирма новими членами (Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам) існує великий розрив. У базовому звіті АСЕАН (2006 р.) повідомляється, що в країнах АСЕАН рівень бідності коливається від 5 до 35 %. Зрозуміло, що стандарти охорони здоров'я також різняться: очікувана тривалість життя становить від 59 до 79 років.

Окремі країни АСЕАН домоглися значних успіхів в стандартах і умовах за останні роки. У період з 1993 по 2008 р. частка людей, що живуть з доходом

⁷³ ASEAN Socio – Cultural Community // ASEAN: official page. URL: <https://asean.org/asean-socio-cultural/>

⁷⁴ Бойцов В. В. Хозяйственное развитие стран Юго-Восточной Азии и проблема их дифференциации. С. 15.

⁷⁵ Fukada S. Corporate Social Responsibility in Asia: Bridging the Gap Between Expectation and Practice. P. 99.

менше 1 долара США в день, знизилася в Індонезії з 17,4 % до 7,5 %, а у В'єтнамі – з 14,6 % до 2,2 %. Частка дітей, які відвідують початкову школу в Камбоджі, зросла з 69,3 % в 1991 р. до 97,6 % в 2006 р., а в Лаосі за той же період зросла з 67,4 до 81,7 %⁷⁶. Аналітики визначають низку сфер в яких співпраця може поліпшити стандарти і умови в соціокультурних секторах, включаючи мобільність робочої сили і прав робітників-мігрантів, системи соціального захисту, сталий розвиток і здоров'я⁷⁷.

Однак прогрес в досягненні соціально-культурних цілей співтовариства буде як і раніше залежати від стилю прийняття рішень АСЕАН на основі консенсусу і проблеми втілення заявлених цілей в конкретні стратегії. Ця постійна проблема була проілюстрована на прикладі вирубки лісів і регіональної проблеми серпанку. За останні роки, що минули з тих пір, як проблема димки привернула до себе велику увагу, АСЕАН вирішила цю проблему за допомогою ряду угод, особливо Угоди АСЕАН 2002 р. про транскордонне забруднення навколишнього середовища серпанком. Незважаючи на триваючий важливий діалог і дослідження, вплив угоди обмежувався відмовою Індонезії ратифікувати його, оскільки вважається, що угода може завдати шкоди економічним інтересам країни. У повідомленнях, опублікованих у серпні 2008 р., йшлося про те, що проблема серпанку, ймовірно, як і раніше буде проблемою для сусідніх держав, особливо Сінгапуру і Малайзії. Проблема туману підкреслює актуальність цілей ASCC, а також проблеми, що стоять перед державами АСЕАН при їх реалізації⁷⁸.

АСЕАН визначила цілі ASCC в плані дій. План дій свідчить, що ASCC відображає соціальний порядок денний АСЕАН, спрямований на викорінення

⁷⁶ Козачок А. А., Тихоненко І.В. Еволюція соціокультурного об'єднання АСЕАН: сучасний стан та перспективи // Materials of the 3rd International scientific and practical conference "Modern science: innovations and prospects" (December 5-7, 2021) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2021. P. 675.

⁷⁷ The Global Innovation Index 2016. Winning with Global Innovation // World Intellectual Property Organization. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf

⁷⁸ Шопина І.П. Выигрыши «больших» и «малых» стран от интеграции в рамках АСЕАН. С. 86-87.

бідності і людський розвиток. Соціальна нерівність може загрожувати економічному розвитку і, в свою чергу, підривати політичні режими. Економічна нестабільність може бути витоком бідності, безробіття, голоду та захворювань⁷⁹. Соціальна нестабільність може виникати через забруднення навколишнього середовища або несправедливість розподілу між зацікавленими сторонами використання екологічних активів. Нездатність вирішити ці важливі і постійні соціальні проблеми може привести до подальших економічних і політичних потрясінь.

Соціальний захист та добробут в межах Асоціації потребуватиме більшої координації між групами економічного та соціального секторів АСЕАН, оскільки слабкі системи соціального захисту, які існують сьогодні, все більше стримують майбутнє економічне зростання. АСЕАН як групі також доведеться зменшити свою залежність від зовнішніх донорів для фінансування та експертних знань.

Через політичні декларації високого рівня та регіональні плани дій АСЕАН сприяє благополуччю та розширенню прав і можливостей усіх дітей, інвалідів, літніх людей та інших уразливих груп, захищаючи їхні права, захищаючи їх від зловживань, насильства, дискримінації та експлуатації, а також забезпечення їх змістовної участі в житті спільноти АСЕАН⁸⁰. Одне з найвищих місць в усіх рейтингах серед країн субрегіону ПСА посідає Сінгапур, який ініціює та розробляє механізми інклюзивних консультацій з різними зацікавленими сторонами, які включають зустрічі з відповідними установами, що працюють у сфері соціального забезпечення та розвитку, цільових бенефіціарів через регіональні платформи. Також Сінгапур проводить технічну стандартизацію та гармонізацію телекомунікаційних засобів.

⁷⁹ Pangestu. M., & Ing. L. Y. ASEAN: Regional Integration and Reforms // Asian Economic Papers. 2016. № 15. P. 49-51.

⁸⁰ Yuzawa T. The Evolution of Preventive Diplomacy in the ASEAN Regional Forum // Asian Survey. 2006. Vol. 46(5). P. 793-794.

Розвиток інтелектуального капіталу Брунею полягає у розробці науково обґрунтованих досліджень, а також рекомендацій щодо сприяння добробуту дітей, інвалідів, людей літнього віку та інших уразливих груп. Країна займається створенням різноманітних регіональних платформ знань для обміну передовим досвідом та залучення дітей, літніх людей, людей з обмеженими можливостями та інших уразливих груп до стратегічних та серйозних політичних дискусій⁸¹.

У той же час, економічний розвиток країн субрегіону ПСА призводить до формування нових субрегіональних технологічних лідерів, експортерів технологій та інновацій у менш розвинені країни ПСА (для прикладу Таїланд є технологічним лідером субрегіону Великого Меконгу).

Розвиток культури є одним з трьох головних напрямків створення Співтовариства АСЕАН в 2015 р.. До теперішнього часу країнами-членами АСЕАН було виконано близько 90 % показників, намічених в сфері культури для створення Співтовариства АСЕАН. Підсумки VI конференції міністрів культури країн-членів АСЕАН, що відбулася 19-20 квітня в центральнов'єтнамському місті Хюе служать новим підтвердженням прагнення цих країн до створення загального Співтовариства АСЕАН із загальним культурним колоритом.

У країнах АСЕАН налічується більше 600 млн. чол.. ПСА стала одним з регіонів, що лідирують в світі не тільки за кількістю населення але і за кількістю визнаних ЮНЕСКО об'єктів світової культурної спадщини. Виступив на 6-ій конференції міністрів культури країн-членів АСЕАН, що відбулася нещодавно в центральнов'єтнамському місті Хюе, генеральний секретар АСЕАН Ле Лионг Мінь повідомив, що в країнах АСЕАН знаходиться 21 з 33 визнаних ЮНЕСКО об'єктів світової культурної спадщини. Мова йде про те, що країни АСЕАН мають великий потенціал для розвитку туризму.

⁸¹ Acharya A. Culture, Security, Multilateralism: The «ASEAN Way» and Regional Order // Contemporary Security Policy. 1998. Vol. 19. № 1. P. 56.

Незважаючи на економічну кризу, за останній час ПСА завжди була привабливим регіоном для туристів. Розширення різних послуг в цій сфері насправді сприяло створенню робочих місць, боротьби з бідністю, скорочення розриву в рівні розвитку між країнами-членами АСЕАН і тим самим, прискоренню темпів соціально-економічного розвитку країн АСЕАН. Особливу увагу в країнах АСЕАН приділяється розширенню співробітництва в галузі туризму. У мікрофона заступник начальника управління туризму Філіппін Рамон Джіменес: «Країни АСЕАН тісно співпрацюють один з одним і надають допомогу один одному в розвитку туризму з метою підвищити привабливість регіону. Всі 10 держав-членів АСЕАН докладають спільних великих зусиль для створення єдиного туристичного ринку в рамках Співтовариства АСЕАН»⁸².

Проте, як відзначають фахівці, для того, щоб різноманітність культурних традицій кожної країни сприяло загальному сталого розвитку регіону, необхідно розробити загальну ясну стратегію розвитку. Кожен житель АСЕАН повинен добре знати про культурні традиції не тільки своєї країни але й іншої країни регіону.

У такій обстановці, VI конференція міністрів культури країн-членів АСЕАН,⁸³ що відбулася у квітні 2014 р. у в'єтнамському місті Хюе привернула до себе пильну увагу світової та регіональної громадськості. На форумі була дана оцінка не тільки розвитку культурного співробітництва між країнами-членами АСЕАН. Були обговорені питання про роль культури і мистецтва. Учасники форуму підкреслили, що культура є важливим чинником процесу створення Співтовариства в цілому.

Вони також вказали, що для розвитку ролі культури в створенні Товариства, необхідно проводити діалог і обмін досвідом з країнами-партнерами. На VI конференції міністрів культури країн-членів АСЕАН був

⁸² Remarks at the ASEAN of Mr. Ramon R. Jimenez. URL: <https://asean.org/joint-media-statement-of-the-eighteenth-meeting-of-asean-tourism-ministers/>

⁸³ 6th Conference of Ministers of Culture of ASEAN Member States // ASEAN: official page. URL: <https://asean.org/6th-asean-pacific-alliance-ministerial-meeting/>

зроблений новий крок у розширенні культурного співробітництва АСЕАН з країнами по діалогу: Республікою Корея, Японією і КНР. Ось що про це сказав міністр культури, спорту і туризму СРВ Хоанг Туан Ань: «Країни АСЕАН завжди проявляють ініціативу у визначенні форми тісного співробітництва з країнами по-діалогу, особливо, з КНР, Японією і Республікою Корея. Що стосується тільки Японії, то ми пропонуємо нову політику культурного обміну в Азії і проект під назвою «Звертаємо погляд на Азію», який почався створенням Центру Азії при японському фонді культурного обміну. Мета цих заходів – розширення культурного співробітництва між країнами АСЕАН і країнами по діалогу»⁸⁴.

Слід зазначити, що в створенні Співтовариства АСЕАН в повному розумінні слова, країни АСЕАН стикаються з великими труднощами, викликаними, зокрема, різноманітністю мов, культур, релігій і рівнів розвитку. Проте, регіональна громадськість твердо впевнена в тому, що при наявності рішучості і конкретного плану найближчим часом буде сформовано Спільнота АСЕАН з неповторним культурним колоритом.

Таким чином, пропозиція про соціально-культурне співтовариство є відображенням поглядів АСЕАН на те, що прагнення до більш тісної співпраці в області економіки і безпеки також має супроводжуватися підвищеною увагою до розвитку загального почуття ідентичності серед країн-членів і народів. Прогрес в досягненні соціально-культурних цілей співтовариства буде як і раніше залежати від стилю прийняття рішень АСЕАН на основі консенсусу і проблеми втілення заявлених цілей в конкретні стратегії. Варто зазначити, що формування Спільноти АСЕАН у соціокультурній сфері є виправданим на часі та підтвердить високий рівень інтеграційної взаємодії в межах об'єднання, що безпосередньо відповідає моделі «нового регіоналізму».

⁸⁴ Speech by Hoang Tuan An, Minister of Culture, Sports and Tourism of the SRV // Association of South East Asian Nations. URL: <https://asean.org/asean-welcomes-new-deputy-secretary-general-for-political-security-community/>

РОЗДІЛ 3

АСЕАН У МІЖРЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНЯХ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ»

3.1. Форуми АСЕАН як формат вертикалі «нового регіоналізму»

Враховуючи складність структури міжнародних відносин часів «холодної війни», розбудова Азійської безпекової архітектури розпочалася лише на початку 1990-х рр. за ініціативою країн-членів АСЕАН. Першим інституційним «стрижнем» майбутньої системи стає Регіональний Форум АСЕАН, що був ініційований на XXVI зустрічі міністрів АСЕАН у 1993 р. у Сінгапурі¹.

На першій зустрічі АРФ 25 липня 1994 р. у Бангкоку окрім 6 країн-засновниць АСЕАН були присутні основні сторони конфлікту в Південно-Китайському морі – КНР та В'єтнам. Також були присутні «партнери з діалогу» АСЕАН, зокрема Японія, США та Південна Корея. Це вказувало на бажання країн АСЕАН сприяти вирішенню конфліктів ширшого регіону Східної Азії – «тайванського» та «корейського» питань².

У 1995 р. в Брунеї вже на другій зустрічі АРФ були обговорені питання Південно-Китайського моря та ситуація на Корейському півострові, а в 2001 р. на VIII зустрічі АРФ було запропоновано розробити Кодекс поведінки в Південно-Китайському морі для нормалізації відносин між суперниками. Також було вироблено категорії та правила вступу до форуму, згідно з якими всі члени АСЕАН автоматично ставали членами АРФ, що свідчило про керівну позицію АСЕАН у цій багатосторонній безпековій організації. Зовнішньорегіональні держави для вступу до форуму мали бути «значимими», тобто дійсно впливати

¹ Авер'янов С. Формування Спільноти Безпеки АСЕАН: теоретичний та практичний аспекти. С. 415-416.

² Колдунова Е. В. АСЕАН: Проблемы регионализма и перспективы интеграционных процессов. С. 31-32.

на збереження миру і безпеки в «географічних рамках основної діяльності АРФ», тобто Східної Азії³.

З часом, АРФ був доповнений двома іншими регіональними інститутами: Самітом країн Східної Азії (ССА), що провів своє перше зібрання у Куала-Лумпурі у 2005 р. та Зустріч міністрів оборони АСЕАН+(ЗМОА+) – Ханой, 2010 р.. Ці три інститути, на думку дослідників азійських регіональних процесів, складають нову модель Азійської регіональної безпеки – “ASEAN Centric Fora”, де АСЕАН з його феноменом “driver’s seat” визначає напрямок еволюції системи. Особливу роль у цій «трилатералі» відіграє АРФ, адже цей Форум включає 27 учасників, на відміну від ССА та ЗМОА+ (18 учасників), має довшу історію розвитку та, на відміну від ССА. Ключові питання порядку денного АРФ: безпекові аспекти у регіоні. Де-факто, АРФ став неофіційним «майданчиком» обговорення проблем, які існують в Азії⁴.

Країнами-підписантами сформовано Концепцію АРФ у якій викладно цілі діяльності форуму на довгосторокову перспективу окреслено III стадії розвитку форуму: I – зміцнення регіональної довіри; II – створення механізму превентивної дипломатії; III – вироблення інструментів вирішення регіональних проблем.⁵

З огляду на рівень еволюції АРФ на сьогоднішній день (перехід від 1-ї до 2-ї стадії розвитку), консультативно-консенсусну структуру Форуму, варто розглядати АРФ як інститут соціалізації акторів безпекової системи в Азії. АРФ є інструментом соціалізації держав азійської регіональної системи на шляху до вироблення колективної безпекової ідентичності, де АСЕАН та інститут норм «ASEAN Way» («Шлях АСЕАН») є ключовою константою, з точки зору

³ Федоровский А. Н. Возможности и проблемы регионального сотрудничества в Восточной Азии. С. 88-89.

⁴ Yuzawa T. The Evolution of Preventive Diplomacy in the ASEAN Regional Forum: Problems and Prospects. P. 791-792.

⁵ Kim M.-H. Integration Theory and ASEAN Integration. P. 374.

поміркованого соціального конструктивізму⁶. Згідно з думкою А. Ачарії⁷, АСЕАН вдалося заснувати «безпекову спільноту», головною характеристикою якої є: невикористання сили як засобу вирішення конфлікту, функціональна співпраця й інтеграція, відчуття «колективної ідентичності» тощо.

Функції АРФ є наступними:

- 1) створення спільної системи безпеки та реагування на регіональні виклики та загрози;
- 2) вироблення відповідних регіональних механізмів підтримки безпеки;
- 3) створення умов щодо подальшого врегулювання конфліктів між державами ПСА та сусідніми регіональними підсистемами.

Незважаючи на нормотворчу (ідеалістичну) сутність АРФ, ефективність Форуму у створенні Азійської системи безпеки є незаперечною. З моменту заснування АРФ та завершення етапу розбудови регіональної довіри між акторами системи, всі головні держави АТР підписали ключовий документ АСЕАН та АРФ – «Договір про дружбу та співробітництво АСЕАН», що передбачає дотримання принципів поважання державного суверенітету та незастосування військової сили в умовах розгортання регіональних конфліктів. По-друге, між КНР і Філіппінами, КНР і В'єтнамом не трансформувалася у повноцінне військове протистояння як це було к минулих декадах – наприклад, китайсько-в'єтнамська війна за архіпелаг Парасели у 1974 р. та 1988 р.. Фактично, АРФ вдається стримувати регіональні амбіції Пекіна, Токію та Делі (фактор мультиполяризації світ-системи) від порушення регіональної стабільності шляхом «соціалізації» регіональних потуг та розширення формату їхнього співробітництва – ССА та ЗМОА⁸.

⁶ Барщевський Є. І. Еволюція АСЕАН в контексті глобалізаційних викликів XXI століття: дис... канд. політ. наук: 23.00.04. С. 105.

⁷ Acharya A. Culture, Security, Multilateralism: The «ASEAN Way» and Regional Order. P. 62-63.

⁸ Chunlai S. Preventive Diplomacy in the Asia-Pacific Region. P. 186-187.

Створення та розвиток АРФ повністю корелює зі стратегіями комплексного залучення основних міжнародних гравців регіону (КНР, Японія, Індія, Республіка Корея, РФ та США) в спільну організацію. Важливість АРФ ще з початку його створення полягала у залученні США в регіональні інституції з метою збереження їх інтересу та присутності в Східній Азії, що стримувало б наміри зростаючого Китаю. Тому малі та середні держави АСЕАН, не протиставляючи себе більш сильним міжнародним акторам та не підпорядковуючись під них, в результаті діяльності форуму змогли нав'язати їм власну логіку співробітництва, яка ґрунтувалась на принципах «шляху АСЕАН». Внаслідок участі в АРФ у країн-членів склалась спільна стурбованість новими, нетрадиційними загрозами – всі країни регіону почувають себе причетними до цих загроз і відповідальними за їх вирішення. Відповідно, стратегія діяльності АРФ полягає в поглибленні взаємозалежності та посиленні ролі основних регіональних сил (особливо КНР, Японії та США) зважаючи на отримання ними певної частки впливу у спільній регіональній безпеці. Це провокує більшу зацікавленість цих країн у збереженні регіональної стабільності, що мінімізує ризик військових конфліктів у Східній Азії⁹.

Актуальною проблемою з огляду на консенсусний стиль переговорів та необов'язковий характер виконання угод є суперечки у АРФ. Наразі основним питанням регіонального форуму АСЕАН є межі переходу від заходів довіри у середині АРФ до наступного рівня – превентивної дипломатії, що безпосередньо зачіпає основні принципи «шляху АСЕАН». Постановка такого питання природна – за минулі роки діяльності в АРФ було прийнято багато рішень й ідей щодо розвитку заходів довіри, проте більшість з них досі залишаються нереалізованими: 1) члени АРФ не публікують «білі» книги з національної оборонної політики; 2) ініціатива щодо проведення регулярних дискусій зі

⁹ Астафьева Е.М., Малетин Н.П. Юго-Восточная Азия и Южнотихоокеанский регион: актуальные проблемы развития – 2019. С. 500-501.

стратегічних питань серед офіційних посадовців залишається нерезалізованою; 3) не виконані домовленості щодо обміну інформацією про навчання, маневри збройних сил.¹⁰

У той же час, беручи до уваги посилення відцентрових тенденцій у регіоні, що пов'язані з пошуком КНР, Індією та Японією власних зон впливу в ареалі ПСА, варто відмітити нагальну необхідність інтенсифікації процесу створення принципів превентивної дипломатії та пошуку механізмів вирішення конфліктів у контексті 2-ї та 3-ї стадії/функції Регіонального Форуму АСЕАН.

Починаючи з 1997 р. АСЕАН тісно співпрацює з трьома провідними торговельними та політичними партнерами – КНР, Японією і Республікою Корея. Саме в цей період країни, що входять до складу АСЕАН, а також КНР, Японія і Республіка Корея почали вести діалог, який враховував позиції всіх учасників. Даний союз був названий «АСЕАН+3». У даний час співпраця між країнами здійснюється більш ніж в 20 областях, що охоплюють економіку і фінанси, сільське і лісове господарство, охорона здоров'я, охорону навколишнього середовища, політику, безпеку, науку і технології, сферу туризму, боротьбу зі стихійними лихами та ін.

Сукупний експорт країн АСЕАН в країни «+3» (КНР, Японія, Республіка Корея) збільшився з 192,5 млрд дол. У 2007 р. до 225,4 млрд дол. У 2008 р. зростання експорту, у порівнянні з попереднім роком, склав 17,1%. У 2008 р. експорт АСЕАН в ці країни зріс на 10,9%. Сукупний імпорт АСЕАН з тих же країн продовжує зростати швидкими темпами (на 15,7% в 2007 р.; на 19,5% в 2008 р.). Сукупний імпорт АСЕАН з країн «+3» склав 254,7 млрд дол.¹¹.

¹⁰ Щипков В.А. Регионализм как идеология глобализма: монография. С. 107-108.

¹¹ Joint Media Statement, the 12th ASEAN Economic Ministers (AEM) Plus Three Consultations. URL: <http://archive.asean.org/JMS-12thAEM-Plus-Three.pdf>

Обсяг торгівлі країн АСЕАН з країнами «+3» залишається високим, незважаючи на глобальний економічний спад – 480,1 млрд дол. У 2008 р., що на 18,4% більше, ніж у 2007 р.¹².

З кожним роком країни АСЕАН, КНР, Японія і Республіка Корея розширюють сферу свого співробітництва, яка охоплює не тільки економіку і політику. Швидкими темпами розвивається співробітництво в сфері туризму і продовольчої безпеки, яке розглядається як основний фактор сталого економічного і соціального розвитку в регіоні. Виходячи з цього кожна з країн намагається максимально використовувати свій ресурсний потенціал і розвивати сільське господарство. 29 жовтня 2010 р. країни АСЕАН+3 остаточно домовилися про створення резервного запасу рису. Резервний запас рису існував і до 2010 р., проте на той період це був експериментальний проект, який призначався для задоволення гуманітарних потреб при надзвичайних ситуаціях під час стихійних лих в регіоні. Починаючи з листопада 2010 р. резервний запас рису став діяти постійно.

Країнами АСЕАН +3 запущений новий спільний проект – Управління з економічного моніторингу Азіатського регіону, – який повністю почав функціонувати з травня 2011 р. Даним управлінням проводиться цілий ряд макроекономічних досліджень, а також вивчаються проблеми кредитування країн АСЕАН+3.

У сфері соціального забезпечення та розвитку країни АСЕАН+3 зосередили свою співпрацю на основних пріоритетних напрямках: розробці політики і програм по боротьбі зі зростаючою тенденцією старіння суспільства розвитку людських ресурсів в соціальному секторі; забезпеченні допомоги та соціальних послуг для людей похилого віку та інвалідів та інших напрямках. Співпраця країн АСЕАН+3 в сфері екологічної безпеки направлено на наступні

¹² Там само.

області: зміна клімату; управління водними ресурсами; розвиток екологічно безпечних технологій; розвиток екологічно чистого виробництва.

У сфері охорони здоров'я країни АСЕАН + 3 добилися значних результатів. Комплексна програма з підвищення регіональної готовності до інфекційних захворювань, заснована на профілактиці, спостереженні та своєчасної локалізації виникаючих інфекційних захворювань, дозволила швидко відреагувати на спалаху грипу H1N1 (свинячий грип) і H5N1 (пташиний грип). З метою розвитку співробітництва в сфері охорони здоров'я було створено Інформаційний центр за новими інфекційних захворювань в країнах АСЕАН+3.

Питання про енергетичне партнерство також є важливим для країн АСЕАН+3. Незважаючи на те що ці країни не є лідерами за показником річного споживання нафти в розрахунку на душу населення, проблема енергетичної стабільності для них актуальна. Саме тому на кожному саміті країн АСЕАН +3 велика увага приділяється питанню сприяння підвищенню енергетичної стабільності, безпечного і сталого розвитку енергетичного партнерства. На останньому саміті АСЕАН+3 були всебічно обговорені основні проблеми енергетики. Результатом саміту стало підписання угод по розширенню співпраці в енергетичній сфері з метою зменшення потреби в енергоресурсах, а також залежно від імпорту нафти¹³.

Відсутність внутрішньої єдності та не імперативності угод між членами АСЕАН впливає на інтеграційний процес у регіоні Східної Азії, який зупинився на роздоріжжі двох альтернативних схем розвитку «АСЕАН+3» та САС. З одного боку, формат «АСЕАН+3» разом з КНР підтримали Малайзія та Сінгапур, зважаючи на те, що САС може порушити результати досягнуті за 8 років діяльності «АСЕАН+3», зменшити вплив самої Асоціації за рахунок активного втручання Індії та загалом перетворити її на громіздку структуру типу

¹³ ASEAN – China Free Trade Area. URL: <http://www.aseancn.org/Item/1097.aspx>

АТЕС. Їх же супротивники – Таїланд, Індонезія та Філіппіни – активно обстоювали «японський проект» САС, аргументуючи це тим, що через розширення регіональної структури САС зменшиться вплив КНР на регіон ПСА, а сам процес інтеграції набуде стрімких темпів за рахунок впливових нових членів. Однак, позиція самої АСЕАН, з огляду на дотримання її принципів інтеграції, залишається пасивною. Фактично не маючи ніякого впливу на своїх членів, що керуються власними прагматичними цілями, Асоціація залишається бездіяльною у вирішенні питання подальшої інтеграції. Через це розділення країн АСЕАН на два табори різних схем інтеграції і неможливості консолідації серед країн-членів, рух у бік створення регіональної спільноти фактично припинився.

До групи АСЕАН+6 входять 10 країн АСЕАН і 6 інших країн АТР: Австралія, КНР, Індія, Японія, Корея та Нова Зеландія. Ці країни відрізняються за багатством природних ресурсів та рівнем соціально-економічного та технологічного розвитку, але мають спільні завдання щодо забезпечення безпеки постачання енергії. Враховуючи спільне географічне розташування, вони могли б допомогти один одному подолати ці виклики енергетичної безпеки шляхом поглиблення регіональної співпраці. Енергетична безпека в АСЕАН+6 охоплює ключові енергетичні сектори нафти, природного газу та електроенергії та визначає основні проблеми енергетичної безпеки, включаючи високий рівень уразливості до стихійних лих і значну залежність від імпорту викопного палива, який повинен проходити через основні глобальні точки¹⁴.

АСЕАН+6 може сформувати інтеграційне об'єднання, на частку якого припаде 26% світового ВВП і 49,6% населення світу (3 млрд осіб). У звіті АСЕАН+6 за 2019 р. вказано, що очікується, що країни, які розвиваються, в АТР забезпечуватимуть майже дві третини зростання світового попиту на енергію до

¹⁴ Energy Security in ASEAN+6: Country report // IEA. July, 2019. URL: <https://www.iea.org/reports/energy-security-in-asean6>

2040 р. Ці країни будуть все більше покладатися на імпорт енергоносіїв, особливо нафти та газу, для підтримки економічного зростання. Запобігання відключень електроенергії є основним напрямком короткострокової безпеки електроенергії; регіон АСЕАН+6 є одним із найбільш схильних до стихійних лих у світі. Деякі країни-члени АСЕАН+6 в регіоні, зокрема Австралія, Японія та Корея, мають значний досвід пом'якшення впливу землетрусів або екстремальних погодних явищ на енергосистеми. Ці країни можуть дати цінну інформацію іншим у регіоні¹⁵.

Розглянуті моделі АСЕАН+3 та АСЕАН+6 взаємопов'язані та передбачають на першому етапі формування Східноазійської зони вільної торгівлі у складі 13 (АСЕАН+3) держав, на другому етапі – підписання угоди про зближення економічного партнерства між 16 державами (АСЕАН+6) з метою створення Східноазійського економічного співтовариства.

АРФ, як ключовий компонент “ASEAN Centric Fora”, повинен відігравати головну роль у цьому процесі використовуючи успішний досвід державного та неурядового напрямку співпраці. Наприклад, існує величезний потенціал у розвитку відносин між «Діалогом Шангри-Ла», що є частиною неурядового напрямку АРФ, та ЗМОА+, адже обидві ініціативи щорічно залучають міністрів оборони та інших високопосадовців до обговорення нагальних безпекових проблем, які існують в Азійському регіоні. Комплексне співробітництво між країнами АСЕАН, КНР, Японією і Республікою Корея веде до посилення Азіатського регіону в світі. Створення ЗВТ КНР – АСЕАН збільшило товарообіг між країнами в кілька разів. У даний час в ЗВТ КНР – АСЕАН входять КНР і 6 держав АСЕАН (Бруней, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд). Діалог Японія – АСЕАН теж приведе партнерів до утворення ЗВТ, проте поки ніяких точних термінів створення зони не обумовлено. Уже зараз співпраця

¹⁵ Ibid. URL: <https://www.iea.org/reports/energy-security-in-asean6>

АСЕАН+3 дає позитивні результати; в свою чергу, взаємодія цих держав посилюється з кожним роком, що веде до зміцнення дружніх відносин між ними. Країни АСЕАН+6 мають спільні проблеми у забезпеченні безпеки постачання енергії. Враховуючи їх спільне географічне розташування, вони могли б допомогти один одному подолати ці проблеми енергетичної безпеки шляхом поглиблення регіонального співробітництва.

3.2. Досвід АСЕАН у міжрегіональній інтеграційній взаємодії

Досвід АСЕАН у міжрегіональній інтеграційній взаємодії можна дослідити шляхом аналізу взаємодії АСЕАН – Південноазійська асоціація регіонального співробітництва (СААРК), АСЕАН – Ініціатива держав Бенгальської затоки з багатогалузевого технічно-економічного співробітництва (БІМСТЕК), АСЕАН – Європейський Союз (ЄС.)

Одним із основних у регіональній співпраці Південної Азії є напрямок СААРК – АСЕАН. Взаємодія СААРК – АСЕАН, як регіональних організацій та процес кооперації країн у межах представляє великий практичний і науковий інтерес. Як відомо, держави, що входять до АСЕАН, мають доведений великий запас нафто-газових родовищ, що є вкрай важливим для країн-учасниць СААРК. Очевидно, що співпраця СААРК – АСЕАН обумовлена географічною, культурною, етнічною та релігійною близькістю країн, що входять до них. У зв'язку з цим можна нагадати про стратегію Індії з 1991 р. стосовно держав АСЕАН, а саме “Look East policy”, яка характеризує взаємовідносини Нью-Делі з країнами Східної Азії та ПСА¹⁶.

Найактуальнішою проблемою у рамках взаємодії організацій залишається ресурсна забезпеченість країн. Політичний конфлікт між Нью-Делі і Даккою, що затягнувся, вплинув на передбачуваний обсяг поставок газу газопроводу М'янма

¹⁶ Hsu Kristy. ASEAN centrality: A quest for leadership role in East Asian economic integration. P. 221-222.

– Бангладеш – Індія в Індію і був направлений Бангладеш до КНР. З одного боку, ми бачимо відкрите протистояння Індії та Китаю, зацікавленість давнього супротивника Нью-Делі – Ісламабаду отримати від імені Пекіна надійного союзника; з іншого боку, це США, яким вигідне протистояння регіональних сил. Загроза китайської військово-морської експансії в регіоні в цілому, і водах Індійського океану зокрема є зручним приводом для нарощування флоту регіональних і позарегіональних сил, що передбачає подальшу ескалацію конфліктів і створює загрозу ресурсної складової безпеки в цілому. Залучення зовнішнього чинника у певну географічну зону є імпульсом можливого кардинального переформатування геополітичного простору¹⁷.

27 лютого 2013 р. делегація СААРК на чолі з її генеральним секретарем Амедом Салемом перебувала в Індонезії з робочим візитом та провела робочу зустріч із Секретаріатом АСЕАН. Представники Секретаріатів обох сторін обговорили двосторонні та регіональні питання, що становлять взаємний інтерес, реальні заходи співпраці у майбутньому, зокрема, у сферах торгівлі, інвестицій, енергетики, охорони здоров'я, боротьби з обігом наркотиків, торгівлею людьми та ліквідації голоду та бідності. Заступник Генерального секретаря АСЕАН, відповідальний за соціально-культурне Співтовариство АСЕАН пані Алісса дела Бала підкреслила, що АСЕАН докладає зусиль для активізації відносин із зарубіжними друзями та партнерами в Асоціації, у тому числі країнами Південної Азії. За словами пані Алісса дела Роса Бали, АСЕАН прагне виконання довгострокової стратегії, спрямованої на поліпшення інтеграції між людьми в АСЕАН інтеграції АСЕАН зі світом.

У свою чергу, генеральний секретар СААРК Амед Салем висловив побажання подальшої активізації співпраці між Секретаріатами СААРК та

¹⁷ Pangestu M., & Ing L. Y. ASEAN: Regional Integration and Reforms. P. 58-59.

АСЕАН, а також між членами двох Асоціацій у дусі співробітництва Південь-Південь взаємодовіри та взаємної вигоди¹⁸.

У сучасних міжнародних відносинах ЄС та АСЕАН залишаються впливовими наднаціональними акторами. При цьому АСЕАН є міждержавним об'єднанням, значно більшою мірою, ніж ЄС, що зберігає простір для реалізації національних інтересів своїх країн-учасниць.

Пандемія COVID-19 дає чудову можливість для країн-членів СААРК та АСЕАН зміцнити свої відносини в таких сферах, як торгівля, цифрова економіка, безпека та соціальні питання. Оскільки більшість членів СААРК та АСЕАН є країнами, що розвиваються, їхні страждання є серйозними через більш високий рівень бідності порівняно з розвиненими країнами. Крім того, це питання безпеки, що виникає через конфлікти на сухопутному кордоні в Південній Азії або в Південно-Китайському морі. Дотримуючись принципів консенсусу та невтручання у внутрішні справи, АСЕАН і СААРК повинні прискорити співпрацю один з одним для взаємної вигоди. Хоча для двох регіонів важливо боротися з COVID-19, вони також повинні знайти рішення для відновлення економіки та впоратися зі зростаючими проблемами безпеки¹⁹.

Відносини між ЄС (до 1993 р. – ЄЕС) та АСЕАН, були розпочаті у 1972 р. після створення спеціального координаційного комітету. У 1977 р. сторони вивели відносини рівень діалогового партнерства. В останні роки ХХ – на початку ХХІ ст. було організовано низку форматів міжрегіональної (міжінтеграційної) взаємодії, включаючи зустрічі міністрів ЄС та АСЕАН, зустрічі вищих посадових осіб обох блоків, Ділову раду ЄС-АСЕАН, а також ділові саміти ЄС-АСЕАН. Делегація від ЄС бере участь у т. зв. постміністерських

¹⁸ Активизация сотрудничества между секретариатами АСЕАН и СААРК // The voice of Vietnam. 2013. 1 марта. URL: <https://vovworld.vn/ru-RU/>

¹⁹ Chu Minh Thao. SAARC-ASEAN: Post-COVID-19 Relationship // National University of Singapore. 2020. 13 of July. URL: <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/saarc-asean-post-covid-19-relationship/>

зустрічах міністрів закордонних справ країн АСЕАН з позарегіональними діалоговими партнерами у форматі 10+1. Окрім того, ЄС представлений як окремий політичний актор на засіданнях АРФ. На додаток, у Джакарті з 2015 р. діє окрема місія ЄС в АСЕАН, яку очолює офіційний посол ЄС в АСЕАН Франсіско Фонтан, що доповнюється присутністю в кожній із країн-членів АСЕАН окремої Делегації ЄС. Ще одним інструментом взаємодії є постійні обміни між комітетами постійних представників країн ЄС та АСЕАН²⁰.

Між ЄС та АСЕАН поставлено на регулярну основу спеціалізовані програми взаємодії. З них можна виділити E-READI, а також ARISE-Plus. Програма E-READI, що діє з 2016 по 2024 рр. з бюджетом 20 млн. євро, є однією з найбільш комплексних програм у співпраці ЄС-АСЕАН та охоплює низку сфер, включаючи захист прав людини, сприяння розвитку науки та технологій, співробітництво в галузі ІКТ, захист довкілля²¹.

Реалізація програми ARISE-Plus запланована на 2017-2022 рр. при бюджеті в 41 млн. євро та орієнтована на підтримку інтеграційних та уніфікаційних процесів до АСЕАН. Вона складається з п'яти основних компонентів: допомога в освоєнні систем моніторингу динаміки інтеграції та сприяння остаточному оформленню загального ринку (обидва компоненти об'єднані у підпрограму ARISE+ Technical Assistance із загальним бюджетом у 22,5 млн. євро), сприяння захисту прав інтелектуальної власності (5 млн. євро), підтримка Секретаріату АСЕАН (4 млн. євро), заохочення інтеграційних ініціатив у сфері авіаційного транспорту (5 млн. євро).

З інших, менш масштабних, програм можна відзначити наступні: Підтримка вищої освіти в АСЕАН, орієнтована на сприяння університетської мобільності шляхом надання грантів успішним студентам в інші університети

²⁰ Hiebsch M. Are region-to-region relations between the EU and ASEAN possible? P. 9-10.

²¹ Plummer M. ASEAN-EU economic relationship: integration and lessons for the ASEAN economic community. P. 429-431.

АСЕАН або ЄС, що охоплює 32 університети ПСА та 11 університетів ЄС; програма з підтримки збереження біорізноманіття та управління територіями, що охороняються.

ЄС та АСЕАН є давніми партнерами у торговельно-інвестиційній сфері. Це зумовлено як інерцією колишніх колоніальних зв'язків між окремими країнами Європи та ПСА, так і інтересом європейських компаній до розробки ресурсів держав азіатського південного сходу та використання дешевої та відносно кваліфікованої робочої сили. Починаючи з 1970-х рр. наростала інтенсивність економічної взаємодії (винятком можна вважати лише Азіатську фінансову кризу 1997-98 рр.). З 2002 р. обсяг торгівлі продовжував зростати (крім 2009 р.): якщо у 2004 р. двосторонній товарообіг між ЄС та АСЕАН становив близько 113 млрд. євро, то у 2018 р. він перевищив 237 млрд. євро.

Для ЄС та АСЕАН основними статтями товарообігу є транспорт та обладнання (близько 47,1 % всього двостороннього товарообігу), а також продукція підсектора різних видів виробництв (включаючи медичне обладнання, канцелярію, ювелірні вироби та ін. та становлячи приблизно 18 %, значно виділяючись при цьому в номенклатурі країн АСЕАН) та хімічна продукція (трохи більше 11,7 %). ЄС є найбільшим інвестором у ПСА та у 2008-2017 рр. інвестував близько 19 млрд. дол. (17 млрд. євро) щорічно. Його сукупний обсяг прямих інвестицій становить 330 млрд. євро. Зі свого боку, АСЕАН також вкладає в ЄС і сукупний обсяг її прямих інвестицій перевищив 140 млрд. євро²².

Враховуючи, що виробництво транспорту та обладнання у сучасній світовій економіці вбудоване у глобальні ланцюжки доданої вартості, можна обґрунтовано стверджувати, що торгівля між АСЕАН та ЄС включає не лише кінцеву, а й проміжну продукцію. В умовах інтенсифікації таких операцій і, як наслідок, зростання товарообігу для ЄС актуалізується питання про формування

²² Файншмидт Р. И. Асеан и ЕС: ретроспектива и современное состояние сотрудничества // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2019. С. 34-35.

зони вільної торгівлі з АСЕАН для зниження, а в ідеалі усунення, мит та спрощення інвестиційного режиму.

Намір ЄС і АСЕАН укласти угоду про ЗВТ були відображені в Нюрнберзькій декларації 2007 р. Практичне опрацювання цього питання почалося в тому ж році, проте було призупинено через два роки через неготовність низки країн АСЕАН, перш за все, її нових членів, до відкритого торгового режиму з ЄС. З огляду на цю обставину ЄС перейшов до тактики ступінчастого оформлення ЗВТ, обумовлюючи умови режиму вільної торгівлі окремо з кожним із членів АСЕАН. Наприклад, в 2010 р. були ініційовані переговори з Сінгапуром і Малайзією, а в 2012 р. – з В'єтнамом, за якими пішли Таїланд, і з 2016 р. Філіппіни та Індонезія. Крім цього, з 2014 р. відбуваються переговори ЄС з М'янмою щодо укладання угоди про захист інвестицій. До 2019 р. ЄМС було укладено угоди про ЗВТ із Сінгапуром (EUSFTA) та В'єтнамом (EVFTA)²³.

Переговори про створення ЗВТ ЄС-АСЕАН були відновлені у 2017 р., що відбулося у Плані дій на 2018-2022 рр. Причиною стала відсутність прогресу з двостороннього треку (наприклад, після військового перевороту в Таїланді в травні 2014 р. переговори цієї країни з ЄС були заморожені), а також формування Економічного співтовариства АСЕАН, що можна обґрунтовано вважати заявкою асоціації на досягнення вищого ступеня інтегрованості ПСА.

Незважаючи на постійне проведення зустрічей, на яких прямо чи опосередковано порушується питання оформлення ЗВТ, країни АСЕАН з обережністю ставляться до ініціативи ЄС через побоювання, пов'язані з вищим рівнем конкурентоспроможності ЄС стосовно держав АСЕАН (за винятком Сінгапуру), а також зростанням протекціоністських тенденцій у світовій торгівлі. У таких умовах ЄС вважає за краще дотримуватися як багатостороннього треку

²³ Там само. С. 36-37.

переговорів з АСЕАН, так і двостороннього з окремими країнами Асоціації з огляду на їх індивідуальні особливості.

Таким чином, співпраця між АСЕАН та ЄС має двоякий характер. З одного боку, обсяги товарообігу та вкладення інвестицій як з ЄС в АСЕАН, так і з АСЕАН в ЄС характеризуються позитивною динамікою протягом останніх 10 років (з невеликими винятками) та визначає глибоку зацікавленість кожної із сторін одна в одній.

Експерти з ЄС та АСЕАН вивчають подальші можливості співпраці щодо розробки вакцини проти COVID-19. Дві організації регіонального рівня мають спільну мету, а саме досягнення багатосторонніх зусиль щодо забезпечення доступності та ефективності вакцини проти COVID-19. Співпраця в галузі вакцин між двома регіональними організаціями була сформована після надання ЄС допомоги ПСА, зокрема пакету вартістю 800 млн євро для боротьби з COVID-19 в АСЕАН²⁴.

Історично всі країни БІМСТЕК були пов'язані одна з одною через регулярну торгівлю сухопутним і морським шляхом. Слід нагадати, що сухопутні та морські шляхи між Аравією та Китаєм пролягали через цей регіон, який, можливо, був одним із найбагатших частин світу, побудованого на вільній торгівлі, доки тут не з'явилися португальці. Загальновідомий факт, що ці країни протягом століть мали спільну історію, культуру та комерційні зв'язки. У стародавні часи торговельні зв'язки Індії з цими країнами через морський шлях був одним з найкращих у світі. Відомий «шовковий шлях» між Індією та країнами АСЕАН був головною артерією економічної діяльності цього регіону, яку Індія останнім часом започаткувала, щоб відродити свою минулу славу, щоб омолодити економічний ландшафт цього регіону.

²⁴ ЕС и АСЕАН налаживают сотрудничество в разработке вакцины против COVID-19 // REGNUM: official web-site. 2020. 10 декабря. URL: <https://regnum.ru/news/3138047.html>

Створення БІМСТЕК можна пояснити двома причинами: 1) це нездатність СААРК сформувати живий регіональний форум для торговельно-економічного співробітництва; 2) триваючий процес лібералізації південноазійських економік, які відчайдушно прагнуть відкрити нові ринки в регіоні АСЕАН як заміну СААРК, масштаби якого обмежені через неекономічний фактор, який навряд чи зміниться найближчим часом. Іншим фактором, який можна назвати для формування цього блоку, є бажання Таїланду міцно закріпитися на Індійському субконтиненті через посилення конкуренції, з якою він зіштовхується на ринках АСЕАН. Хоча БІМСТЕК виник зовсім недавно, його формування можна простежити до середини 1960-х рр., коли Індію та Шрі-Ланку запросили приєднатися до АСЕАН, але вони відмовилися. У 1981 р. Шрі-Ланка зробила невдалу спробу приєднатися до АСЕАН. Підхід країн Південної Азії до встановлення зв'язків і посилення економічного співробітництва свідчить про їхній намір зміцнити економічні відносини з країнами АСЕАН. БІМСТЕК може використовуватися як канал для країн Південної Азії для встановлення та розвитку хороших відносин із країнами АСЕАН.

Учасники БІМСТЕК та особливо її лідер Індія вже на даному етапі не обмежують діяльність своєї організації виключно внутрішніми проектами, але активно шукають зовнішніх партнерів. Враховуючи складнощі у відносинах з КНР, США та Пакистаном, два зовнішні вектори БІМСТЕК вважає основними – східний, взаємодія через Таїланд з АСЕАН та регіоном ПСА в цілому, та північний, встановлення прямих економічних зв'язків з Європою через Іран, центральну Азію та ЄАЕС²⁵.

З 2001 р. активно розвивалися й економічні відносини між Індією та Таїландом, окрім співробітництва в рамках АСЕАН ці дві держави взаємодіють

²⁵ ASEAN opts for new road map as economic union targets missed. URL: <http://www.thanhniennews.com/region/asean-opts-for-new-road-map-as-economic-union-targets-missed-54079.html>

також на базі таких платформ, як БІМСТЕК, «Діалог зі співпраці в Азії» та Співпраця Меконг-Ганг, що також стимулює зростання обсягу взаємного товарообігу. Проте більша взаємодія між країнами спостерігається в рамках співпраці Індія – АСЕАН.

Загалом члени АСЕАН і БІМСТЕК мають загальний ВВП у 4,2 трлн дол. і населення майже 2,15 млрд., що становить близько 29% населення планети. Як регіональна група, БІМСТЕК є мостом між Південною Азією та ПСА. БІМСТЕК також створив платформу для внутрішньорегіонального співробітництва між членами АСЕАН. За останні п'ять років члени БІМСТЕК змогли підтримувати економічне зростання в середньому на 6,5%²⁶.

Але, незважаючи на те, що члени АСЕАН і БІМСТЕК виграли від стабільного економічного зростання протягом багатьох років, залишаються значні проблеми з точки зору економіки та торгівлі, зокрема, з точки зору нерівності між різними країнами. У цьому контексті обидві ці організації визначили необхідність підтримки регіонального економічного розвитку, в тому числі шляхом визначення та реалізації конкретних проектів співробітництва в секторах торгівлі, інвестицій та промисловості, причому технології є критичною метою.

Офіційно проголошеним генеральним завданням БІМСТЕК виступає сприяння розвитку зв'язків між підприємствами приватного сектору держав, що беруть участь. Заявлено, що кінцевою метою спільних зусиль АСЕАН і БІМСТЕК стане рух у напрямку створення ЗВТ, усунення бар'єрів на шляху інвестиційних потоків та стимулювання обміну послугами.

Таким чином, СААРК і АСЕАН підтримують традиційні відносини, починаючи з першої зустрічі міністрів у 1998 р.. Сфери співпраці двох організацій були розширені з чотирьох ключових сфер співпраці у 2002 р.,

²⁶ Mahubani K. The Great Convergence: Asia, the West, and the Logic of One World. P. 162-163.

включаючи угоди про вільну торгівлю, ВІЛ/СНІД, туризм та подолання бідності до таких сфер як торгівля та інвестиції, енергетика, охорона здоров'я, сільське господарство, туризм, наркотики та транснаціональна злочинність і подолання бідності. Ці традиційні відносини закладають міцний фундамент для подальшої співпраці між двома сторонами. Співробітництво АСЕАН і БІМСТЕК побудоване на основі єдності національних держав, на повазі до національних культур, обидва союзи не становлять загрози своїм сусідам і відкриті для діалогу, обидва союзи виходять з того, що економічна та політична інтеграція є основою для розвитку демократії та забезпечення безпеки. Співпраця між ЄС та АСЕАН носить довгостроковий та стійкий характер із високим ступенем інституційного оформлення та реалізацією стратегічно-орієнтованих програм та ініціатив діалогу. Дійсно, ЄС та АСЕАН, об'єднуючи різні за своєю культурою, мовою та національними традиціями держави, мають багато спільного, як у своїй структурі, так і у підході до вирішення зовнішніх та внутрішніх завдань. Усе це визначає швидкий розвиток як гуманітарних зв'язків між континентами, і вагомі результати їх економічного співробітництва. Відносини між двома союзами є унікальним прикладом можливості плідної взаємодії таких різних держав, співпраці, від якої виграє як Європа та Азія, так і весь світ.

3.3. Діяльність ТНК в АСЕАН як прояв детермінізму міжрегіонального та глобального рівнів «нового регіоналізму»

АСЕАН є прикладом розвитку «нового регіоналізму» у сучасних міжнародних відносинах, що підтверджується високим рівнем економічної та соціокультурної інтеграції, а також відкритістю до залучення ТНК, що реалізують діяльність на глобальному рівні міжнародних економічних відносин. У свою чергу, міжнародні корпорації, ТНК, поширюючи свою діяльність у окремих регіональних підсистемах, сприяють все більшій модернізації процесу регіоналізму. Ці компанії здійснюють передачу капіталу у вигляді прямих

іноземних інвестицій, що, впливає на економіку країни перебування та країни інвестора, а також на взаємні відносини між країнами. Тому, ТНК та бізнес мережі створені ними, виступають рушійними силами процесу «нового регіоналізму», який походить насамперед не від держав, а недержавних суб'єктів міжнародних відносин, що сприяє поглибленню інтеграції в АСЕАН. Певні зміни у діяльності ТНК у регіоні ПСА та взаємодії в межах АСЕАН відбулися під впливом пандемії COVID-19, що актуалізує предметне поле дослідження.

Варто наголосити, що в межах АСЕАН, як прояв «нового регіоналізму», розвинута мережа внутрішньо-регіональної інвестиційної взаємодії між компаніями, а також взаємодії у економічній сфері між ТНК – багатонаціональними компаніями, що діють на глобальному рівні. У статті буде розглянуто діяльність ТНК у АСЕАН, апелюючи до країни/регіону, що має головний офіс міжнародної корпорації, яка відкриває дочірні компанії або спільно співпрацює з компаніями, які функціонують на теренах держав-членів АСЕАН. Особливістю регіоналізму в АСЕАН у контексті діяльності ТНК є спільні проекти глобальних корпорацій на теренах ПСА.

Внутрішньо-регіональна інвестиційна діяльність та функціонування ТНК. (Intra-ASEAN investment activity). Інвестиції всередині АСЕАН, як правило, дуже концентровані, надходять з кількох країн-членів організації, де зареєстровані відповідні компанії. Станом на 2020 р., компанії з двох держав-членів (Сінгапуру та Таїланду) забезпечили 84% всіх інвестицій всередині АСЕАН, а чотири держави-члени (Індонезія, В'єтнам, Малайзія та Сінгапур відповідно) отримали 83% всіх внутрішньо-регіональних інвестицій. Можна стверджувати, що компанії з Таїланду стають дедалі активнішими і конкурують з малайзійськими на ринку ПСА. Проте, Сінгапур залишається лідером у кількості прямих іноземних інвестицій для багатьох держав регіону, адже, станом на 2020 р. –

корпораціях із Сінгапуру були найбільшою групою інвесторів у таких державах-членах АСЕАН, як Індонезія, Таїланд та В'єтнам²⁷.

Корпорації з держав-членів АСЕАН намагаються працювати та поширювати свою діяльність всередині АСЕАН, що підтверджується відповідними прикладами.

Olam International (Сінгапур) має низку заводів із виробництва молока та молочних продуктів у Малайзії. У свою чергу, у 2019 р. Kuala Lumpur Kerong (Малайзія) розпочала роботу нового заводу з виробництва пальмової олії в Індонезії.

Global Invasom, виробник комунікаційного обладнання зі штаб-квартирою в Сінгапурі, у 2020 р. відкрив нову дочірню компанію в Джакарті для підтримки діяльності з продажу та маркетингу в регіоні²⁸.

У лютому 2021 р. Сінгапур започаткував виробничий альянс ПСА для просування мережі індустріальних парків в АСЕАН для компаній, зацікавлених в інвестиціях як у Сінгапурі, так і в інших країнах регіону. Зокрема, в альянсі беруть участь три сінгапурських розробника індустріальних парків (CapitaLand, Sembcorp і Gallant Venture), які керують понад 10 індустріальними парками в Індонезії, Малайзії та В'єтнамі²⁹.

На теренах ПСА розвинута діяльність спільних ТНК між державами-членами АСЕАН та іншими державами. Зокрема, Mandalay Yoma Energy, спільне підприємство Sol Partners (Сінгапур) та Engie Group (Франція), відкрило найбільшу міні-мережу підприємств у сфері енергетики в М'янмі.

²⁷ ASEAN Investment Report 2020-2021. Investing in Industry 4.0. Jakarta: ASEAN Secretariat, 2021. P. 26.

²⁸ ASEAN Investment Report 2020-2021. P. 29-31.

²⁹ New Alliance to Help Manufacturers Expand into Southeast Asia // Singapore Economic Development Board. 2021. February 3. URL: <https://www.edb.gov.sg/en/about-edb/media-releases-publications/new-alliance-to-help-manufacturers-expand-into-southeast-asia.html>

Розгляд регіонального зрізу присутності ТНК в державах-членах АСЕАН відображає тенденцію до розвитку «нового регіоналізму» в ПСА за рахунок створення спільних підприємств, а також вільного доступу глобальних ТНК до регіону та надходження до держав ПСА великих обсягів ПІІ. Можна помітити певну спеціалізацію у видах іноземних інвестицій, які направлені в окремі держави АСЕАН, тобто в бізнес-профілях ТНК, які розміщують свої дочірні компанії у державах ПСА. Спеціалізація виникає на основі конкурентних переваг, а також витрат на фактори виробництва. В'єтнам залучає корпорації та інвестиції в експортно-орієнтовані обробні галузі, а також у сектор нерухомості та послуг. У той час як Камбоджа має сприятливий інвестиційний клімат для виробництва одягу, фінансових послуг та сільського господарства. Лаос приваблює в основному інвестиції в послуги, тоді як інвестиції М'янми, орієнтовані на виробництво, що засноване на використанні природних ресурсів. Таїланд та Індонезія є основними напрямками для інвестицій у виробництво автомобілів і техніки. Тож, у заможних країнах, таких як Сінгапур, ТНК шукають клієнтів і співробітників, які надають фінансові послуги, а в таких країнах, як В'єтнам або Лаос, корпорації зосереджуються на виробництві.³⁰

Європа. Діяльність ТНК, що мають головний офіс у європейських державах, зокрема, на теренах ЄС – регламентується, як підписаними угодами про зону вільної торгівлі між державами-членами АСЕАН та ЄС, так і переговорним процесом щодо підписання відповідних угод³¹. Зазначимо, що Великобританія після виходу з ЄС розвиває експортно-імпортні відносини з

³⁰ Мищенко Я. В. Современные тенденции развития, внешнеэкономические стратегии и конкурентный потенциал ТНК. С. 468-469.

³¹ Asean-EU free trade deal negotiations set to resume // Bangkok Post. 2021. October 1. URL: <https://www.bangkokpost.com/business/2190479/asean-eu-free-trade-deal-negotiations-set-to-resume>

державами АСЕАН через підписані угоди про ЗВТ з Сінгапуром та В'єтнамом, а також підписаний Меморандум про взаєморозуміння з Таїландом у 2021 р.³²

Найбільшими компаніями з Європи у сфері виробництва продуктів харчування на теренах АСЕАН є Unilever та Nestlé. Наприклад, у 2017 р. Unilever Indonesia оголосила про інвестиції в розмірі 500 мільйонів доларів США для розширення виробництва в країні.

У зв'язку із поширенням коронавірусної інфекції, активізації набуває діяльність європейських ТНК у державах-членах АСЕАН саме у фармацевтичній галузі. Зокрема, розвитку такої взаємодії сприяє прийнятий у 2021 р. в Індонезії нове інвестиційне положення, що скасовує обмеження на іноземні інвестиції у фармацевтичну галузь і дозволяє підприємствам зі 100% іноземною власністю здійснювати виробництво та роздрібну торгівлю фармацевтичними продуктами. Міжнародна фармацевтична компанія Sanofi (штаб-квартира у Франції), британська компанія GSK та німецька компанія Bayer мають виробничі підприємства та філіали в Індонезії. Тайська біофармацевтична компанія Siam Biosciences підписала угоду з AstraZeneca щодо виробництва вакцини проти COVID-19 для АСЕАН.

Варто зауважити, що держави-члени АСЕАН започаткували мережу розумних міст АСЕАН, а також активно розвивають нові джерела енергії відповідно до Плану дій АСЕАН щодо енергетичного співробітництва на 2021-2025 рр.³³ Консорціум голландських фірм працює над проектом проєктами у сфері суднобудування та морських перевезень вартістю 40 мільярдів доларів у Північній Джакарті (Індонезія). У 2018 р. німецька компанія Schletter Group

³² Sho Taro Tani UK makes ASEAN 'high priority' for post-Brexit trade deals // Nikkei Asia. 2021. February 4. URL: <https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/Interview/UK-makes-ASEAN-high-priority-for-post-Brexit-trade-deals>

³³ ASEAN Plan of Action for Energy Cooperation (APAEC) 2016-2025 Phase II (2021-2025) // ASEAN. URL: <https://aseanenergy.org/asean-plan-of-action-and-energy-cooperation-apaec-phase-ii-2021-2025/>

розпочала постачання сонячних систем для монтажу у найбільшому парку генерування сонячної енергії на Філіппінах³⁴.

США. Основою щодо залучення американських ТНК до діяльності в державах ПСА є План дій США-АСЕАН, а також держави-члени АСЕАН пропонують американським компаніям ширший доступ до глобальних ринків через мережу угод про вільну торгівлю, включаючи 15-стороннє Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP), підписане у 2020 р. Компанії США, які працюють або планують розширювати свою діяльність в АСЕАН за рахунок місцевого виробництва, можуть скористатися положеннями RCEP – включаючи зниження тарифів та отримати більш спрощений доступ до ринків-учасників. Хоча США поки не підписали RCEP³⁵.

У добу діджиталізації, АСЕАН стає об'єктом діяльності технологічних бізнес-структур США. Зокрема, американські компанії інвестують у розвиток своєї діяльності у Індонезію, Малайзію, Сінгапур насамперед у створенні інфраструктури баз даних та їх передачі. У квітні 2021 р. Microsoft зобов'язалася інвестувати 1 мільярд доларів США протягом наступних п'яти років у створення нових центрів обробки даних у Малайзії в рамках своєї ініціативи «Bersama Malaysia».

Держави ПСА є активними учасниками інвестицій зі сторони США у харчовій промисловості, що підтверджується діяльністю таких компаній як Atlantic Natural Foods (американський виробник рослинних продуктів, що має великі виробничі потужності в Таїланді), Coca Cola (має виробництва у державах ПСА, які використовують технології переробленого пластику, що повністю

³⁴ Borderless Business: Europe-ASEAN Corridor Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: https://av.sc.com/corp-en/content/docs/ASEAN-Trade-Corridor-Series_EU.pdf

³⁵ US-ASEAN Business Council Commends ASEAN's Leadership in the Successful Ratification of the Regional Comprehensive Economic Partnership // US-ASEAN Business Council. URL: <https://www.usasean.org/press-release/2021/11/03/us-asean-business-council-commends-asean's-leadership-successful>

відповідає кліматичній політиці держав-членів АСЕАН). Виробник побутової електроніки iRobot протягом останніх років засновує нові виробничі потужності в Малайзії з метою диверсифікації своєї діяльності, зменшення рівня економічних ризиків, пов'язаних із концентрацією виробництва виключно в Китаї³⁶.

Варто зазначити, що проникнення американських ТНК до регіону ПСА зумовлено не лише відкритою до інвестицій політикою держав АСЕАН, а й чинниками протидії впливу Китаю у регіоні.

Китай. Діяльність китайських ТНК у регіоні ПСА варто розглядати крізь призму ініціативи «Один пояс, один шлях», а також існуючої з 2010 р. зони вільної торгівлі АСЕАН-Китай (АСФТА), яка сприяла зростанню транскордонної торгівлі та інвестицій.

Держави АСЕАН залучають прямі іноземні інвестиції від китайських ТНК насамперед у сфери електроніки, зв'язку, новітніх технологій, а також з огляду на низькі витрати на оплату праці. В'єтнам, зокрема, став основним центром для китайських виробників через його географічну близькість, нижчу вартість робочої сили та доступ до глобальних торгових угод, таких як Угода про вільну торгівлю між ЄС та В'єтнамом.

Geely, Wuling, Chery і Great Wall Motor – це лише деякі з китайських компаній в АСЕАН, які налаштовані завоювати регіональний автомобільний ринок. Китайські виробники автомобілів, такі як SAIC Motors (2016) і Great Wall (2019), інвестують у заводи в Таїланді³⁷.

³⁶Borderless Business: US-ASEAN Corridor Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: <https://av.sc.com/corp-en/content/docs/Borderless-Business-ASEAN-US-Corridor.pdf>

³⁷ What brings Chinese companies to ASEAN? Hint: It is far more than a mere race to the bottom // Daxue Consulting China. 2021. November 15. URL: <https://daxueconsulting.com/chinese-companies-asean/>

АСЕАН є одним із найбільш швидкозростаючих ринків цифрових послуг з 400 мільйонами користувачів Інтернету та процвітаючою цифровою екосистемою. Фактично, провідні китайські гравці електронної комерції Alibaba і JD.com вже інвестували в АСЕАН. Наприклад, у 2018 р. китайський інтернет-продавець JD.com у партнерстві з Центральною групою Таїланду запустив платформу електронної комерції JD CENTRAL. JD.com має інвестиції в місцеву в'єтнамську компанію електронної комерції Tiki.

За останні роки також зросла виробнича діяльність у сфері виробництва принтерів і мобільних телефонів у Індонезії, оскільки китайські бренди смартфонів Oppo, а Xiaomi мають мережу заводів в країні. У 2020 р. китайська фірма Jiangsu Seraphim Solar Projects підписала угоду про постачання сонячних модулів для проектів сонячних ферм (фотоелектричних електростанцій) на Філіппінах. Китайські компанії, що спеціалізуються на сонячних електростанціях – Trina Solar та Longi Solar все частіше переміщують виробництво до В'єтнаму³⁸.

Японія. Японія протягом багатьох років була найбільшим інвестором у групі країн АСЕАН (ДОДАТОК Г), оскільки тривалий час країни АСЕАН були основним бенефіціаром японських ПІІ. Ці довгострокові відносини між Японією та АСЕАН сприяли високій активності японських ТНК, які назавжди осіли в економіці країн АСЕАН. Японські інвестори зосереджують свою увагу переважно на інвестиціях, орієнтованих на виробництво (58,8% усіх ПІІ), тоді як послуги становлять менше 40% інвестицій в країни АСЕАН. Зараз японські ТНК, присутні в країнах АСЕАН (наприклад, Toyota, Toshiba, Mazda або Suzuki Motor),

³⁸ Borderless Business China-ASEAN Corridor. Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: <https://av.sc.com/cn/content/docs/cn-asean-trade-corridor-series-en.pdf>

розширюють свої виробничі мережі, запускають нові виробничі лінії, створюючи інші види продукції на нових або існуючих виробничих потужностях³⁹.

Членство країн АСЕАН у глобальних виробничих мережах через існування сильних регіональних виробничих компаній можна прослідкувати через дві галузі – виробництво жорстких дисків (HDD), з домінуючою роллю ТНК із США, Японії та Південної Кореї та автомобільною промисловістю з ключовою роллю японських автомобільних корпорацій.

В автомобільній промисловості японські виробники автомобілів створюють в рамках всієї АСЕАН систему комплектування автомобільних запчастин і компонентів. Наприклад, Toyota централізовано виробляє дизельні двигуни і панелі кузова в Таїланді, рульове управління і радіатори в Малайзії, трансмісії і лічильники на Філіппінах, а також бензинові двигуни і зчеплення в Індонезії і поставляють їх один одному за пільговими тарифами АІСО або АФТА. Toyota має 11 виробничих одиниць у країнах АСЕАН, 4 заводи в Індонезії, 3 – у Таїланді, 2 – на Філіппінах та 1 – у Малайзії та В'єтнамі. З точки зору японських автомобільних корпорацій, зокрема Toyota, вирішальним є двостороння угода між АСЕАН та Японією. Внаслідок Угоди між АСЕАН та Японією про всеосяжне економічне партнерство, Японія може отримати вигоду від скасування тарифів на високотехнологічні автомобільні деталі. Ці деталі виробляються в Японії, а потім експортуються для складання в країни АСЕАН.

У 2019 р. компанія Fujiwara (Японія) розпочала комерційну експлуатацію сонячного парку у В'єтнамі, а дочірня компанія Nirron Shokubai (Японія) – будівництво заводу з виробництва акрилової кислоти в Індонезії вартістю 200 мільйонів доларів. Panasonic (Японія) розпочала будівництво другого заводу

³⁹ Jankowiak A. H. Transnational Corporations and Business Networks in ASEAN: Building Partnership in the Asia – Pacific Region. P. 235.

вартістю 45 мільйонів доларів у В'єтнамі. Японська компанія Nisshin Seifun Group відкрила у В'єтнамі завод з виробництва борошна⁴⁰.

Республіка Корея. Діяльність ТНК з Республіки Корея у державах-членах АСЕАН регламентується існуючою зоною вільної торгівлі. Зі сторони офіційного Сеулу, відбувається заохочення інвестиційної діяльності у регіон ПСА з огляду на реалізацію «Нової південної політики» спрямованої на регіони Південної та Південно-Східної Азії. Її так званими стовпами є мир, процвітання та люди. Основними суб'єктами цієї політики визначено приватні корейські компанії, які певною мірою підтримуються державною політикою у формі лібералізації тарифів у рамках угод АСЕАН-Республіка Корея.

Великі корейські компанії, які інвестують в АСЕАН, часто супроводжуються корейськими малими та середніми підприємствами, які виступають як постачальники. Крім того, корейські ТНК інвестують у трудомісткі види діяльності, такі як текстильна промисловість у Камбоджі чи Індонезії, або в послуги (ресторани, салони краси), як у Сінгапурі. Найбільша частка ПШ за рахунок діяльності корейських ТНК спрямована до Малайзії. Корейські ТНК все менше використовують регіон виключно як виробничу базу, а все більше залучені в сектори послуг і орієнтуються на зростаючі місцеві ринки споживання⁴¹.

Зокрема, корейські ТНК зацікавлені в електротехнічній галузі у державах АСЕАН. У 2020 р. консорціум LG (Республіка Корея) до якого входять LG Chem, LG Energy Solution, LG International, оголосив про інвестиції у виробництво акумуляторів в розмірі 9,8 мільярдів доларів до Індонезії. У свою чергу, у 2019 р. Doosan Heavy Industries & Construction (Республіка Корея) підписала угоду з

⁴⁰ ASEAN Investment Report 2020-2021. P. 40-41

⁴¹ Françoise N. The Economic Pillar of Korea's New Southern Policy: Building on Existing Assets // Asie.Visions. 2021. № 120. P. 10.

Korea Western Power (Республіка Корея) про будівництво гідроелектростанції в Лаоській Народно-Демократичній Республіці⁴².

Співробітництво глобальних ТНК та спільні проєкти на теренах держав-членів АСЕАН. Прикладом багатостороннього співробітництва ТНК на теренах держав-членів АСЕАН можуть слугувати наступні проєкти. Будівництво заводу з виробництва шин Continental Greenfield в провінції Районг (Таїланд) у форматі співпраці постачальника і клієнта Takenaka (Японія) Continental (Німеччина). Спільне підприємство у сфері суднобудування та морських перевезень у Сінгапурі між Penta-Ocean Construction Co., Ltd. (Японія), Hyundai Engineering & Construction Co., Ltd. (Південна Корея), Boskalis International BV Company (Нідерланди)⁴³.

У 2021 р. Porsche (Німеччина) оголосила про партнерство з Shell (Нідерланди, Великобританія) з метою створення мережі із зарядки електромобілів у Малайзії, щоб задовольнити зростаючий попит на електромобілі.

Варто зазначити, що у зв'язку зі світовою пандемією COVID-19 простежуються нові тенденції у діяльності ТНК. Зокрема, переміщення виробничих потужностей на території держав-членів АСЕАН. Наприклад, відповідно до Інвестиційного звіту АСЕАН за 2020-2021 рр., деякі японські ТНК диверсифікували свої ланцюги поставок, перемістивши частину виробництва з Китаю в країни АСЕАН, з різних причин. До таких компаній належать Denso, Fujikin, Hoya, Panasonic, Sagami Electric і Shin-Etsu. У певних випадках компанія вже працювала в АСЕАН, і переміщення відбувалося у формі будівництва заводів або збільшення виробництва за рахунок розширення. У 2019-2020 рр. Kargo Global та IPay США), Total Group (Франція), Deutsche Messe (Німеччина),

⁴² ASEAN Investment Report 2020-2021. P. 19-20.

⁴³ EU-Japan business collaboration in ASEAN // EU-Japan Centre for Industrial Cooperation. URL: https://www.eu-japan.eu/sites/default/files/imce/eu_chamber_singapore_presentation_japanese-eu_collaboration_in_asean_vs1.pdf

Mitsubishi Chemical та Mitsui Knowledge Industry (Японія) відкрили регіональні штаб-квартири в Сінгапурі для координації своїх операцій у АСЕАН та загалом у Азійсько-Тихоокеанському регіоні. У Малайзії компанія OPPO (Китай) відкрила четвертий регіональний операційний центр у 2019 рр. для підтримки регіонального розширення⁴⁴.

У свою чергу, телекомунікаційний ринок АСЕАН є доречним прикладом багаторівневого та багатостороннього співробітництва і залученості світових ТНК до регіону ПСА. Телекомунікаційні ТНК з Азії (Китай, Республіка Корея, Японія) та Європи є основними постачальниками 5G в регіоні, в першу чергу через контрактні домовленості. Деякі з них беруть участь у кількох контрактах на розробку 5G в одній і тій же країні перебування та в кількох країнах регіону. Наприклад, такі багатонаціональні корпорації – Ericsson (Швеція), Huawei (Китай), Nokia (Фінляндія), NTT (Японія) і ZTE (Китай), а також регіональні гравці – Axiata (Малайзія), Singtel (Сінгапур), True Corporation (Таїланд)⁴⁵.

На основі вище згаданих фактів можна стверджувати, що діяльність ТНК є досить активною у регіоні ПСА, що регламентується взаємодією держав регіонів у форматі АСЕАН. У свою чергу, рівень інтеграційних процесів в АСЕАН характеризується крізь призму теорії «нового регіоналізму», яка обґрунтовує відкритість об'єднання до діяльності недержавних суб'єктів, зокрема, ТНК. Базисом для діяльності ТНК на теренах держав-членів АСЕАН виступають існуючі зони вільної торгівлі та взаємодія у різних форматах – між ТНК всередині АСЕАН, ТНК з різних регіонів світу, що розглядають територію держав АСЕАН як новий простір для відкриття дочірніх підприємств та представництв, а також формат спільних проєктів багатонаціональних корпорацій в межах АСЕАН.

⁴⁴ ASEAN Investment Report 2020-2021. Investing in Industry 4.0. P. 41.

⁴⁵ Ibid. P. 169.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження автор дійшов до таких висновків:

1. Охарактеризовано стан наукової розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній міжнародно-політичній науці та джерельну базу дослідження. Використану під час проведення дослідження літературу класифіковано за країнознавчим критерієм: 1) вітчизняна наукова школа (Є. І. Барщевський, В. З. Запхляк, О. А. Ткаченко); 2) наукові розвідки фахівців-міжнародників з держав АСЕАН та азійського регіону (Юсіф Вананді, Лі Куан Ю, Фан та Янг Панпан); 3) західна наукова школа представлена європейськими (Дж. Лаверінг, Дж. Харрісон, М. Хібш) та американськими науковцями (Дж. Андерсон, М. Пангесту); 4) російська наукова школа (А. А. Абалкіна, Є. В. Колуднова, Є. Б. Михайленко). Теоретичну основу дослідження «нового регіоналізму» становить однойменна теорія шведських науковців Б. Хетне та Ф. Содербаума, положення якої спроектовані на інтеграційне об'єднання АСЕАН. Відзначимо, що існує певний протилежний підхід до висвітлення діяльності АСЕАН серед західної та азійської наукових шкіл, що обумовлено критикою теорії «нового регіоналізму», яка вдало імплементується державами-членами АСЕАН.

Структурні та функціональні зміни у діяльності АСЕАН зважаючи на модернізацію форм співробітництва спонукали до залучення ґрунтовної джерельної бази, яка представлена наступними групами: 1) документи глав держав та урядів; 2) документи міжнародних організацій; 3) промови та виступи політичних та державних діячів; 4) статистичні та довідкові видання; 5) публікації ЗМІ.

2. Теоретична основа дослідження базується на використанні низки наукових категорій, а також відповідних парадигм у теорії міжнародних відносин. Зазначимо, що базисом дослідження стало використання теорії «нового регіоналізму» та її основних положень, що були спроектовані на діяльність

АСЕАН. Чільне місце посіли ідеї конструктивістської школи у дослідженні міжнародних відносин, яка регламентує засади єдності держав-членів АСЕАН, формування соціокультурної спільноти як одного з найвищих рівнів розвитку регіоналізму. Автором було надано визначення таким категоріям як «регіоналізм», «регіоналізація», «інтеграція», «зовнішня політика».

Проведенню наукової роботи сприяло використання певної методології дослідження. Принципи об'єктивності, діалектичного розуміння історичного процесу, принцип історизму становлять основу дослідження. Також застосовувалися такі принципи: конкретності, термінологічний та системний принципи, автор керувався компаративним, комплексним, конкретно-історичним, аналітичним підходами. Автором був використаний системний підхід до міжнародних відносин, відповідно до якого, АСЕАН у системі координат «нового регіоналізму» розуміється як цілісна система, яка має власну структуру, взаємодіє зі своїми елементами та елементи якої взаємодіють як один з одним, так і із зовнішнім середовищем у координатах внутрішньо-інтеграційного, міжрегіонального та трансрегіонального співробітництва. Характер дослідження зумовив застосування загальнонаукових методів пізнання (аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція). Спеціальних (системний метод, періодизації, зовнішньополітичного аналізу, прогнозування).

3. Одним з основних геополітичних факторів розвитку регіоналізму в ПСА стало те, що після Другої світової війни країни регіону були віддалені від центру глобальної біполярної конфронтації і стали фактично простором, що вирізнявся досить слабким залученням до міжнародного суперництва. Причинами створення регіонального об'єднання АСЕАН є спільні інтереси, зумовлені схожістю етапів економічного розвитку, близькістю у етнічному та культурному вимірах і поступовим економічним розвитком. Для ПСА характерний пульсуючий алгоритм поширення інтеграції. Спочатку, наприкінці 1960-х рр., виник осередок субрегіональної інтеграції АСЕАН (1967 р.). Інтеграційний

процес консолідувався між серединою 1970-х та серединою 1980-х рр. Із завершенням періоду «холодної війни» АСЕАН поступово почала набувати рис «нового регіоналізму», завдяки відкритості до інтеграційної взаємодії усіх держав-членів, реалізації ініціатив кожної держави та співпраці у низці галузей. Можна виокремити такі механізми притаманні АСЕАН для імплементації основ «нового регіоналізму»: 1) внутрішньо-регіональна взаємодія та розвиток інтеграційних процесів у регіоні ПСА та в межах діяльності АСЕАН як об'єднання з певною структурою та регламентом прийняття рішень; 2) створення механізмів реалізації міжрегіонального співробітництва та поглиблення тенденцій «знизу» як проявів «нового регіоналізму»; 3) відкритість інтеграційної взаємодії в межах АСЕАН до глобальних процесів та міжнародних економічних відносин із залученням недержавних акторів світової політики (наприклад, ТНК).

4. Охарактеризовано міждержавне співробітництво в межах АСЕАН в економічному та соціокультурному вимірах. Зокрема, взаємодія між державами-членами АСЕАН у торговельній сфері базується на реалізації таких завдань: 1) створення єдиного ринку; 2) інтеграція і підвищення конкурентоспроможності; 3) впровадження нових механізмів контролю за виконанням основних економічних програм; 4) поглиблення регіональної інтеграції в провідних галузях економіки. Економічне співробітництво активно здійснюється у трьох площинах – на теренах АСЕАН, Східній Азії, АТР. У 2020 р. в Азії створили найбільшу в світі ЗВТ (15 країн АТР). У межах договору будуть діяти знижені торговельні мита, що сприятимуть розширенню меж інвестиційної діяльності за рахунок зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у економіки як держав членів АСЕАН, так і сусідні регіональні підсистеми.

Соціо-культурний вимір інтеграційної єдності держав ПСА спирається на історичні еволюційні етапи розвитку АСЕАН, а також національну самоідентифікацію та регіональну інтеграцію. У сфері соціального забезпечення

та розвитку, країни АСЕАН зосередили свою співпрацю на основних пріоритетних напрямках: розробці політики і програм щодо боротьби зі зростаючою тенденцією старіння суспільства розвитку людських ресурсів в соціальному секторі; забезпеченні допомоги та соціальних послуг для людей літнього віку та інвалідів та інших напрямках. Асоціація має позитивний досвід колективного напрацювання спільної лінії поведінки на міжнародній арені і практики колегіального вирішення внутрішніх проблем ПСА на основі принципів консенсусу. Соціо-культурний розвиток АСЕАН спирається на формування Спільноти АСЕАН зважаючи на інформаційний та інтелектуальний потенціал держав-членів організації та особливості глобалізації. У свою чергу, розвиток соціо-культурної інтеграції в АСЕАН сприяє реалізації спільної ідентичності та формування основ «нового регіоналізму» в межах ПСА.

5. Виявлено та підтверджено ефективність діяльності форумів АСЕАН як формат вертикалі «нового регіоналізму», що проявляється у наступному. Регіональний Форум АСЕАН (АРФ) є втілення безпекового механізму діяльності Асоціації. З часом, АРФ було доповнено двома іншими регіональними інститутами – Самітом країн Східної Азії, та Зустріччю міністрів оборони АСЕАН+(ЗМОА+). АРФ є інструментом соціалізації держав азійської регіональної системи на шляху до вироблення колективної безпекової ідентичності з точки зору конструктивістського підходу. Проявом міжрегіональної взаємодії у форматі «нового регіоналізму» є форуми АСЕАН+3 – це взаємодія країн АСЕАН з трьома великими промисловими економіками ПСА: Республікою Корея, Японія та Китай, та АСЕАН+6 – розвиток попереднього формату, включивши Нову Зеландію, Австралію та Індію. Моделі АСЕАН+3 та АСЕАН+6 еволюціонували у проект Угоди про регіональне комплексне економічне партнерство, як елемент відкритості інтеграційної взаємодії в ПСА.

6. Проаналізовано міжрегіональну інтеграційну взаємодію як вимір реалізації «нового регіоналізму» у таких форматах. По-перше, лінія взаємодії СААРК – АСЕАН, яка обумовлена географічною, культурно-етнічною та релігійною близькістю держав, які входять до їх складу. Країни АСЕАН володіють значним запасом нафтових і газових родовищ, що вигідно для держав-учасниць СААРК. По-друге, ЄС та АСЕАН мають довгу історію взаємовідносин, а спільно з інститутами АСЕАН, ЄС розвиває багато програм співпраці, зокрема, у економічній сфері, захисту довкілля та прав людини у ПСА. На тлі позитивної динаміки торговельно-інвестиційної взаємодії АСЕАН та ЄС планують створення спільної ЗВТ. Проте, якщо ЄС готовий до поглиблення економічної взаємодії з Асоціацією у форматі ЗВТ, то не всі країни АСЕАН це вітають, що має негативний вплив на цей формат міжрегіональної взаємодії. По-третє, ефективним є формат БІМСТЕК – АСЕАН як канал для країн Південної Азії для встановлення та розвитку плідних відносин із країнами ПСА. Зокрема, за рахунок взаємодії через Таїланд з АСЕАН та регіоном ПСА в цілому, що створює міжрегіональне проникнення та інтеграційну взаємодію сусідніх географічних регіонів – Південної Азії та ПСА.

7. Діяльність ТНК в АСЕАН є проявом детермінізму міжрегіонального та глобального рівнів «нового регіоналізму». Базисом для діяльності ТНК на теренах держав-членів АСЕАН виступають існуючі зони вільної торгівлі та взаємодія у різних форматах – між ТНК всередині АСЕАН, ТНК з різних регіонів світу, що розглядають територію держав АСЕАН як новий простір для відкриття дочірніх підприємств та представництв, а також формат спільних проєктів багатонаціональних корпорацій в межах АСЕАН. Усі ці дії забезпечують стабільний потік прямих іноземних інвестицій у держави, а також сприяють всеохоплюючій інтеграційній взаємодії в АСЕАН. Позитивним фактором впливу ТНК на АСЕАН та на розвиток «нового регіоналізму» у ПСА є скасування бар'єрів у русі капіталу, товарів, послуг чи робочої сили, що зробило регіон ще

більш привабливим для багатонаціональних корпорацій. Це дозволяє розглядати АСЕАН як одну з рушійних сил у АТР, що є відкритою для співпраці та має розгалужену структуру інтеграційної взаємодії «знизу-вгору», яка притаманна «новому регіоналізму». Щодо негативних моментів впливу ТНК на інтеграційні процеси в АСЕАН, то насамперед – вплив економічних інтересів ТНК на їх пріоритети у регіоні ПСА та у світі, що регламентується можливим виходом простору держав АСЕАН з кола пріоритетності для компанії. Проте, цей негативний момент може бути нівельований за рахунок забезпечення відкритості держав-АСЕАН для ПШ, а також забезпечення безпеки та стабільності у регіоні без значних економічних ризиків для ТНК. Останнє має специфічне підґрунтя у форматі конкурентної протидії КНР-США у регіоні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Офіційні документи глав держав та урядів

1. Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on comprehensive economic cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China // ASEAN: official web-site. 2013. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ACFTA/3-%20Agreement%20ACFTA%20TIG%20Agreement%20%28Body%20Agreement%29>
2. Agreement Establishing the ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area, Cha-am, Thailand // ASEAN: official page. 2009. 27 February. URL: <http://www.asean.org/storage/images/2013/economic/afta/AANZFTA/Agreement%20Establishing%20the%20AANZFTA>
3. Agreement on Trade in Goods under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Among the Governments of the Member Countries of the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of Korea // ASEAN: official page. 2006. URL: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/06/AKTIG-Agreement-August-2006>
4. Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States of the Association of Southeast Asian Nations and Japan // ASEAN: official page. URL: <http://www.asean.org/storage/images/archive/agreements/AJCEP/Agreement>
5. Agreement on Trade in Goods Under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of India // ASEAN: official page. URL: <http://www.asean.org/wp->

content/uploads/images/2013/economic/afta/ASEAN%20India%20TIG%20-%20CTC%20scan%20

6. Brunei Darussalam's Constitution of 1959 with Amendments through 2006 // Constitute. URL:

https://www.constituteproject.org/constitution/Brunei_2006.pdf?lang=en

7. Constitution of Cambodia // Concourt. URL:

https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/cambodia/cambod-e.htm

8. Constitution of the Republic of Singapore // Singapore Statutes Online. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CONS1963>

9. Constitution of the Kingdom of Thailand // Constitute. URL: [https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-05/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+\(B.E.+2560+\(2017\)\).pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-05/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+(B.E.+2560+(2017)).pdf)

10. Constitutions of the Republic of the Philippines // Virtual Law Library. URL: https://www.chanrobles.com/philsupremelaw.htm#.Ye2P_ntBzIU

11. Federal Constitution of Malaysia // International Labour Organization: official web-site. URL: http://ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=44034&p_country=MYS&p_count=199

12. Indonesia's Constitution of 1945, Reinstated in 1959, with Amendments through 2002 // Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Indonesia_2002.pdf?lang=en

13. Lao People's Democratic Republic's Constitution of 1991 with Amendments through 2015 // Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Laos_2015.pdf?lang=en

14. Myanmar's Constitution of 2008 // Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Myanmar_2008.pdf?lang=en

15. The Constitution of the Socialist Republic of Vietnam // Constitutionnet.org. 2013. URL: https://constitutionnet.org/sites/default/files/tranlation_of_vietnams_new_constitution_enuk_2.pdf
16. Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia, Indonesia, 24 February 1976 // ASEAN Security: official page. URL: <https://asean-aipr.org/wp-content/uploads/2018/07/Treaty-of-Amity-and-Cooperation-in-Southeast-Asia-1976-TAC.pdf>

Документи міжнародних організацій

17. ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments // Investment Policy Hub. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/3774/asean-investment-agreement-1987->
18. ASEAN Comprehensive Investment Agreement (ACIA) // Ministry of International Trade and Industry: official page. URL: <https://www.miti.gov.my/index.php/pages/view/6770?mid=652>
19. ASEAN Socio – Cultural Community // ASEAN: official page. URL: <https://asean.org/asean-socio-cultural/>
20. ASEAN – China Free Trade Area // ASEAN: official page. URL: <http://www.aseancn.org/Item/1097.aspx>
21. ASEAN Declaration // ACEAH: official page. URL: <https://asean.org/the-asean-declaration-bangkokdeclaration-bangkok-8-august-1967/>
22. ASEAN Plan of Action for Energy Cooperation (APAEC) 2016-2025 Phase II (2021-2025) // ASEAN. URL: <https://aseanenergy.org/asean-plan-of-action-and-energy-cooperation-apaec-phase-ii-2021-2025/>
23. Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II) // ASEAN: official web-site. URL: <http://www.aseansec.org/15159.htm>

24. Framework Agreement on the ASEAN Investment Area // ASEAN: official page. URL: <http://agreement.asean.org/media/download/20140119040024.pdf>

25. Joint Media Statement, the 12th ASEAN Economic Ministers (AEM) Plus Three Consultations, 15 August 2009, Bangkok // ASEAN: official page. URL: <http://archive.asean.org/JMS-12thAEM-Plus-Three.pdf>

26. Master Plan on ASEAN Connectivity 2025 // ASEAN: official page. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/08/8_compressed.pdf

27. The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration) // ASEAN: official page. 1967. URL: <https://agreement.asean.org/media/download/20140117154159.pdf>

28. The ASEAN Charter // Jakarta: ASEAN Secretariat, January 2008. 54 p. URL: <https://asean.org/storage/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

Виступи, заяви, промови, інтерв'ю політичних та державних діячів

29. Keynote speech By H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN at The Opening Ceremony of The ASEAN-Australia Young Leaders Forum (AAYLF) // ASEAN: official page. 2019. 29 of November. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/05.19.Delivered_FINAL_Keynote_Opening-Ceremony-of-AAYLF.pdf

30. Remarks at the ASEAN of Mr. Ramon R. Jimenez // Joint Media Statement of the Eighteenth Meeting of ASEAN Tourism Ministers. URL: <https://asean.org/joint-media-statement-of-the-eighteenth-meeting-of-asean-tourism-ministers/>

31. Remarks by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN (2018 – 2022) Handover Ceremony for the Transfer of Office of the Secretary-General of ASEAN // ASEAN: official page. 2018. 5 January. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/14.17.ASEAN-SG-Dato-Lim-Remarks-for-the-Handover-Ceremony-5-Jan-2018_FINAL-II.pdf

32. Speech by Nguyen Xuan Phuc, prime minister of Vietnam // REUTERS: official page. URL: <https://www.reuters.com/article/asean-trade-summit-rcep-signing-idUSKBN27V03K>

33. Speech by Hoang Tuan An, Minister of Culture, Sports and Tourism of the SRV // ASEAN: official page. URL: <https://asean.org/asean-welcomes-new-deputy-secretary-general-for-political-security-community/>

34. Speech of S. Dhanabalan at the fifth meeting of the ASEAN Task Force // National Archives of Singapore: official page. 2018. <http://www.nas.gov.sg/archivesonline/data/pdfdoc/SD19830518.pdf>. 1.10.2018

35. Welcome Remarks by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN at Dr. Surin Pitsuwan's Tribute Forum // ASEAN: official page. 2018. 3 December. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/13.18.SG-Welcome-Remarks-Dr.-Surin-Tribute_final.pdf

36. Welcome Remarks by H.E. Dato Lim Jock Hoi Secretary-General of ASEAN On the Occasion of the 53rd ASEAN Day Online Celebration // ASEAN: official page. 2020. 8 August. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/02/01.20.-Secretary-General-Dato-Lim-Jock-Hoi-Welcome-Remarks-for-ASEAN-Day-53.pdf>

37. 6th Conference of Ministers of Culture of ASEAN Member States // ASEAN: official page. URL: <https://asean.org/6th-asean-pacific-alliance-ministerial-meeting/>

Статистичні та довідкові видання

38. ASEAN Investment Report 2020-2021. Investing in Industry 4.0 // Invest in ASEAN.org. 2021. URL: <http://investasean.asean.org/files/upload/ASEAN%20Investment%20Report%202020-2021.pdf>

39. ASEAN FDI Statistics Database // Aseansec.org: official page. URL: <http://www.aseansec.org/5187-1.pdf>
40. Borderless Business: Europe-ASEAN Corridor Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: https://av.sc.com/corp-en/content/docs/ASEAN-Trade-Corridor-Series_EU.pdf
41. Borderless Business: US-ASEAN Corridor Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: <https://av.sc.com/corp-en/content/docs/Borderless-Business-ASEAN-US-Corridor.pdf>
42. Borderless Business China-ASEAN Corridor. Opening doors to diverse opportunities // Standard Chartered Bank: official page. URL: <https://av.sc.com/cn/content/docs/cn-asean-trade-corridor-series-en.pdf>
43. Energy Security in ASEAN+6: Country report // IEA. July, 2019. URL: <https://www.iea.org/reports/energy-security-in-asean6>
44. EU-Japan business collaboration in ASEAN // EU-Japan Centre for Industrial Cooperation. URL: https://www.eu-japan.eu/sites/default/files/imce/eu_chamber_singapore_presentation_japanese-eu_collaboration_in_asean_vs1.pdf
45. Gross domestic product of the ASEAN countries from 2016 to 2026 // Statista. 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/796245/gdp-of-the-asean-countries/>
46. International Trade Center Database // International Trade Center Database: official page. URL: <http://www.intracen.org>
47. New Alliance to Help Manufacturers Expand into Southeast Asia // Singapore Economic Development Board. 2021. February 3. URL: <https://www.edb.gov.sg/en/about-edb/media-releases-publications/new-alliance-to-help-manufacturers-expand-into-southeast-asia.html>
48. Services Trade Restrictiveness Index Simulator // OECD Official site. URL: <https://sim.oecd.org/?lang=En&ds=STRI&d1c=fsbnk&d2c=idn&cs=fsbnk>

49. The Global Innovation Index 2016. Winning with Global Innovation // World Intellectual Property Organization. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf
50. UNCTAD Statistics Database // United Nations Conference on Trade and Development: official page. URL: <http://unctadstat.unctad.org>
51. US-ASEAN Business Council Commends ASEAN's Leadership in the Successful Ratification of the Regional Comprehensive Economic Partnership // US-ASEAN Business Council. URL: <https://www.usasean.org/press-release/2021/11/03/us-asean-business-council-commends-asean's-leadership-successful>
52. What brings Chinese companies to ASEAN? Hint: It is far more than a mere race to the bottom // Daxue Consulting China. 2021. November 15. URL: <https://daxueconsulting.com/chinese-companies-asean/>

Публікації ЗМІ

53. Активизация сотрудничества между секретариатами АСЕАН и СААРК // The voice of Vietnam. 2013. 1 марта. URL: <https://vovworld.vn/ru-RU/>
54. ЕС и АСЕАН налаживают сотрудничество в разработке вакцины против COVID-19 // REGNUM: official web-site. 2020. 10 декабря. URL: <https://regnum.ru/news/3138047.html>
55. Зачем Китаю торговое соглашение с АСЕАН и в чем его важность для Центральной Азии? // Eurasian Rail Alliance Index (ERAИ). 2020. 25 ноября. URL: <https://index1520.com/news/zachem-kitayu-torgovoe-soglashenie-s-asean-i-v-chem-ego-vazhnost-dlya-tsentralnoy-azii/>
56. Китай и АСЕАН подписали соглашение о свободной торговле // Центр компетенций по взаимодействию с международными организациями. 2020. URL: <https://globalcentre.hse.ru/news/417953930.html>

57. Саміт АСЕАН відклав створення найбільшої у світі зони вільної торгівлі // Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2811084-samit-asean-vidklav-stvorennja-najbilsoi-u-sviti-zoni-vilnoi-torgivli.html>
58. Asean economic growth “to outdo EU” // BBC News: official page. 2015. 20 of April. URL: <https://www.bbc.com/news/business-32387376>
59. ASEAN opts for new road map as economic union targets missed // Thanh Nien News. 2015. URL: <http://www.thanhniennews.com/region/asean-opts-for-new-road-map-as-economic-union-targets-missed-54079.html>
60. Asean-EU free trade deal negotiations set to resume // Bangkok Post. 2021. October 1. URL: <https://www.bangkokpost.com/business/2190479/asean-eu-free-trade-deal-negotiations-set-to-resume>
61. ASEAN-UN partnership grows stronger than ever: UN Chief // Viet Nam News. URL: <https://vietnamnews.vn/politics-laws/806652/asean-un-partnership-grows-stronger-than-ever-un-chief.html>
62. Prospects for Cambodia’s chairing of ASEAN in 2022 // The Cambodia Dailya. 2022. 19 of January. URL: <https://english.cambodiadaily.com/opinion/prospects-for-cambodias-chairing-of-asean-in-2022-176524/>
63. Sho Taro Tani UK makes ASEAN 'high priority' for post-Brexit trade deals // Nikkei Asia. 2021. February 4. URL: <https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/Interview/UK-makes-ASEAN-high-priority-for-post-Brexit-trade-deals>
64. South China Sea: a time for adjustments as US, China and ASEAN fine-tune their strategies // South China Morning Post: official web-site. URL: <https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3164192/south-china-sea-time-adjustments-us-china-and-asean-fine-tune-their>

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

65. Ачкасов В. А. Мировая политика и международные отношения. Учебник: Допущено УМО по классическому университетскому образованию РФ. Москва: Аспект Пресс, 2011. 480 с.
66. Бахтина И. Л. Методология и методы научного познания: учебное пособие / И. Л. Бахтина, А. А. Лобут, Л. Н. Мартюшов. Екатеринбург, 2016. 119 с.
67. Мартынова Е. С. Роль АСЕАН в формировании политического диалога на пространстве АТР. Москва: Высшая школа экономики. 2015. 212 с.
68. Михайленко Е. Б. «Старый» и «новый» регионализм: теоретический дискурс: курс лекций : [учеб. пособие] / Е. Б. Михайленко; [науч. ред. М. М. Лебедева]; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. Федерал. ун-т. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. 116 с.
69. Помелова Ю. П. Словарь терминов по теории международных отношений: учебно-методическое пособие. Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2019. 25 с.
70. Прокофьев А. Теория международных отношений. Учебник для академического бакалавриата. Москва: Litres, 2021. 300 с.
71. Системный подход: анализ и прогнозирование международных отношений (опыт прикладных исследований). Сб. науч. трудов. Под ред. И.Г.Тюлина. Москва: Изд. МГИМО. 1991. 164 с.
72. Сообщество АСЕАН в современном мире: монография / Г. М. Локшин, Е. В. Кобелев, В. М. Мазырин. Москва: ИД«ФОРУМ», 2019. 296 с.
73. Теория международных отношений: учебник для академического бакалавриата / П. А. Цыганков [и др.]; под редакцией П. А. Цыганкова. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 316 с.

74. Ушкалова Д. И., Головнин М. Ю. Теоретические подходы к исследованию международной экономической интеграции: научный доклад. Москва: Институт экономики РАН, 2011. 44 с.
75. Щипков В. А. Регионализм как идеология глобализма: монография / Василий Щипков; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) М-ва иностр. дел Рос. Федерации, каф. философии им. А. Ф. Шишкина. Москва: МГИМО-Университет, 2017. 188 с.
76. Balassa B. The Theory of Economic Integration. Homewood, Ill.: R.D. Irwin, 1961. 324 p.
77. Fukada S. Corporate Social Responsibility in Asia: Bridging the Gap Between Expectation and Practice // A Report from the Leader of the CBCC Dialogue Delegation on CSR to Southeast Asia. 2005. 50 p.
78. Hsu Kristy ASEAN centrality: A quest for leadership role in East Asian economic integration. London: Emerald Group Publishing, 2015. 464 p.
79. Mahbubani K. The Great Convergence: Asia, the West, and the Logic of One World. London: Hardcover, 2014. 328 p.
80. Soesatro H. The inclusive regionalist: a festschrift dedicated to Jusuf Wanandi. Jakarta: Centre for Strategic and International Studies, 2007. 519 p.

Статті

81. Абалкина А. А. Азиатские страны в поисках оптимальной интеграционной модели // Проблемы Дальнего Востока. 2007. № 2. С. 74-83.
82. Авер'янов С. Феномен «шляху АСЕАН» та його роль у функціонуванні Асоціації Південно-Східної Азії // Evropský politický a právní diskurz. 2017. № 4(3). С. 70-77.
83. Авер'янов С. Формування Спільноти Безпеки АСЕАН: теоретичний та практичний аспекти. Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. 2016. № 110(7). С. 414-418.

84. Арунова Л. В. Этапы интеграции стран АСЕАН в единое экономическое сообщество // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2010. № 15. С. 90-105.

85. Астафьева Е. М., Малетин Н. П. Юго-Восточная Азия и Южнотихоокеанский регион: актуальные проблемы развития – 2019 // Юго-восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2020. № 1(46). С. 494-514.

86. Бакулина М. Системный и комплексный подходы: сходство и различие // Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В. П. Астафьева. 2011. С. 168-173.

87. Бойцов В.В. Хозяйственное развитие стран Юго-Восточной Азии и проблема их дифференциации // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2014. № 25. С. 15-27.

88. Верменич Я. В. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці. Регіональна історія України: збірник наукових статей. 2014. № 8. С. 19-54.

89. Городня Н. Д. Регіоналізм у «великій Східній Азії» у ХХІ ст. // Історичні і політологічні дослідження. 2018. № 1(62). С. 164-178.

90. Дегтерев Д. Количественные методы в международных исследованиях Международные процессы. 2015. Т. 13. № 2(41). С. 35-54.

91. Запухляк В. З. Глобальна регіоналізація у формуванні // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2018. № 5(133). С. 159-164. URL: http://ird.gov.ua/sep/doi/sep2018.05.164_u.

92. Івакін О. А. Об'єктивність як неодмінний принцип пізнання // Актуальні проблеми держави і права: офіційний сайт журналу. URL: <http://www.apdp.in.ua/v29/20.pdf>

93. Ключник Р. М. АСЕАН та міжнародна співпраця в Азійсько-Тихоокеанському регіоні // Гілея: науковий вісник. 2015. № 95. С. 423-426.

94. Козачок А. А., Тихоненко І. В. Еволюція соціокультурного об'єднання АСЕАН: сучасний стан та перспективи // Materials of the 3rd

International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects” (December 5-7, 2021) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2021. P. 671-677.

95. Колдунова Е. В. АСЕАН: Проблемы регионализма и перспективы интеграционных процессов // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2008. № 11. С. 28-37.

96. Королев А. С. Помощь Китая Юго-Восточной Азии: основные направления и особенности. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2017. № 37. С. 45-61.

97. Кочетков В. В. Идентичность в международных отношениях: характеристики, роль и пути формирования // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18, Социология и политология. 2010. № 2. С. 100-114.

98. Ле Ань Куан Специфика интеграционных процессов в Юго-Восточной Азии // Молодой ученый. 2010. № 6 (17). С. 150-156.

99. Липоватая М. С. Способы прогнозирования международных отношений // Журнал «Коммуникология». 2016. № 4. С. 158-166.

100. Межевич Н. М. Определение категории «регион» в современном научном дискурсе // Псковский регионологический журнал. 2006. № 2. С. 3-22.

101. Мищенко Я. В. Современные тенденции развития, внешнеэкономические стратегии и конкурентный потенциал ТНК // Вестник Российского университета дружбы народов. 2020. Т. 28. № 3. С. 465-478.

102. Никитина М. Г. «Новый регионализм» и преодоление периферийности. Український географічний журнал. 2011. № 3. С. 48-52.

103. Потапов М. А. Состояние и перспективы экономического развития Восточной Азии // Мировая экономика и международные отношения. 2014. № 1. С. 42-52.

104. Соколов В. В. Региональная интеграция и внутриотраслевая торговля продукцией машиностроения // Мировая экономика и международные отношения. 2012. № 2. С. 38-49.
105. Ткаченко О. А. Економічні особливості міжнародної економічної інтеграції // Причорноморські економічні студії. 2016. № 11. С. 113-116.
106. Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики. Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. 2009. № 19. С. 321-334.
107. Файншмидт Р. И. Асеан и ЕС: ретроспектива и современное состояние сотрудничества // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. 2019. С. 32-41. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/asean-i-es-retrospektiva-i-sovremennoe-sostoyanie-sotrudnichestva/viewer>
108. Федоровский А. Н. Возможности и проблемы регионального сотрудничества в Восточной Азии // Мировая экономика и международные отношения. 2010. № 1. С. 82-91.
109. Цыганков П. А. Негосударственные участники мировой политики // Обозреватель -Observer: научно-аналитический журнал. 2013. № 9. С. 5-17.
110. Шергін С. О. Дилема східноазійського регіоналізму. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. № 11. Част. II. С. 36-40.
111. Шергін С. О. Теоретичні засади та специфіка східноазійського регіоналізму. Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): Збірник наукових праць. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України, 2015. С. 9-18.
112. Шопина И. П. Выигрыши «больших» и «малых» стран от интеграции в рамках АСЕАН // Пространственная экономика. 2008. № 3. С. 86-95.
113. Шопина И. П. АСЕАН как механизм интеграции // Экономист. 2006. № 9. С. 67-76.

114. Щербина Т. В. Теорії регіональної економічної інтеграції в контексті розвитку міжнародних відносин // Проблеми і перспективи розвитку банківської справи України. 2014. № 38. С. 306-314.
115. Щипков В. А. Некоторые аспекты концепции Б. Хеттне «новый регионализм» // Историческая и социально-образовательная мысль. 2015. С. 88-90.
116. Acharya A. Asian Regional Institutions and the Possibilities for Socializing the Behavior of States // ADB Working Paper Series. 2011. № 82. 40 p.
117. Acharya A. Culture, Security, Multilateralism: The «ASEAN Way» and Regional Order // Contemporary Security Policy. 1998. Vol. 19. №1. P. 55-84.
118. Aggarwal V. K., Koo M. G. The Evolution of Regionalism in East Asia // Journal of East Asian Studies. 2007b. №. 7/3. P. 233-262.
119. Alatas A. ASEAN in a Globalizing World // Asia-Pacific Review. 2001. Vol. 8(2). P. 1-9.
120. Anderson J. & Marcouiller D. Insecurity and The Pattern of Trade: An Empirical Investigation. Review of Economics and Statistics. 2002. P. 342-352.
121. Bennett A. Case Study Methods in the International Relations Subfield // SAGE Publications. 2007. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010414006296346>
122. Bergstrand J. H., Larch M., Yotov Y. V. Economic Integration Agreements, Border Effects, and Distance Elasticities in the Gravity Equation. European Economic Review. 2015. № 78. P. 311-312.
123. Chu Minh Thao. SAARC-ASEAN: Post-COVID-19 Relationship // National University of Singapore. 2020. 13 July. URL: <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/saarc-asean-post-covid-19-relationship/>
124. Chunlai S. Preventive Diplomacy in the Asia-Pacific Region // Canberra Papers on Strategic and Defence. 1999. № 131. P. 183-190.

125. Davies M. ASEAN and human rights norms: constructivism, rational choice, and the action-identity gap // *International Relations of the Asia-Pacific*. 2013. URL: <http://irap.oxfordjournals.org/content/early/2013/03/19/irap.lct002.full.pdf+htm>
126. *Descriptive Approaches In International Relations* // Bartleby. URL: <https://www.bartleby.com/essay/Descriptive-Approaches-In-International-Relations-FC6JS5RL3PR>
127. Fan H., Yang P. China's role in Asia's free trade agreements // *Asia and Pacific Studies*. 2015. Vol. 2(2). P. 416-424.
128. Françoise N. The Economic Pillar of Korea's New Southern Policy: Building on Existing Assets // *Asie.Visions*. 2021. № 120. P. 10.
129. Jankowiak A. H. Transnational Corporations and Business Networks in ASEAN: Building Partnership in the Asia – Pacific Region. *International Business Research*, Canadian Center of Science and Education. 2018. Vol. 11(1). P. 230-244.
130. Harrison J. Re-reading the new regionalism – a sympathetic critique. *Space and Polity*. 2006. № 10(1). P. 21-46.
131. Hettne B. Theorising the rise of regionness // *New Political Economy*. 2000. Vol 5. № 3. P. 457-472.
132. Hettne B., Söderbaum F. The New Regionalism Approach // *Politeia*. 1998. Vol 17. № 3. P. 6-21.
133. Hiebsch M. Are region-to-region relations between the EU and ASEAN possible? // GRIN Verlag, 2014. 13 p.
134. Hurrell A. Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics // *Review of International Studies*. 1995. October. Vol. 21. P. 331-358.
135. Hurrell A. The Regional Dimension in International Relations Theory / ed. by M. Farrell, B. Hettne, L. Van Langenhove // *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice*. London, 2005. P. 35-45.
136. Huxley T. Southeast Asia in the study of international relations: The rise and decline of a region // *The Pacific Review*. 1996. P. 199-228.

137. Kai H. Does ASEAN Matter? International Relations Theories, Institutional Realism, and ASEAN // Asian Security. 2006. Vol. 2(3). P. 189-214.
138. Kim M.-H. Integration Theory and ASEAN Integration // Pacific Focus. 2014. Vol. 29, № 3. P. 374-376.
139. Kivimäki T. Power, interest or culture – is there a paradigm that explains ASEAN's political role best? // The Pacific Review. 2008. Vol. 21(4). P. 431- 450.
140. Lovering J. Theory led by policy? The inadequacies of «the new regionalism» in economic geography illustrated from the case of Wales. 1998. 26 p.
141. Narine S. The English School and ASEAN // The Pacific Review. 2006. P. 199-218.
142. Pangestu M., Ing L. Y. ASEAN: Regional Integration and Reforms // Asian Economic Papers. 2016. № 15. P. 44-60.
143. Peou S. Realism and constructivism in Southeast Asian security studies today: a review essay // The Pacific Review. 2002. Vol. 15(1). P. 119-138.
144. Plummer M. ASEAN-EU economic relationship: integration and lessons for the ASEAN economic community // Journal of Asian Economics. 2006. № 17(3). P. 427-447.
145. Quirk J. Historical Methods // The Oxford Handbook of International Relations. URL: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199219322.001.0001/oxfordhb-9780199219322>
146. Rüländ J. ASEAN and the Asian crisis: theoretical implications and practical consequences for Southeast Asian regionalism // The Pacific Review. 2000. P. 421-451.
147. Schneider G. Forecasting in International Relations // JSTOR. 2011. URL: <https://www.jstor.org/stable/26275395>
148. Seng T. S. The US Push for a Northeast Asia Forum: Three Ramifications for East Asian Regionalism // S. Rajaratnam School of International Studies. 2008.

URL: <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/cms/1067-the-us-push-for-a-northeast-as/#.YexMdL4zbIV>

149. Simon S. W. Realism and neoliberalism: International relations theory and Southeast Asian security // *The Pacific Review*. 1995. P. 5-24.

150. Söderbaum F. Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field. KFG Working Paper № 64. October 2015. Berlin: Freie Universität Berlin, 2015. 28 p.

151. Stafford A. Comparative Analysis Within Political Science // *E-International Relations*. 2013. URL: <https://www.e-ir.info/2013/11/14/the-value-of-comparative-analysis-within-political-science/>

152. Tong G.Ch. China-ASEAN FTA Changes ASEAN's Perspective on China // *East Asia Policy*. 2013. № 2. P. 47-54.

153. Xiaoming Zh. The Rise of China and Community Building in East Asia // *Asian Perspective*. 2006. Vol. 30(3). P. 129-148.

154. Yamazawa I., Kinoshita T. Japan and East Asia: How Do We Meet the Globalization Challenge Together? // In book: *A New East Asia – Toward a Regional Community*. Singapor: National University of Singapore, 2007. P. 68-100.

155. Yoon D. R. The G20 and the role of Asia in the future // In book: *Asian responses to the global financial crisis: the impact of regionalism and the role of the G20*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012. P. 85-104.

156. Yoshimatsu H. ASEAN and evolving power relations in East Asia: strategies and constraints // *Contemporary Politics*. 2012. Vol. 18(4). P. 400-415.

157. Yuzawa T. The Evolution of Preventive Diplomacy in the ASEAN Regional Forum // *Asian Survey*. 2006. Vol. 46(5). P. 785-804.

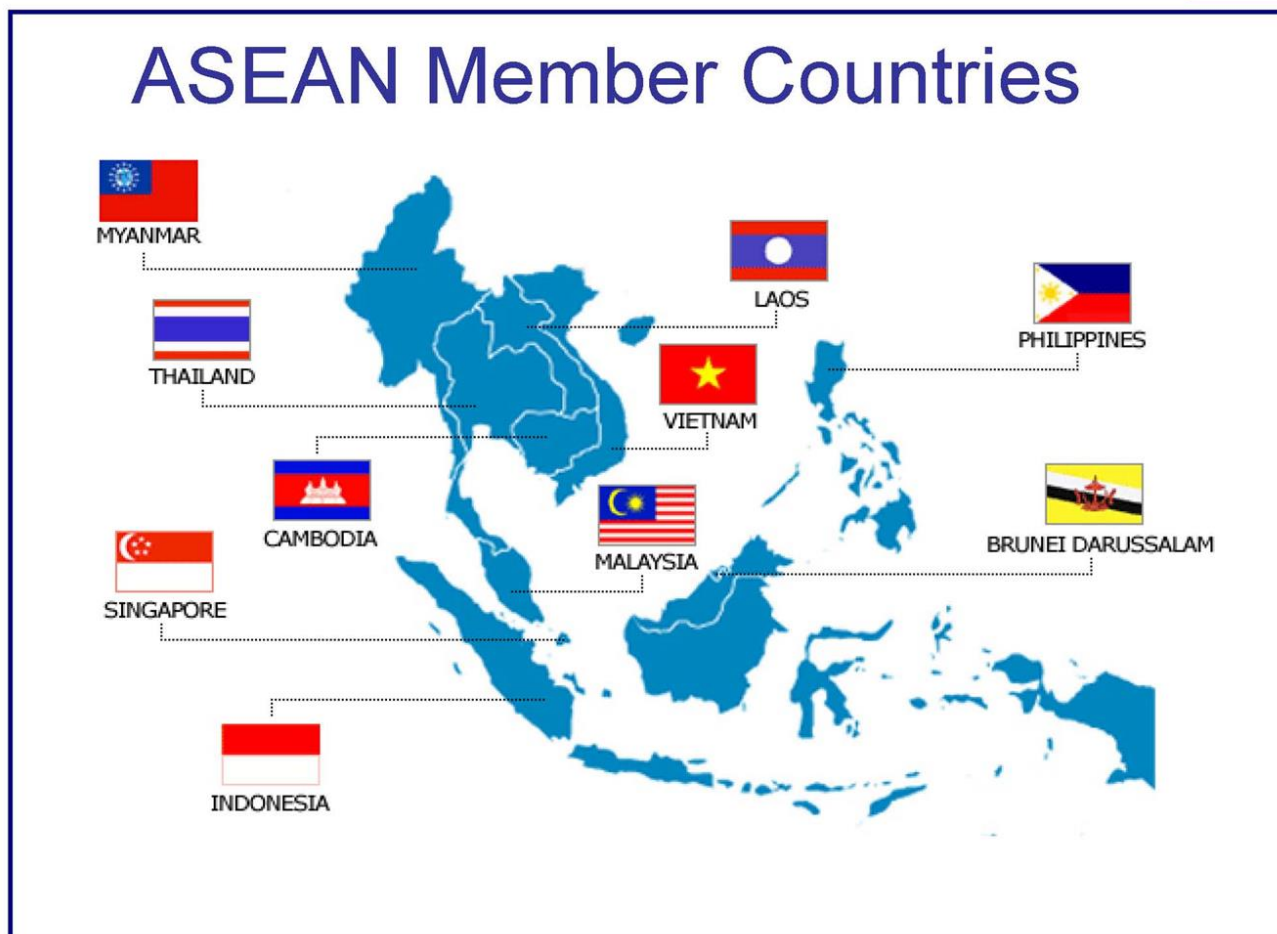
Автори́ферати, дисертації

158. Барщевський Є. І. Еволюція АСЕАН в контексті глобалізаційних викликів XXI століття: дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2015. 205 с.

ДОДАТКИ

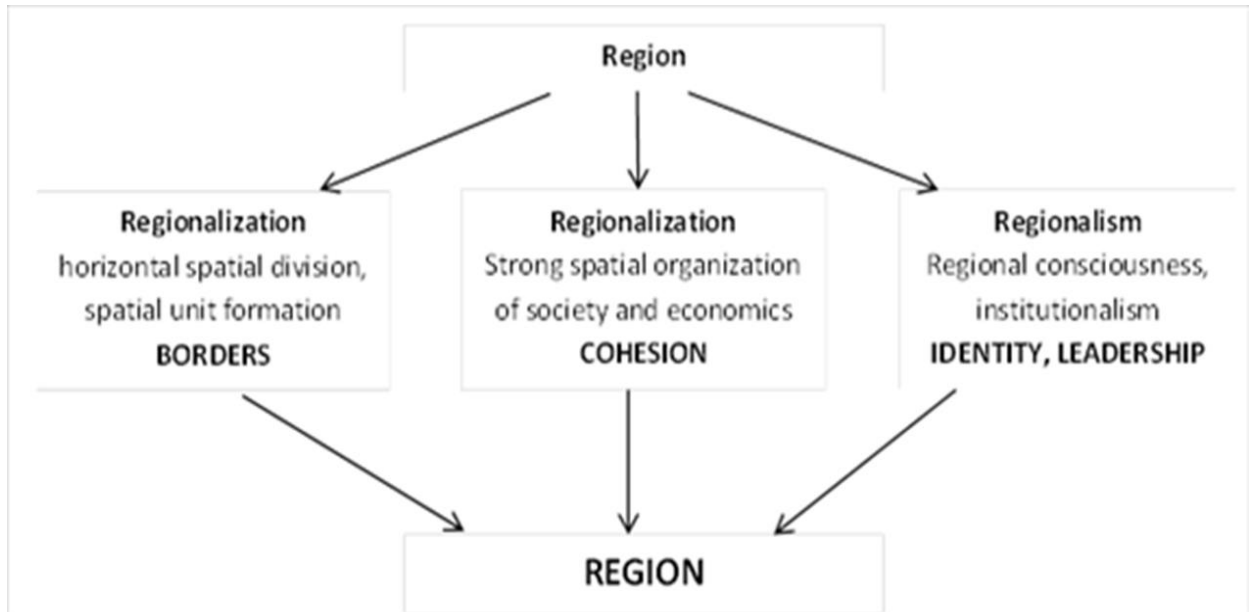
ДОДАТОК А

Країни-учасниці АСЕАН (регіон Південно-Східна Азія)

Джерело: List of Members of ASEAN Organisation // Jagran Prakashan. 2018. 18 of May. URL: <https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/list-of-members-of-asean-organisation-1526647004-1>

Взаємозв'язок понять «регіон» і «регіоналізація»

Джерело: Advantages And Disadvantages Of Regionalization On Contemporary Businesses // TotalAssignmentHelp.com. URL: <https://www.totalassignmenthelp.com/free-sample/advantages-and-disadvantages-of-regionalization-on-contemporary-businesses>

Країни-учасниці АСЕАН+3

ASEAN Plus 3

ASEAN+3 or ASEAN Plus Three
or ASEAN Plus 3 =

ASEAN plus 3 countries

• China, Japan & South Korea

Джерело: The ABC of ASEAN and AEC // SlideShare. 2015. 03 of January. URL:
<https://www.slideshare.net/ASEANPages/the-abc-of-asean-and-aec>

ДОДАТОК Г

10 найкращих інвесторів АСЕАН, 2019 та 2020 рр. (мільярди доларів і відсотки)

Економіка	2019 р.	Економіка	2020 р.
США	34,6	США	34,7
Японія	23,9	Сінгапур	14,0
Сінгапур	15,7	Гонконг, Китай	12,0
Гонконг, Китай	12,9	Японія	8,5
Канада	10,1	Китай	7,6
Китай	9,0	Республіка Корея	6,8
Великобританія	7,9	Таїланд	5,5
Республіка Корея	7,5	Канада	5,2
Швейцарія	4,2	Швейцарія	4,6
Таїланд	3,8	Нідерланди	4,6
Топ 10	129,5	Топ 10	103,6
Частка топ-10 (%)	71,2	Частка топ-10 (%)	75,4

Джерело: ASEAN Investment Report 2020-2021. Investing in Industry 4.0 // Invest in ASEAN.org. 2021. URL: <http://investasean.asean.org/files/upload/ASEAN%20Investment%20Report%202020-2021.pdf>